

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΑΙΓΑΙΟΥ

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
ΜΕ ΘΕΜΑ:

**«Αγροτουρισμός και τοπική ανάπτυξη: η περίπτωση της ορεινής
Αρκαδίας»**

Επιμέλεια συγγραφής: Λαμπρόπουλος Παναγιώτης

Επιβλέπων Καθηγητής: Κίζος Αθανάσιος

Μέλη Εξεταστικής Επιτροπής: Κίζος Αθανάσιος, Βαΐτης Μιχαήλ, Καβρουδάκης Δ.

Μυτιλήνη 2019

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα πτυχιακή εργασία προσπαθεί να βοηθήσει στην καταγραφή και στην κατανόηση του αγροτουρισμού στην ευρύτερη περιοχή της ορεινής Αρκαδίας, μέσω της προσωπικής επαφής που έχουμε με τους ανθρώπους οι οποίοι εργάζονται πάνω στον εναλλακτικό τουρισμό και πιο συγκεκριμένα τον αγροτουρισμό, ώστε να μπορέσουμε να συλλέξουμε όσο το δυνατόν περισσότερες πληροφορίες για το συγκεκριμένο θέμα.

Ο εναλλακτικός τουρισμός έχει πολλούς τομείς, ένας από τους βασικούς τομείς είναι ο αγροτουρισμός. Μέσω αυτού οι τουρίστες μπορούν να έρθουν σε επαφή με τους γηγενείς κατοίκους της περιοχής αλλά και με τα τοπικά προϊόντα της, με αυτόν το τρόπο τους προσφέρονται βιωματικές εμπειρίες και γνωρίζουν καλύτερα τον τόπο που επισκέπτονται μέσα από τα ήθη και τα έθιμά του. Στη συγκεκριμένη εργασία επιλέχθηκε να γίνει έρευνα μέσα από ερωτηματολόγιο που μοιράστηκε σε ντόπιους που ασχολούνται με τον αγροτουρισμό.

Η προτεινόμενη μεθοδολογία χρησιμοποιήθηκε για να μάθουμε την πραγματική κατάσταση στην οποία βρίσκεται ο αγροτουρισμός στην ορεινή Αρκαδία - τα θετικά και τα αρνητικά του - τα προβλήματα και τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι ντόπιοι που εφαρμόζουν το πρόγραμμα του αγροτουρισμού.

Επιπλέον, στην πτυχιακή εργασία παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της ανάλυσης των ερωτηματολογίων, αλλά και γενικότερα τα συμπεράσματα, με σημαντικότερο το ότι η περιοχή της ορεινής Αρκαδίας φαντάζει ιδανική για τον αγροτουρισμό, αλλά βρίσκεται σε πρώιμο στάδιο για τις δυνατότητες που υπάρχουν στον τόπο. Ολοκληρώνοντας, παρουσιάζονται προτάσεις για περαιτέρω έρευνα.

Χάρτης Περιφέρειας Πελοποννήσου

(Χάρτης 1, Περιφέρεια Πελοποννήσου, Πηγή: φοιτητής Παναγιώτης Λαμπρόπουλος).

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΕΙΣΑΓΩΓΗ

- 1.1 ΓΕΝΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ
- 1.2 ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΚΑΙ Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ
- 1.3 ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ: ΜΑΖΙΚΟΣ ΚΑΙ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ
- 1.4 ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ
- 1.5 ΤΥΠΟΙ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ

- 2.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ
- 2.2 ΕΡΕΥΝΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΓΧΩΡΙΑ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΠΕΡΙΟΧΗ ΜΕΛΕΤΗΣ ΟΡΕΙΝΗΣ ΑΡΚΑΔΙΑΣ

- 3.1 ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ
- 3.2 ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ, ΚΛΙΜΑ ΚΑΙ ΓΕΩΛΟΓΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ
- 3.3 ΑΝΘΡΩΠΟΓΕΩΓΡΑΦΙΑ
- 3.4 ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ
- 3.5 ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ (Χλωρίδα και Πανίδα της Αρκαδίας)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΕΡΕΥΝΑ

- 4.1 ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ
- 4.2 ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ
- 4.3 ΣΚΟΠΟΣ ΕΡΕΥΝΑΣ
- 4.4 ΔΟΜΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

- 5.1 ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ
- 5.2 ΣΥΝΟΨΗ
- 5.3 ΕΙΣΑΓΩΓΗ
- 5.4 ΣΥΝΟΨΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ
- 5.5 ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΕΡΕΥΝΑ

- **ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ**
- **ΠΙΝΑΚΕΣ - ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ**
- **ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ**
- **ΧΑΡΤΕΣ**
- **ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ**

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.1 ΓΕΝΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ

Η έννοια του τουρισμού από πολλούς μελετητές θεωρείται απλή, όμως και στη σημερινή εποχή δεν έχει δοθεί ένας επακριβής ορισμός. Υπάρχουν πάρα πολλοί ορισμοί που προσπαθούν να εξηγήσουν την έννοια του τουρισμού. Είναι μία έννοια η οποία σχετίζεται με πολλούς κλάδους. Συνδέεται με τέσσερις βασικούς παράγοντες , την οικονομία, την κοινωνία, τον πολιτισμό και το περιβάλλον. Αυτοί οι παράγοντες , όχι μόνο συνδέονται, αλλά ταυτόχρονα αλληλεπιδρούν με τον τουρισμό σε ένα γενικότερο φάσμα. Επειδή οι ορισμοί στη διεθνή αλλά και εγχώρια βιβλιογραφία είναι πολλοί, θα προσπαθήσουμε να αναφερθούμε σε μερικούς ορισμούς.

Σύμφωνα με τον Διεθνή Οργανισμό τουρισμού των Ηνωμένων Εθνών (World Tourism Organization (UNWTO)), «τουρισμός είναι ένα κοινωνικό, πολιτισμικό και οικονομικό φαινόμενο που σχετίζεται με μετακινήσεις ανθρώπων σε περιοχές έξω από τη συνηθισμένη περιοχή κατοικίας τους, με κύριο λόγο την αναψυχή. Οι δραστηριότητες που κάνει ένας/μία επισκέπτης/τρια μπορεί να περιλαμβάνουν οικονομική συναλλαγή (μπορεί και όχι) και να είναι όμοιες ή διαφορετικές από αυτές που κάνει το ίδιο άτομο στην περιοχή κατοικίας του/της».(Α.Κίζος,2018)

Ένας άλλος ορισμός για τον τουρισμό αναφέρεται στο βιβλίο (Ελληνική οικονομία, Κορρές, Χιόνης), θεωρώντας ότι «τουρισμός είναι η μετακίνηση των ατόμων από ένα τόπο σε κάποιον άλλο και η ιστορική του πορεία είναι τέτοια, όπως και ο πολιτισμός του ανθρώπου». (Γ.ΚΟΡΡΕΣ,Δ.ΧΙΟΝΗΣ,2003)

Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού (World Tourism Organization) για τις ανάγκες της τουριστικής παρακολούθησης θεωρεί τουρίστα «κάθε άτομο που ταξιδεύει για περίοδο εικοσιτεσσάρων και πλέον ωρών σε μια χώρα διαφορετική από εκείνη της μόνιμης κατοικίας του». Με βάση αυτόν τον ορισμό τουρίστες θεωρούνται τα άτομα που ταξιδεύουν για αναψυχή, για οικογενειακούς λόγους, για λόγους υγείας, για συμμετοχή σε συνέδρια, για επιχειρηματικούς σκοπούς, που φτάνουν σε έναν τόπο για θαλάσσιες περιηγήσεις ακόμα και αν παραμείνουν λιγότερο από εικοσιτέσσερις ώρες, σπουδαστές και νέοι που φοιτούν σε πανεπιστήμια του εξωτερικού. Αντίθετα, δε θεωρούνται τουρίστες άτομα που φτάνουν σε έναν τόπο για εργασία, για μόνιμη εγκατάσταση και ταξιδιώτες που τελούν υπό διαμετακόμιση. Ο ίδιος τουρισμός μπορεί να ισχύσει και για τα άτομα που κινούνται στο εσωτερικό μιας χώρας. Τα άτομα που ταξιδεύουν για διάστημα λιγότερο από εικοσιτέσσερις ώρες θεωρούνται εκδρομείς σύμφωνα με τον ίδιο ορισμό. (σελ.399, βιβλίο Ελληνική Οικονομία,Γ.ΚΟΡΡΕΣ,Δ.ΧΙΟΝΗΣ,2003).

Ένας άλλος ορισμός του τουρισμού αναφέρεται στο βιβλίο της Ανθρωπογεωγραφίας (Κεφ. 14

Γεωγραφία του τουρισμού, σελ.328, Θεανώ Τερκενλή, Μαρία Κωνσταντόγλου), αναφέροντας ότι «τουρισμός είναι ένα πολυεπίπεδο κοινωνικο-οικονομικό φαινόμενο, συνδέεται άρρηκτα με τον ελεύθερο χρόνο του σύγχρονου ανθρώπου και την «ανάπτυξη» των σύγχρονων αστικο-βιομηχανικών και μετα-βιομηχανικών κοινωνιών, αλλά και όλων εκείνων των κοινωνιών που αγγίζει με την παρουσία του, είτε άμεσα, είτε έμμεσα» (Θεανώ Τερκενλή,2007).

Επιπρόσθετα, σύμφωνα με τη Διεθνή Ακαδημία Τουρισμού (A.I.T.-Monte Carlo) ορίζεται ο τουρισμός σαν «το σύνολο των ανθρώπινων μετακινήσεων και των δραστηριοτήτων που προκύπτουν από αυτές, οι οποίες (μετακινήσεις και δραστηριότητες) προκαλούνται από την εξωτερική και πραγματοποίηση του πόθου που έχει κάθε άτομο για απόδραση και ο όποιος πόθος εκδηλώνεται σε διάφορους βαθμούς και με διαφορετική ένταση σε κάθε άτομο». (Βιβλίο Ελληνική Οικονομία,σελ.398,Γ.ΚΟΡΡΕΣ,Δ.ΧΙΟΝΗΣ,2003).

1.2 ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΚΑΙ Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ

Ο τουρισμός είναι μία σημαντική οικονομική δραστηριότητα και οι βάσεις της σύγχρονης μορφής του βρίσκονται στον 18ο και κυρίως στον 19ο αιώνα. Η λέξη τουρισμός έκανε την εμφάνισή της τον 19ο αιώνα και προέρχεται από την αγγλική και γαλλική λέξη tour. Είναι μία έννοια που πηγάζει από την αρχαιότητα. Οι πρώτοι ταξιδιώτες ήταν επιστήμονες και έμποροι που συνέδεαν το ταξίδι με το επάγγελμά τους. Η ανάπτυξη των πρώτων μεγάλων πόλεων στη Μεσοποταμία οδηγεί και στην ανάγκη επαφών για εμπορικούς, πολιτικούς ή μορφωτικούς λόγους. Η εφεύρεση του χρήματος από τους Σουμέριους, καθώς και της σφηνωειδούς γραφής και της ρόδας, τους δίνει τον τίτλο των ιδρυτών του τουρισμού. Η βελτίωση των μεταφορικών μέσων, η χάραξη μεγαλύτερων δρόμων και η ανάπτυξη των θαλάσσιων μεταφορών δίνουν μεγάλη ώθηση στην πραγματοποίηση ταξιδιών.

Οι αρχαίοι Έλληνες και οι Ρωμαίοι ταξίδευαν τόσο για εμπορικούς όσο και για ιδιωτικούς λόγους. Αξίζει να σημειώσουμε πως στην αρχαία Ελλάδα οι Ολυμπιακοί αγώνες είναι οι πρώτες οργανωμένες εκδηλώσεις με διεθνή συμμετοχή και ειδικό κίνητρο (αθλητισμός, γιορτή, φεστιβάλ). Οι ταξιδιώτες εκείνης της εποχής ανήκαν στην άρχουσα τάξη. Ο τουρισμός πάντοτε σχετιζόταν με τον ελεύθερο χρόνο και τις δραστηριότητες που μπορούσαν να επιτελεστούν εντός αυτού.

Η εξάπλωση της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας συντέλεσε στην βελτίωση του οδικού δικτύου, στην ασφάλεια, στις μεταφορές και στην εξειδίκευση των τουριστικών ταξιδιών. Πολλές περιοχές (Ελλάδα, Αίγυπτος) γίνονται πόλος έλξης τουριστών τόσο για θρησκευτικούς όσο και για πολιτιστικούς λόγους (Τσάρτας, 1996).

Τον Μεσαίωνα οι περισσότερες μετακινήσεις πραγματοποιούνταν για θρησκευτικές εκδηλώσεις, γιορτές και οι ιαματικές πηγές ήταν πολύ δημοφιλείς, ενώ αργότερα κατά την Αναγέννηση έγιναν κέντρα αναψυχής και διασκέδασης για την υψηλή κοινωνία (Βιτουλαδίτη,2000). Τα ταξίδια, όμως, δεν ήταν ασφαλή λόγω της αναβίωσης των ληστειών και της πειρατείας.

Τα περισσότερα ταξίδια εκείνη την εποχή γίνονταν στην Ιερουσαλήμ και στους Αγίους Τόπους, όπου συνέρρεαν караβάνια προσκυνητών από όλη την Ευρώπη αφήφώντας τους κινδύνους και

τις κακουχίες που εμπεριείχε ένα τόσο μεγάλο ταξίδι. Την περίοδο εκείνη ,επίσης, πραγματοποιήθηκαν τα μεγάλα ταξίδια εξερευνήσεων και ανακαλύψεων (Αμερική, Κίνα).

Την περίοδο της Αναγέννησης οι ανάγκες των ταξιδιωτών άλλαξαν και οι γόνοι των αριστοκρατικών οικογενειών ενθαρρύνονται να ταξιδέψουν στην Ευρώπη, για τρία ή περισσότερα χρόνια, ούτως ώστε να διευρύνουν τους πνευματικούς τους ορίζοντες και να γίνουν δεκτοί στις βασιλικές αυλές. Τα ταξίδια αυτά ονομάστηκαν « Grand Tour». Η ανάπτυξη αυτών των ταξιδιών οδήγησε κατά κάποιον τρόπο στη μαζικοποίηση του τουρισμού και στη δημιουργία «τουριστικών πακέτων» με ιδιαίτερες παροχές, όπως αυτή του ξεναγού. Επίσης, βοήθησε στην ανάπτυξη όλων των υποδομών που έχουν σχέση με τον τουρισμό, όπως ξενοδοχεία, μεταφορικά μέσα, δρόμοι. Παράλληλα με την ανάπτυξη των οργανωμένων ταξιδιών στην Ευρώπη, άρχισαν οι μεγάλες εξερευνήσεις στην Αμερική, Αφρική, Ασία, Αυστραλία και Ωκεανία. Οι λαοί της Ευρώπης διαπιστώνουν μετά την ανακάλυψη των νέων χωρών πως ο ορίζοντας των ταξιδιών τους διευρύνεται. Επιστήμονες, έμποροι, ιεραπόστολοι, ακολουθούν τους θαλασσοπόρους στους νέους προορισμούς, μεταφέροντας την ιστορία, τον πολιτισμό, την επιστήμη και τις ιδέες των χωρών προέλευσής τους. (Τσάρτας, 1996).

Ο 19ος αιώνας είναι ο αιώνας στον οποίο υπήρξε μια τεράστια ανάπτυξη του τουρισμού που οδήγησε στη μελλοντική μαζικοποίησή του. Δύο τεχνολογικές αλλαγές στις αρχές του 19ου αιώνα διαδραμάτισαν πολύ σημαντικό ρόλο στην εξέλιξη του ταξιδιού: η εμφάνιση του σιδηροδρόμου και η ναυπήγηση του ατμόπλοιου. Με την εμφάνιση των ατμόπλοιων και του σιδηροδρόμου μειώθηκε αισθητά το κόστος μεταφοράς και η μετακίνηση έγινε πιο γρήγορη και ασφαλής. Καθώς, όμως, ο τουρισμός αναπτυσσόταν, εμφανίστηκε η ανάγκη για οργάνωση της μετακίνησης και όλων εκείνων των στοιχείων που απαρτίζουν το ταξίδι. Εμφανίστηκαν εταιρίες που αναλάμβαναν την οργάνωση του ομαδικού ταξιδιού, θέτοντας τις βάσεις του «tour operating» και των ταξιδιωτικών γραφείων.

Ο 20ος αιώνας αποτελεί συνέχεια του προηγούμενου αιώνα στον τουρισμό. Ο οργανωμένος μαζικός τουρισμός ανθίζει και η Ευρώπη γίνεται ο δημοφιλέστερος τουριστικός προορισμός για τους Αμερικάνους. Τα ατμόπλοια γίνονται ταχύτερα και τα ταξίδια ασφαλέστερα. Όλα αυτά ,βέβαια,, μετά το τέλος του Α' Παγκοσμίου Πολέμου. Η σιδηροδρομική και αεροπορική μετακίνηση φθίνει λόγω της εισόδου του αυτοκινήτου και του αεροπλάνου (Βιτουλαδίτη,2000).

Η μαζική παραγωγή του αυτοκινήτου οδηγεί στη δημιουργία νέου οδικού δικτύου και στη μεγάλη ανάπτυξη του εσωτερικού τουρισμού. Στη χρησιμοποίηση του αεροπλάνου στηρίχθηκε μετέπειτα η μαζικοποίηση του διεθνούς τουρισμού στην μεταπολεμική περίοδο. Τις πρώτες δεκαετίες του 20ου αιώνα υπήρξε μια δυναμική ανάπτυξη και εξάπλωση των ξενοδοχειακών «αλυσίδων» και των μεγάλων τουριστικών πρακτορείων. Πολλές περιοχές αναπτύχθηκαν τουριστικά και ο τουρισμός έγινε μία αναπτυξιακή δραστηριότητα που παρήγαγε εισόδημα και διαμόρφωνε νέες μορφές απασχόλησης παγκοσμίως. Τα αναπτυγμένα κράτη προωθούν τον τουρισμό ως οικονομική δραστηριότητα με θετικά αποτελέσματα για τις οικονομίες τους και διαμορφώνουν το κατάλληλο θεσμικό πλαίσιο που θα ενισχύσει, οργανώσει και θα ελέγξει αυτή την ταχύτατα αναπτυσσόμενη «βιομηχανία» (Τσάρτας,1996).

Μετά το 1950 η ανάπτυξη του τουρισμού είναι αλματώδης και αποτελεί πλέον έναν οικονομικό τομέα που επηρεάζει άμεσα τις χώρες όπου αναπτύσσεται. Αυτή η ανάπτυξη του τουρισμού, οφείλεται στους εξής παράγοντες:(Τσάρτας,1996).

- Η πολιτική και οικονομική σταθερότητα στις αναπτυσσόμενες χώρες.
- Η αύξηση του ελεύθερου χρόνου και η παράλληλη ανάπτυξη του «κοινωνικού κράτους» στις αναπτυσσόμενες χώρες.
- Δημογραφικοί και οικονομικοί παράγοντες.
- Η ανάπτυξη των μαζικών μεταφορικών μέσων.
- Οργανωμένος τουρισμός: «δημοκρατικοποίηση» του δικαιώματος στον τουρισμό.
- Η μετατροπή του τουρισμού σε καταναλωτικό προϊόν: διαφοροποίηση τιμών και εξειδίκευση υπηρεσιών.
- Ο τουρισμός γίνεται ένα «σύγχρονο» κοινωνικό αγαθό.
- Ο τουρισμός προωθείται από την πολιτική των εταιριών τουρισμού, των κρατών και των οργανώσεων του κλάδου.
- Ο τουρισμός ως κοινωνικό φαινόμενο που ανταποκρίνεται στα καταναλωτικά πρότυπα που αναπτύσσονται στη μεταπολεμική περίοδο.

1.3 ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ: ΜΑΖΙΚΟΣ ΚΑΙ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟΣ

ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Γενικότερα, ο τουρισμός διακρίνεται σε δύο βασικές κατηγορίες τον μαζικό και τον εναλλακτικό τουρισμό. Ο μαζικός τουρισμός είναι σχετικά μία νέα ιδέα, ένας νέος τρόπος μετακίνησης μεγάλης μερίδας του παγκόσμιου πληθυσμού από ένα μέρος σε ένα άλλο, για μικρό χρονικό διάστημα. Αυτό προήλθε από την αύξηση των εισοδημάτων κατά τον 19ο αιώνα, κυρίως από τη Βιομηχανική Επανάσταση και μετά. Πριν από τη Βιομηχανική Επανάσταση ήταν δύσκολο - έως κι ακατόρθωτο - για τον απλό άνθρωπο να πραγματοποιήσει ταξίδια πολιτιστικού ή ψυχαγωγικού χαρακτήρα, καθώς ήταν αποκλειστικό προνόμιο συγκεκριμένων περιηγητών, συνήθως γόνων ευκατάστατων και αριστοκρατικών οικογενειών. Στη σύγχρονη εποχή, ο μαζικός τουρισμός είναι απευκταίος λόγω των δυσμενών επιπτώσεων που προκαλεί στο φυσικό περιβάλλον αλλά και σε κοινωνικό επίπεδο.

Βασικό χαρακτηριστικό είναι το χαμηλό κόστος συγκεντρώνοντας έτσι μεγάλο αριθμό τουριστών το τρίπτυχο μεταφορά - διαμονή – υπηρεσίες, ενώ παραδοσιακά βασίζεται στον «ήλιο», «θάλασσα» και «περιήγηση». Αποδίδει οικονομικό όφελος που αντιστοιχεί περίπου στο 1,5% του παγκόσμιου και εγχώριου ΑΕΠ, σε αύξηση του βιοτικού επιπέδου, σε θέσεις εργασίας, υποδομές και ανάπτυξη. Σε αμιγώς τουριστικές περιοχές, βέβαια, όπως για παράδειγμα η Κρήτη, αν και κρατά τα σκήπτρα των τουριστικών δραστηριοτήτων, ο μαζικός τουρισμός δίνει έδαφος ανάπτυξης σε άλλες μορφές τουρισμού (εναλλακτικές), καθώς σήμερα καλύπτει το 80% των δραστηριοτήτων αυτών. Επιπλέον, ο μαζικός τουρισμός αναφέρεται ότι δύναται να φθείρει την πολιτιστική

κουλτούρα των κατοίκων, τις αξίες, τα ήθη και έθιμα τους. Η συγκεκριμένη επίδραση, ωστόσο, είναι δυνατόν να λάβει χώρα σε αδύναμα όμως συστήματα πολιτιστικών, πολιτισμικών, θρησκευτικών ή και άλλων αξιών, τα οποία από μόνα τους δεν έχουν όχι μόνο την ικανότητα να αντισταθούν αλλά δεν μπορούν ακόμη να επηρεάσουν τις κοινωνικές και οικονομικές εξελίξεις. Σ' αυτή την κατεύθυνση χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν στην Ελλάδα οι ετήσιες θερινές πολιτιστικές εκδηλώσεις που ,ενώ γίνονται πόλος έλξης σε συνθήκες μαζικού τουρισμού, είναι εκείνες οι οποίες προσφέρουν και αναδεικνύουν τις αξίες, τα ήθη και έθιμα του τόπου. Όπως, όμως, αναφέρθηκε στην προηγούμενη παράγραφο, ο μαζικός τουρισμός δύναται να μετατραπεί σε άλλες μορφές ανάπτυξης του τουρισμού. Από τη δεκαετία του 1970 ήδη ομάδες ανθρώπων, όπως ερευνητές, οικολόγοι, περιβαλλοντικές οργανώσεις κ.ά., αναζητούν μορφές τουρισμού οι οποίες είναι φιλικές και ήπιες προς το περιβάλλον, τον πολιτισμό, την κουλτούρα ή περισσότερο ανθρωποκεντρικές, και οι οποίες συγκροτούν τον λεγόμενο εναλλακτικό τουρισμό. (Εμμανουήλ Χαλκιαδάκης, Άρης Χανιωτάκης, Ιανουάριος 2010).

Αντίθετα, ο εναλλακτικός τουρισμός αποτελεί ένα μέρος των ειδικών μορφών τουρισμού, με κύρια χαρακτηριστικά την ανάλογη ζήτηση και την αντίστοιχη ειδική υποδομή (προσφοράς). Οι άνθρωποι μέσω του εναλλακτικού τουρισμού προσπαθούν να δοκιμάσουν νέους τρόπους διακοπών οι οποίοι δεν είναι συνηθισμένοι στην πλειοψηφία των τουριστών. Ο εναλλακτικός τρόπος τουρισμού συνδέεται άμεσα με την προστασία αλλά και με την αλληλεπίδραση του ανθρώπου με τα τοπικά ήθη και έθιμα, την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος αλλά και με την αποφυγή της χρήσης υπηρεσιών οργανωμένου μαζικού τουρισμού.

Υπάρχουν διάφορα είδη εναλλακτικού τουρισμού:

- Υπάρχει ο θαλάσσιος τουρισμός όπως είναι οι κρουαζιέρες, η ιστιοπλοΐα και η ιστιοδρομία, οι καταδύσεις και η θαλασσοθεραπεία.
- Ο τουρισμός υγείας, μπορούν και συμμετέχουν οι τουρίστες σε προγράμματα υγείας ή σε προγράμματα τα οποία σχετίζονται με την υγεία και αφορούν στη διατήρηση, πρόληψη, θεραπεία, ανάρρωση και αποκατάσταση της υγείας με σύγχρονες ιατρικές μεθόδους και προγράμματα όπως υγιεινής διαβίωσης, ομορφιάς, αδυνατίσματος, διατροφής, ψυχικής ισορροπίας, κοινωνικής επανένταξης. Μέρος του τουρισμού υγείας αποτελεί ο θεραπευτικός τουρισμός.
- Υπάρχει ο θεραπευτικός ή ιαματικός τουρισμός, πρόκειται για μία επιλεκτική μορφή τουρισμού με οικονομικά πλεονεκτήματα και μικρές αρνητικές επιδράσεις από δυσμενείς συγκυρίες ενώ ακολουθείται σε όλη τη διάρκεια του χρόνου.
- Ο θρησκευτικός τουρισμός, αποτελείται από την επίσκεψη, την ξενάγηση ή την περιήγηση και την γνωριμία των χώρων λατρείας και θρησκευτικής πίστης.
- Ο αγροτουρισμός, αποτελεί μία ήπια μορφή βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης με πολλές και ποικίλες δραστηριότητες στον αγροτικό χώρο. Ο επισκέπτης έρχεται σε επαφή με τη φύση, ψυχαγωγείται, ανακαλύπτει μέσω διάφορων δραστηριοτήτων και συμβάλλει στην αειφόρο περιβαλλοντική, οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη του αγροτικού χώρου.

- Ο αθλητικός τουρισμός, περιλαμβάνει άτομα ή ομάδες που συμμετέχουν σε ανταγωνιστικές ή μη αθλητικές δραστηριότητες κατά τη διάρκεια μετακίνησης τους έξω από το συνηθισμένο τους περιβάλλον.
- Ο οικοτουρισμός, είναι ο τουρισμός στη φύση που συμβάλλει στην προστασία της, παρέχοντας οικονομική ανάπτυξη στις προστατευόμενες περιοχές, δημιουργώντας θέσεις εργασίας στις τοπικές κοινωνίες και προσφέροντας περιβαλλοντική εκπαίδευση.
- Υπάρχει ο συνεδριακός τουρισμός, ο οποίος αποτελείται από σύγχρονες ξενοδοχειακές μονάδες και εξειδικευμένους χώρους οργάνωσης συνεδρίων, προσφέρει διευρυμένες δραστηριότητες και παρέχει υψηλού επιπέδου υπηρεσίες, ενώ με την απαιτούμενη υποδομή φιλοξενεί μικρές εκδηλώσεις ή μεγάλα παγκόσμια συνέδρια. Η πρόσβαση σ' αυτές τις περιοχές, όπου υπάρχουν χώροι οργάνωσης συνεδρίων, είναι ιδιαίτερα εύκολη και σύντομη.
- Ο γεωτουρισμός, είναι μία μορφή περιβαλλοντικού τουρισμού που μπορεί να αναπτυχθεί σε περιοχές που διαθέτουν σημαντικά γεωλογικά μνημεία, τα οποία αξιοποιούνται για την προσέλκυση επισκεπτών με ειδικά ενδιαφέροντα.
- Ο πολιτιστικός τουρισμός, είναι το ταξίδι που γίνεται με κίνητρο το πολιτιστικό ενδιαφέρον, περιλαμβάνοντας εκπαιδευτικές περιηγήσεις, θεατρικές παραστάσεις, φεστιβάλ, προσκυνήματα, επισκέψεις σε αρχαιολογικούς χώρους, μνημεία.
- Κοινωνικός τουρισμός, δίνεται η δυνατότητα μέσω της ενίσχυσης από την πολιτεία σε ασθενείς οικονομικά και κοινωνικά ομάδες του πληθυσμού, να απολαύσουν το δικαίωμα των διακοπών. Τέτοιες ομάδες είναι για παράδειγμα, ανάπηροι, συνταξιούχοι, αγρότες, άνεργοι ή ανύπαντρες μητέρες.

(Εμμανουήλ Χαλκιαδάκης, Άρης Χανιωτάκης, Ιανουάριος 2010).

1.4 ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

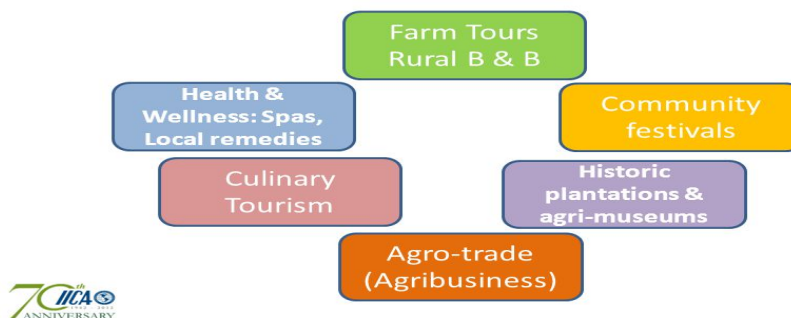
Ο αγροτουρισμός τοποθετείται στην κατηγορία του εναλλακτικού τουρισμού. Ο αγροτουρισμός ως λέξη είναι σύνθετη και αποτελείται από δύο συνθετικά μέρη. Από το πρόθεμα αγρό- που προέρχεται από την αρχαία ελληνική λέξη «αγρός», η οποία προέρχεται από το αρχαίο ρήμα ἄγω (οδηγώ), με την έννοια ότι οδηγούσαν οι ποιμένες ,τα ποίμνια στους «αγρούς», στα χωράφια δηλαδή που δεν καλλιεργούνταν για ορισμένο χρονικό διάστημα (αγρανάπαυση). Στη νεοελληνική γλώσσα το ουσιαστικό αγρός είναι αρσενικό και σημαίνει η έκταση γης που είναι ικανή να καλλιεργηθεί. Το δεύτερο συνθετικό, είναι η λέξη τουρισμός, που προέρχεται από τη γαλλική λέξη «tourisme» και την αγγλική λέξη «tourism», και έχει ρίζες από τα λατινικά και τα αρχαία ελληνικά, που σημαίνουν περιήγηση (Λεξικό Τριανταφυλλίδη). Αυτός ο συνδυασμός των δύο συγκεκριμένων λέξεων προσπαθεί να μας ωθήσει στην κατανόηση του αγροτικού τρόπου ζωής ,

αλλά και στο τι παράγει η γη, δηλαδή τα αγροτικά προϊόντα που παράγονται με τη βοήθεια της «μητέρας φύσης». Δυστυχώς, δεν υπάρχει μία επακριβής έννοια της λέξης «αγροτουρισμός». Αυτή η αδυναμία καθιέρωσης μιας κοινά αποδεκτής ορολογίας, οφείλεται στο ότι από χώρα σε χώρα διαφέρουν οι αγροτικές εκμεταλλεύσεις, διαφέρει ο ορισμός του αγροτικού χώρου, καθώς και ο βαθμός ταύτισης των διαφόρων στρωμάτων του πληθυσμού με το αγροτικό παρελθόν τους.

Ο αγροτουρισμός συνδυάζει πολλά χαρακτηριστικά, όπως τις δραστηριότητες σε καλλιέργειες, την ενασχόληση με τη φύση και το περιβάλλον, ήθη, έθιμα και την επαφή με τον γηγενή πληθυσμό. Ωστόσο, τα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά διαφέρουν από τόπο σε τόπο, δημιουργώντας μία μοναδική και διαφορετική εμπειρία στον τουρίστα, ανάλογα με το μέρος που επισκέπτεται. Με αυτό τον τρόπο ο τουρίστας γίνεται πλέον μέρος της καθημερινότητας της τοπικής κοινωνίας, την οποία έχει επισκεφθεί, για αυτό το μικρό χρονικό διάστημα που διαρκούν οι διακοπές του. Συναντάει δηλαδή την αυθεντικότητα και τη διαφορετικότητα που δημιουργείται μέσα σε ένα αγροτουριστικό θέρετρο, με τη βοήθεια αυτής της εναλλακτικής προσέγγισης που είναι ο αγροτουρισμός.

Αγρο-οικοτουρισμός

Agro-ecotourism
Travel to rural farming communities that strive to protect their natural and man-made resources by using eco-friendly agricultural practices

(**Σχήμα 1**, δείχνει την ανάπτυξη του αγρο-οικοτουρισμού, με την ανάπτυξη γεωργικών πρακτικών που είναι φιλικές προς το περιβάλλον, **Πηγή:**www.go.galegroup.com.)

Από τον αγροτουρισμό δεν επωφελούνται μόνο οι τουρίστες, επωφελείται και η τοπική κοινωνία, καθώς παραμένουν αναλλοίωτα πολλά χαρακτηριστικά της πολιτιστικής κληρονομιάς, τα ήθη και τα έθιμα της τοπικής κοινωνίας. Επιπλέον, μέσω του αγροτουρισμού αυξάνεται το κατά κεφαλήν εισόδημα της τοπικής κοινωνίας, αλλά και μέσω της κατανάλωσης των τοπικών προϊόντων αυξάνεται και το γεωργικό εισόδημα των κατοίκων μιας περιοχής. Με αυτόν τρόπο υπάρχει βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης των γηγενών κατοίκων της περιοχής, συγκράτηση των κατοίκων στον τόπο διαμονής του, καθώς μπορούν να ασχολούνται με καινοτόμες επιχειρήσεις, αλλά και με νέους τρόπους καλλιέργειας της γης. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα τη μείωση των ποσοστών αστικοποίησης.

Ένας επισκέπτης (ή τουρίστας) θα επιλέξει να μείνει σε αγροτουριστικό κατάλυμα όχι λόγω του κόστους που μπορεί να έχει ένα ακριβό ξενοδοχείο αλλά, επειδή θέλει να γνωρίσει ένα νέο τρόπο διακοπών, ο οποίος θα διαφέρει από το κλασικό μοτίβο ενός ακριβού ξενοδοχείου, που μπορεί να του παρέχει πολλές ανέσεις. Για παράδειγμα, ένας επισκέπτης μπορεί να συμμετέχει σε ένα οινοποιείο, παρασκευάζοντας κρασί ή να μάθει πώς γίνεται η εκτροφή βοοειδών. Μπορεί, παράλληλα, να συμμετάσχει σε εκδρομές που πραγματοποιούνται μέσα, αλλά και έξω από το αγρόκτημα, όπως ψάρεμα, κυνήγι, παρατήρηση της φύσης, ιππασία, περπάτημα και ενεργό συμμετοχή σε δραστηριότητες της εκμετάλλευσης. Έχει την ευκαιρία να γνωρίσει το φυσικό περιβάλλον της χώρας που επισκέφθηκε, να γευθεί τα αγαθά που παράγονται, αλλά και το πώς τα διαχειρίζονται οι ντόπιοι. Θα γνωρίσει τις διατροφικές τους συνήθειες και γενικότερα των τρόπου ζωής των ντόπιων κατοίκων. (Α.Κίζος, 2018).

Ο αγροτουρισμός δεν παρέχει οφέλη μόνο στον ανθρωπογενή παράγοντα, συνδράμει και στην ανάπτυξη και διαχείριση του φυσικού περιβάλλοντος του κάθε τόπου. Οι μικρές κλίμακας επιχειρήσεις συνεισφέρουν στη διατήρηση της ισορροπίας του περιβάλλοντος και στην καλύτερη κατάσταση και προστασία του. Οι μικρές τουριστικές επιχειρήσεις δεν αλλοιώνουν το φυσικό περιβάλλον του κάθε τόπου, όπως οι μεγάλες τουριστικές μονάδες, αντίθετα προστατεύουν το περιβάλλον ως ένα βαθμό.

Ο αγροτουρισμός σχετίζεται με κοινωνικές, πολιτισμικές, πολιτιστικές και περιβαλλοντικές αξίες της αγροτικής περιοχής στην οποία αναπτύσσεται. Μεγάλη ανάπτυξη παρατηρείται σε χώρες της Ευρώπης, αλλά κυρίως σε χώρες της Κεντρικής Ευρώπης, όπου ο αγροτουρισμός βρίσκεται σε υψηλά ποσοστά. Πολλά αγροτουριστικά καταλύματα υποδέχονται μεγάλο αριθμό τουριστών καθ' όλη τη διάρκεια του έτους, προάγοντας τα αγαθά και τον τρόπο ζωής των ντόπιων. Παρατηρούμαι ότι τα τελευταία χρόνια ο αγροτουρισμός αναπτύσσεται και σε πολλές περιοχές της Ελλάδος, πιο συγκεκριμένα και στην περιοχή της ορεινής Αρκαδίας, σε διάφορους οικισμούς, όπως της Στεμνίτσας, της Δημητσάνας, του Λεβιδίου και της Βυτίνας. Ωστόσο, μάθαμε με την βοήθεια των κατοίκων ότι προχωράει με πολύ αργούς ρυθμούς, καθώς υπάρχουν πολλά γραφειοκρατικά και νομοθετικά εμπόδια, που δυσχεραίνουν έναν ιδιώτη να προχωρήσει στη δημιουργία ενός αγροτουριστικού θέρετρου. Επίσης, επικρατεί σύγχυση μεταξύ των δημόσιων φορέων, καθώς σε πολλές περιπτώσεις ούτε οι δημόσιοι φορείς γνωρίζουν επακριβώς την κατάσταση που επικρατεί στο θέμα του αγροτουρισμού (π.χ. μίας τοπικής κοινότητας με την περιφέρεια).

Ο αγροτουρισμός διακρίνεται σε πέντε βασικούς τύπους τους οποίους θα αναλύσουμε στην παρακάτω ενότητα.

1.5 ΤΥΠΟΙ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Ο αγροτουρισμός διακρίνεται σε κάποιους βασικούς τύπους. Για να μπορέσουμε να διακρίνουμε αυτούς τους τύπους, θα πρέπει να υιοθετήσουμε την τυπολογία του Phillip, Hunter & Blackstock (2010), μέσω της χρήσης τριών κριτηρίων: α) το είδος της σχέσης μεταξύ τουριστών και αγροτικών

δραστηριοτήτων (το πόσο υπαρκτή είναι η σχέση της αγροτικής παραγωγής στο πλαίσιο των εμπειριών των επισκεπτών, σύμφωνα με τη διατύπωση της Flanigan) (the tangibility of agriculture in the context of visitor experiences of agritourism, Flanigan et al.,2014), β) αν το προϊόν παρέχεται σε μια εκμετάλλευση που είναι λειτουργική-παραγωγική ή όχι (the most frequently cited requirement for agritourism for both North American and European studies, e.g. Barbieri & Mshenga, 2008;Hegarty and Przezborska, 2005; Kizos & Iosifides 2007,; McGehee & Kim, 2004; Ollenburg & Buckley, 2007; Tew & Barbieri, 2012; Thomas-Francois & Francois, 2014) και γ) στον βαθμό «αυθεντικότητας» της τουριστικής εμπειρίας, που λαμβάνει ο επισκέπτης. Με την χρήση αυτών των κριτηρίων, προκύπτουν πέντε διαφορετικοί τύποι αγροτουρισμού.(Α.Κίζος,2018).

1.Non-working farm-indirect interaction agritourism, NWFII): πρόκειται για επιχειρήσεις που βρίσκονται σε εκμεταλλεύσεις που δεν είναι πια λειτουργικές-παραγωγικές και προσφέρουν συνήθως σχέση με την αγροτική κληρονομιά της περιοχής (π.χ. κατάλυμα που ήταν παλαιότερα αγροτόσπιτο ή εργοστάσιο μεταποίησης).

2.Non-working farm-direct interaction agritourismNWFDI): πρόκειται για επιχειρήσεις που βρίσκονται σε περιοχές που δεν ήταν αγροτικές εκμεταλλεύσεις ή σε εκμεταλλεύσεις που δεν είναι πια λειτουργικές-παραγωγικές και προσφέρουν συνήθως πώληση αγροτικών προϊόντων, φεστιβάλ, εκδηλώσεις που σχετίζονται με την αγροτική παραγωγή.

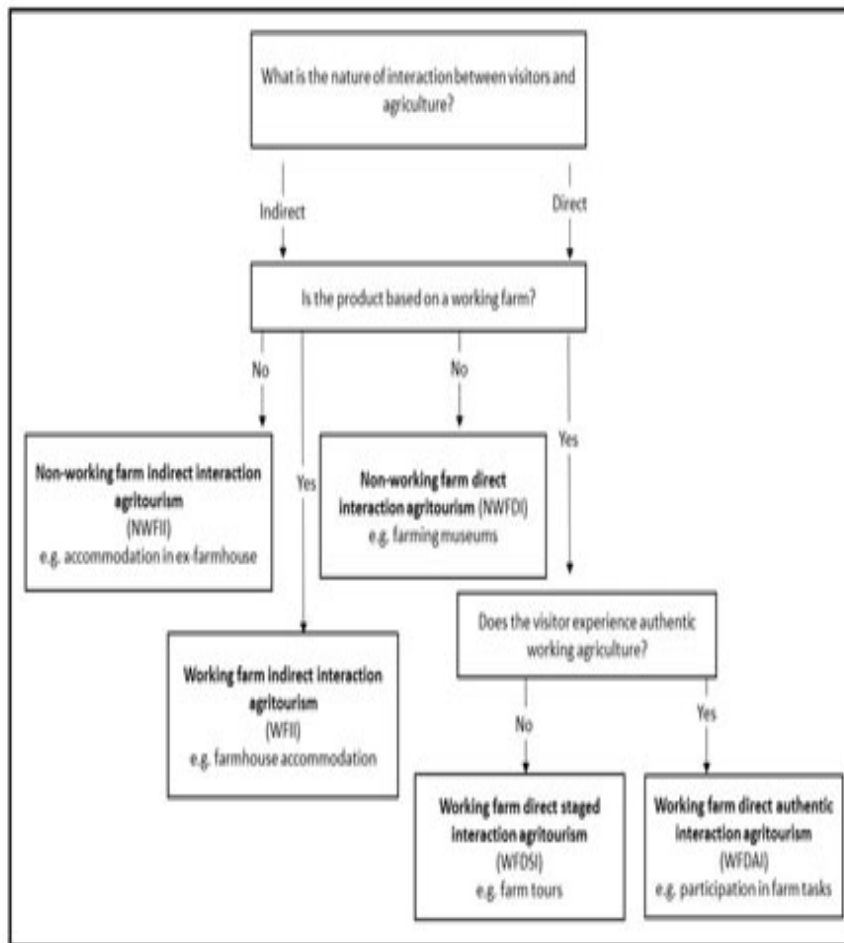
3.Working farm-indirect interaction agritourism, WFII): πρόκειται για επιχειρήσεις που περιλαμβάνουν καταλύματα σε εκμεταλλεύσεις (αγροτόσπιτα bed and breakfast , self-catering οικίες στην εξοχή, κάμπιν σε εκμεταλλεύσεις), καταστήματα σε αγροκτήματα, εστιατόρια, εργαστήρια μεταποίησης, δραστηριότητες ψυχαγωγίας στην ύπαιθρο (ιππασία, ποδήλατο, γκολφ, ψάρεμα), αλλά και άλλα αξιοθέατα (δραστηριότητες παιδιών, φυσικές ομορφιές) που βρίσκονται σε εκμεταλλεύσεις.

4.Working farm-direct staged interaction agritourism, WFDSI): πρόκειται για επιχειρήσεις που η σχέση με την αγροτική παραγωγή είναι μεν άμεση, αλλά «σκηνοθετημένη» (αναπαράγεται ή είναι ειδικά οργανωμένη για τους επισκέπτες) και μπορεί να περιλαμβάνουν ξεναγήσεις σε φάρμες, «ανοιχτές» φάρμες για επισκέπτες, ειδικές εκδηλώσεις μεταποίησης για επισκέπτες.

5.Working farm direct authentic interaction agritourism (WFDAI): πρόκειται για επιχειρήσεις στις οποίες οι επισκέπτες έχουν αυθεντική εμπειρία με τη λειτουργία της φάρμας, χωρίς αυτή να είναι ειδικά οργανωμένη για τους επισκέπτες και μπορεί να περιλαμβάνουν συμμετοχή σε διάφορες εργασίες σποράς, φροντίδας, συλλογής και μεταποίησης.

(Α.Κίζος,2018)

Figure 1: A typology for defining agritourism (adopted from Flanigan et al., 2014; 2015).

(Σχήμα 2, διάγραμμα των πέντε τύπων του αγροτουρισμού, Πηγή: www.go.galegroup.com).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ

2.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η συγκεκριμένη πτυχιακή εργασία, προσπαθεί να αναδείξει και να καταγράψει το προφίλ των ανθρώπων που ασχολούνται με τον αγροτουρισμό στην ευρύτερη περιοχή της Αρκαδίας, αλλά και των καταλυμάτων που παρέχονται στους τουρίστες. Σκοπός της εργασίας είναι να έρθουμε σε επαφή με τους ιδιοκτήτες των καταλυμάτων της περιοχής, να συλλέξουμε πληροφορίες για τους γηγενείς κατοίκους, ώστε να μπορέσουμε να καταλάβουμε τον τρόπο σκέψης, αλλά και το πώς λειτουργεί η τοπική κοινωνία στην καθημερινότητά της, να μάθουμε τον τρόπο λειτουργίας των επιχειρήσεων και να δούμε πόσο έχει εξελιχθεί και αναπτυχθεί ο αγροτουρισμός στην περιοχή της Αρκαδίας. Επίσης, πριν την παρουσίαση των στοιχείων και των πληροφοριών που συλλέξαμε, αλλά και του τρόπου επεξεργασίας των στοιχείων, πρέπει να αναφερθούμε στις προσπάθειες των ερευνητών, οι οποίοι έχουν αφιερώσει πολύτιμο χρόνο πάνω στο ίδιο αντικείμενο και μας βοήθησαν για να πραγματοποιηθεί η παρούσα πτυχιακή εργασία.

Αρχικά, γίνεται ανασκόπηση στην έρευνα σχετικά με την αξιολόγηση της επίδρασης του αγροτουρισμού στην ανάπτυξη των μικρών νησιών. Στη βιβλιογραφική ανασκόπηση που θα ακολουθήσει, και που θα ασχολείται με την έρευνα αυτή που έχει γίνει στο παρελθόν, παρατίθενται τα στοιχεία και η μεθοδολογία με την οποία διερευνούνται τα μεγέθη αυτά, καθώς και τα αποτελέσματα και τα συμπεράσματα που προκύπτουν από αυτή την έρευνα. Εάν συνειδητοποιήσουμε τη κρίση που έχει επέλθει η χώρα την τελευταία δεκαετία, τα υψηλά ποσοστά ανεργίας και τη μείωση των θέσεων εργασίας και καταλάβουμε τη σπουδαιότητα που διαδραματίζει το αγροτουριστικό τοπίο στη χώρα μας, τότε θα μπορέσουμε να αντιληφθούμε ότι ο αγροτουρισμός μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως νέος μοχλός ανάπτυξης της Ελλάδος.

2.2 ΕΡΕΥΝΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΓΧΩΡΙΑ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Το έτος 2016 πραγματοποιήθηκε μία έρευνα από καθηγητές και ερευνητές του Πανεπιστημίου Αιγαίου με τίτλο « Evaluating the impact of agritourism on local development in small islands». Η συγκεκριμένη έρευνα πραγματοποιήθηκε από τους Σοφία Καράμπελα, Αθανάσιο Κίζο και Ιωάννη Σπιλάνη. Ο σκοπός αυτής της έρευνας είναι η συνεισφορά στην εννοιολογική ανάλυση του αγροτουρισμού εστιάζοντας στην επίδραση που έχει πάνω στην τοπική ανάπτυξη. Αρχικά παρουσιάζεται μία ιστορική αναδρομή για την εξέλιξη του αγροτουρισμού. Επιπλέον, γίνεται μία ανασκόπηση σε σχέση με τις διαφορετικές φόρμες του αγροτουρισμού συμπεριλαμβανομένων των πτυχών της προσφοράς και της ζήτησης, της κλίμακας λειτουργίας των επιχειρήσεων που

σχετίζονται με τον αγροτουρισμό. Τέλος, διερευνάται η περίπτωση των μικρών νησιών, η τοπική ανάπτυξή τους με συγκεκριμένα είδη «εναλλακτικών» δραστηριοτήτων παράλληλα με τους συμβατικούς τρόπους τουρισμού.

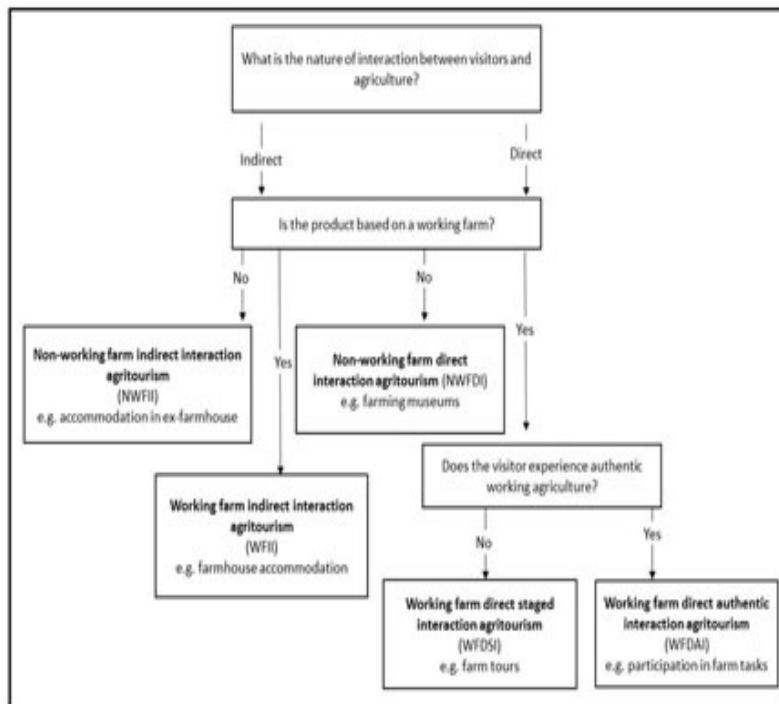
Στη συγκεκριμένη έρευνα που πραγματοποιήθηκε από τους Σοφία Καράμπελα, Αθανάσιο Κίζο και Ιωάννη Σπιλάνη, χρησιμοποιήθηκε η τυπολογία του Phillip, Hunter & Blackstock (2010) με την χρήση τριών κριτηρίων: α) το είδος της σχέσης μεταξύ τουριστών και αγροτικών δραστηριοτήτων (το πόσο υπαρκτή είναι η σχέση της αγροτικής παραγωγής στο πλαίσιο των εμπειριών των επισκεπτών, σύμφωνα με τη διατύπωση της Flanigan)(the tangibility of agriculture in the context of visitor experiences of agritourism, Flanigan et al.,2014), β) αν το προϊόν παρέχεται σε μια εκμετάλλευση που είναι λειτουργική-παραγωγική ή όχι (the most frequently cited requirement for agritourism for both North American and European studies, e.g. Barbieri & Mshenga, 2008;Hegarty and Przezborska, 2005; Kizos & Iosifides 2007,; McGehee & Kim, 2004; Ollenburg & Buckley, 2007; Tew & Barbieri, 2012; Thomas-Francois & Francois, 2014) και γ) στον βαθμό «αυθεντικότητας» της τουριστικής εμπειρίας, που λαμβάνει ο επισκέπτης.

Με τη χρήση αυτών των κριτηρίων, προκύπτουν πέντε διαφορετικοί τύποι αγροτουρισμού. (Α.Κίζος,2018).

- Non-working farm-indirect interaction agritourism, NWFII): πρόκειται για επιχειρήσεις που βρίσκονται σε εκμεταλλεύσεις που δεν είναι πια λειτουργικές-παραγωγικές και προσφέρουν συνήθως σχέση με την αγροτική κληρονομιά της περιοχής (π.χ. κατάλυμα που ήταν παλαιότερα αγροτόσπιτο ή εργοστάσιο μεταποίησης).
- Non-working farm-direct interaction agritourism, NWFDI): πρόκειται για επιχειρήσεις που βρίσκονται σε περιοχές που δεν ήταν αγροτικές εκμεταλλεύσεις ή σε εκμεταλλεύσεις που δεν είναι πια λειτουργικές-παραγωγικές και προσφέρουν συνήθως πώληση αγροτικών προϊόντων, φεστιβάλ, εκδηλώσεις που σχετίζονται με την αγροτική παραγωγή.
- Working farm-indirect interaction agritourism, WFII): πρόκειται για επιχειρήσεις που περιλαμβάνουν καταλύματα σε εκμεταλλεύσεις (αγροτόσπιτα bed and breakfast , self-catering οικίες στην εξοχή, κάμπιν σε εκμεταλλεύσεις), καταστήματα σε αγροκτήματα, εστιατόρια, εργαστήρια μεταποίησης, δραστηριότητες ψυχαγωγίας στην ύπαιθρο (ιππασία, ποδήλατο, γκολφ, φάρμα), αλλά και άλλα αξιοθέατα (δραστηριότητες παιδιών, φυσικές ομορφιές) που βρίσκονται σε εκμεταλλεύσεις.
- Working farm-direct staged interaction agritourism, WFDSI): πρόκειται για επιχειρήσεις που η σχέση με την αγροτική παραγωγή είναι μεν άμεση, αλλά «σκηνοθετημένη» (αναπαράγεται ή είναι ειδικά οργανωμένα για τους επισκέπτες) και μπορεί να περιλαμβάνουν ξεναγήσεις σε φάρμες, «ανοιχτές» φάρμες για επισκέπτες, ειδικές εκδηλώσεις μεταποίησης για επισκέπτες.
- Working farm direct authentic interaction agritourism (WFDAI): πρόκειται για επιχειρήσεις στις

οποίες οι επισκέπτες έχουν αυθεντική εμπειρία με τη λειτουργία της φάρμας, χωρίς αυτή να είναι ειδικά οργανωμένη για τους επισκέπτες και μπορεί να περιλαμβάνουν συμμετοχή σε διάφορες εργασίες σποράς, φροντίδας, συλλογής και μεταποίησης.
(Α.Κίζος,2018)

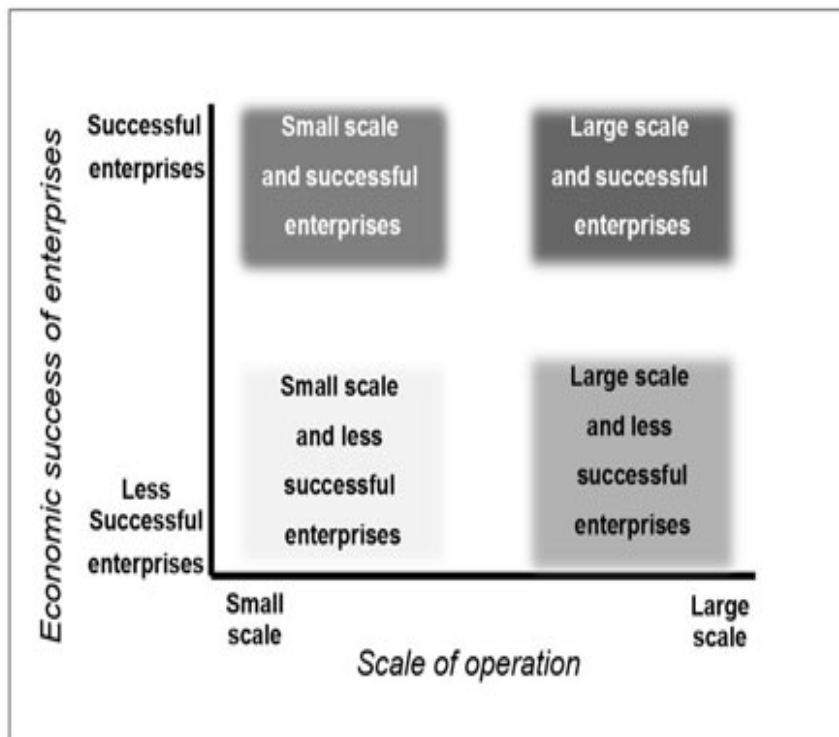
Figure 1: A typology for defining agritourism (adopted from Flanigan et al., 2014; 2015).

(Σχήμα 2, Διάγραμμα των πέντε τύπων του αγροτουρισμού, Πηγή: www.go.galegroup.com.)

Όσον αφορά την κλίμακα λειτουργίας των επιχειρήσεων που παρέχουν αγροτουρισμό, παίζουν σημαντικό ρόλο στο θέμα της αξιολόγησης των οικονομικών, κοινωνικών και περιβαλλοντικών επιπτώσεων τους σε επίπεδο περιοχής. Σύμφωνα με τη μελέτη (Kizos & Vakoufaris, 2011a, Kizos & Vakoufaris, 2011b) εξετάζονται δύο μελέτες: α) η οικονομική επιτυχία των μεμονωμένων αγροτουριστικών επιχειρήσεων και β) η κλίμακα λειτουργίας τους.

Figure 2: Theoretical categories of the impact of agritourism enterprises on the area based on the economic success of enterprises and scale of operation.

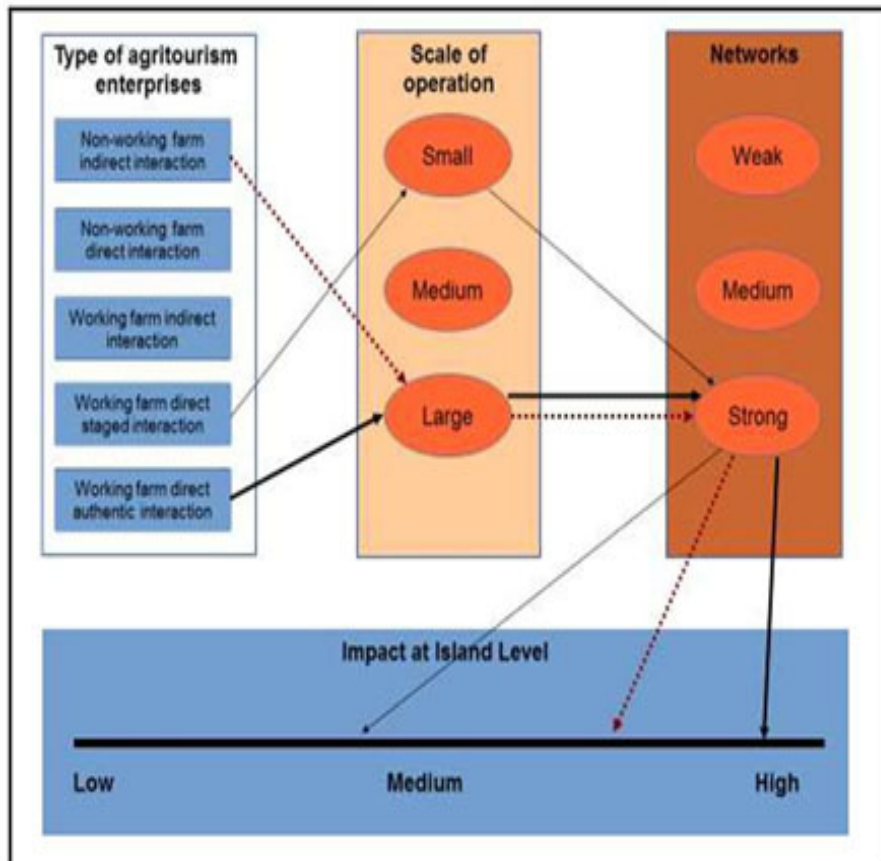
Source: Adapted from Kizos & Vakoufaris (2011a, p. 707).

(**Σχήμα 3**, Θεωρητικές κατηγορίες επιπτώσεων των αγροτουριστικών επιχειρήσεων στην περιοχή με βάση την οικονομική επιτυχία των επιχειρήσεων και την κλίμακα λειτουργίας, **Πηγή:** www.go.galegroup.com).

Η επιτυχία των επιχειρήσεων που παρέχουν το προϊόν, μπορεί να διαφέρει από τις ανεπιτυχείς (δηλαδή, οι επιχειρήσεις που επιβιώνουν ελάχιστα θα πρέπει να κλείσουν), ή να είναι επιτυχείς και ανταγωνιστικές. Η επιτυχία εδώ είναι σχετική, καθώς μπορεί να αναφέρεται σε διαφορετικές επιχειρήσεις λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιαιτερότητες του τομέα ή της περιοχής. Μπορεί να περιλαμβάνει βιώσιμες ή ανταγωνιστικές και κερδοφόρες επιχειρήσεις μεταποίησης / εμπορίας, αλλά μπορεί, επίσης, να περιλαμβάνει επιχειρήσεις που δεν είναι βιώσιμες, όπως χωριστές επιχειρήσεις που να παρέχουν στους ιδιοκτήτες τους πρόσθετο εισόδημα σε πολυδύναμη εκμετάλλευση (Kizos, 2010). (Sofia Karampela, Thanasis Kizos, Ioannis Spilanis, 2016).

Ολοκληρώνοντας την έρευνα οι συγγραφείς παρουσιάζουν έναν ακόμα πίνακα που δείχνει τον αντίκτυπο του νησιωτικού επιπέδου των αγροτουριστικών επιχειρήσεων και των δικτύων τους ανάλογα με τον τύπο της επιχείρησης, την κλίμακα λειτουργίας και τις ιδιότητες δικτύου: τρεις υποθετικές τροχιές.

Figure 3: Impact at island level of agritourism enterprises and their networks according to type of enterprise, scale of operation and network qualities: three hypothetical trajectories.

Source: the authors.

(**Σχήμα 4**, Διάγραμμα τριών υποθετικών τροχιών, τύπος επιχείρησης, κλίμακα λειτουργίας και ιδιότητες δικτύου, **Πηγή:** www.go.galegroup.com).

Τα νησιά είναι τέλεια εργαστήρια για τη μελέτη των επιπτώσεων του αγροτουρισμού. εκτός από τα «συνήθη» χαρακτηριστικά τους (που είναι τα πεπερασμένα και ευδιάκριτα όρια, το σχετικά μικρό μέγεθος, η διευκόλυνση στη καταγραφή των εισροών και εκροών) (Κωνσταντακόπουλου, 2012), είναι, επίσης, πολύ συναφή με την προσέγγιση που προτείνεται εδώ. Έχουν επωφεληθεί από την άνοδο του αγροτουρισμού και της εννοιολογικής αλλαγής που προτείνεται στη βιβλιογραφία: από μια μικρή κλίμακα και μια γεωργική προσανατολισμένη δραστηριότητα σε μια μεγαλύτερη (συμπεριλαμβανομένων των γεωργών) που ενσωματώνουν διαφορετικές υπηρεσίες και την ενσωμάτωση της εμπειρίας του αγροτουρισμού με άλλα τουριστικά προϊόντα. Η προτεινόμενη ερευνητική ατζέντα είναι απαραίτητο (α) να χαρακτηρίζει τους εμπλεκόμενους παράγοντες του αγροτουρισμού σε μια περιοχή πέρα από το φάσμα τυπολογίας, (β) συνδέσλους χάρτη με άλλους

παράγοντες στην περιοχή: γεωργοί, μεταποιητές, άλλοι φορείς παροχής τουριστικών υπηρεσιών κ.λπ., γ) πρέπει να ενσωματώνουν την κλίμακα και την επιτυχία αυτών των επιχειρήσεων, και (δ) να ενσωματώσει την κλίμακα, την επιτυχία και τις ιδιότητες του (πάχος, διάρκεια κλπ.) στην περιοχή. Αυτή η ατζέντα δεν μπορεί να ενσωματώνει μόνο διαφορετικά εργαλεία για την αξιολόγηση της τοπικής ανάπτυξης που βασίζεται στα νησιά, αλλά και να χρησιμεύει ως ένα σημείο συγκέντρωσης για μελέτη, κατανόηση, διαχείριση και προγραμματισμό του τουρισμού στο νησιωτικό επίπεδο. Έτσι, αξιολογώντας τον αντίκτυπο μιας συγκεκριμένης τουριστικής δραστηριότητας, δηλαδή του αγροτουρισμού, σε μία νησιωτική οικονομία, θα πρέπει να συνδυάσει αυτές τις διαφορετικές πτυχές: τους τύπους των επιχειρήσεων του αγροτουρισμού, το εύρος λειτουργίας τους και τα δίκτυα με άλλες τοπικές επιχειρήσεις. Η εννοιολογική προσέγγιση καταδεικνύει την ανάγκη για χαρτογράφηση συγκεκριμένης περιοχής για τον προσδιορισμό των επιπτώσεων. Πολλές διαφορετικές τροχιές είναι δυνατές και μπορούν να οδηγήσουν σε διαφορετικά αποτελέσματα. Για παράδειγμα, ακόμη και επιχειρήσεις που συνδέονται έμμεσα με τη γεωργία στην περιοχή και λειτουργούν ως μη αγροτουριστικές εκμεταλλεύσεις - επιχειρήσεις (τύπος Ι στην τυπολογία αγροτουρισμού) μπορούν να είναι μεγάλες σε μέγεθος και να λειτουργούν καθ' όλη τη διάρκεια του έτους με πυκνά δίκτυα σε συνεργασία με άλλους φορείς της περιοχής (π.χ. αγροκτήματα, μεταποιητικές επιχειρήσεις, άλλες τουριστικές δραστηριότητες), με αποτέλεσμα να υπάρξει μεγαλύτερος αντίκτυπος στην τοπική νησιωτική οικονομία και σε επιχειρήσεις οι οποίες λειτουργούν σε αγροκτήματα εργασίας και έχουν άμεση αλληλεπίδραση με τη γεωργία, ενώ είναι μικρότερες σε κλίμακα λειτουργίας. Αυτή η έρευνα, η ημερήσια διάταξη της χαρτογράφησης σε συγκεκριμένες περιπτώσεις μπορεί να απεικονίσει διαφορετικές οδούς τοπικής ανάπτυξης στην περιοχή ενός νησιού και να παρέχει σημαντικές πληροφορίες για τη διαχείριση και τον προγραμματισμό του αγροτουρισμού στα νησιά.

(Sofia Karampela, Thanasis Kizos, Ioannis Spilanis, 2016).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. ΠΕΡΙΟΧΗ ΜΕΛΕΤΗΣ, ΟΡΕΙΝΗ ΑΡΚΑΔΙΑ

3.1 ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

Η περιοχή μελέτης της παρούσας πτυχιακής εργασίας είναι ο νομός Αρκαδίας. Η Περιφερειακή Ενότητα Αρκαδίας βρίσκεται στο κέντρο της Πελοποννήσου και είναι η μόνη η οποία συνορεύει με το σύνολο των περιφερειακών ενοτήτων της τόσο αυτές που ανήκουν στην Περιφέρεια Πελοποννήσου, συνορεύοντας στα βορειοανατολικά με την Κορινθία και την Αργολίδα, νότια με τη Λακωνία και νοτιοδυτικά με τη Μεσσηνία όσο κι αυτές που ανήκουν στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδος, συνορεύοντας στα βορειοδυτικά με την Αχαΐα και την Ηλεία. Η Αρκαδία είναι η μεγαλύτερη σε έκταση Περιφερειακή Ενότητα στην Πελοπόννησο και ως επί το πλείστον ηπειρωτική, με το ανατολικό της τμήμα μόνο να έχει έξοδο στη θάλασσα. Έχει έκταση 4.420 τ.χλμ.

και καταλαμβάνει το 18% της συνολικής έκτασης της Πελοποννήσου, αποτελώντας έτσι τον μεγαλύτερο νομό αυτής.

Πρωτεύουσα του νομού είναι η Τρίπολη, η οποία αποτελεί έδρα της Περιφέρειας Πελοποννήσου, αλλά και σημαντικό διοικητικό κέντρο, ενώ λόγω της γεωγραφικής θέσης της Αρκαδίας - ως σταυροδρόμι - έχει αναπτυχθεί στην περιοχή αξιόλογη εμπορική και βιομηχανική δραστηριότητα . Με βάση τα στοιχεία της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής, η Περιφερειακή Ενότητα Αρκαδίας αριθμούσε 86.685 κατοίκους με την Τρίπολη να φθάνει τους 30.866 κατοίκους, το 2011, αποτελώντας μόλις το 16,8% του συνόλου της Περιφέρειας Πελοποννήσου.

Η οικονομία του νομού είναι βασικά κλειστή και αγροτοκτηνοτροφική. Οι καλλιέργειες περιλαμβάνουν δημητριακά, όσπρια (όπως κουκιά), πατάτες, αμπέλια, ελιές και οπωροφόρα δέντρα (κερασιές, αμυγδαλιές, καρυδιές, καστανιές). Εξίσου σημαντική ανάπτυξη εμφανίζει και η κτηνοτροφία (κυρίως αιγοπρόβατα, χοίροι και πουλερικά). Σημαντικό ρόλο παίζουν οι οικογενειακές επιχειρήσεις, όπως κατασκευής έργων λαϊκής τέχνης (ξυλόγλυπτα-υφαντά), παραδοσιακά προϊόντα (χυλοπίτες-τραχανάς), βιολογικά προϊόντα (όπως κρασί-λάδι) (Καταπόδη Α.,2009). Τα δάση καταλαμβάνουν το 25% της επιφάνειας του νομού (έλατα, δρυς) και η εποχιακή υλοτομία αποτελεί έναν αξιόλογο οικονομικό παράγοντα. Ο ορυκτός πλούτος περιορίζεται στα μάρμαρα των περιοχών της Τρίπολης (γκρίζα), Βυτίνας (μαύρα), Δολιανών (γκριζογάλανα) και στα μεγάλα κοιτάσματα λιγνίτη της Μεγαλόπολης. Στην έκταση του νομού υπάρχουν και αρκετές ιαματικές πηγές, η πιο αναγνωρισμένη από τις οποίες είναι η θειούχος πηγή της Ηραίας (στη περιοχή της Γορτυνίας). Η βιομηχανία περιορίζεται σε οινοποιίες του οροπεδίου της Τρίπολης και στους σταθμούς παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας του Λάδωνα και της Μεγαλόπολης. Τα τελευταία χρόνια γίνονται προσπάθειες ανάπτυξης του τουρισμού, με έμφαση στις εναλλακτικές μορφές του.

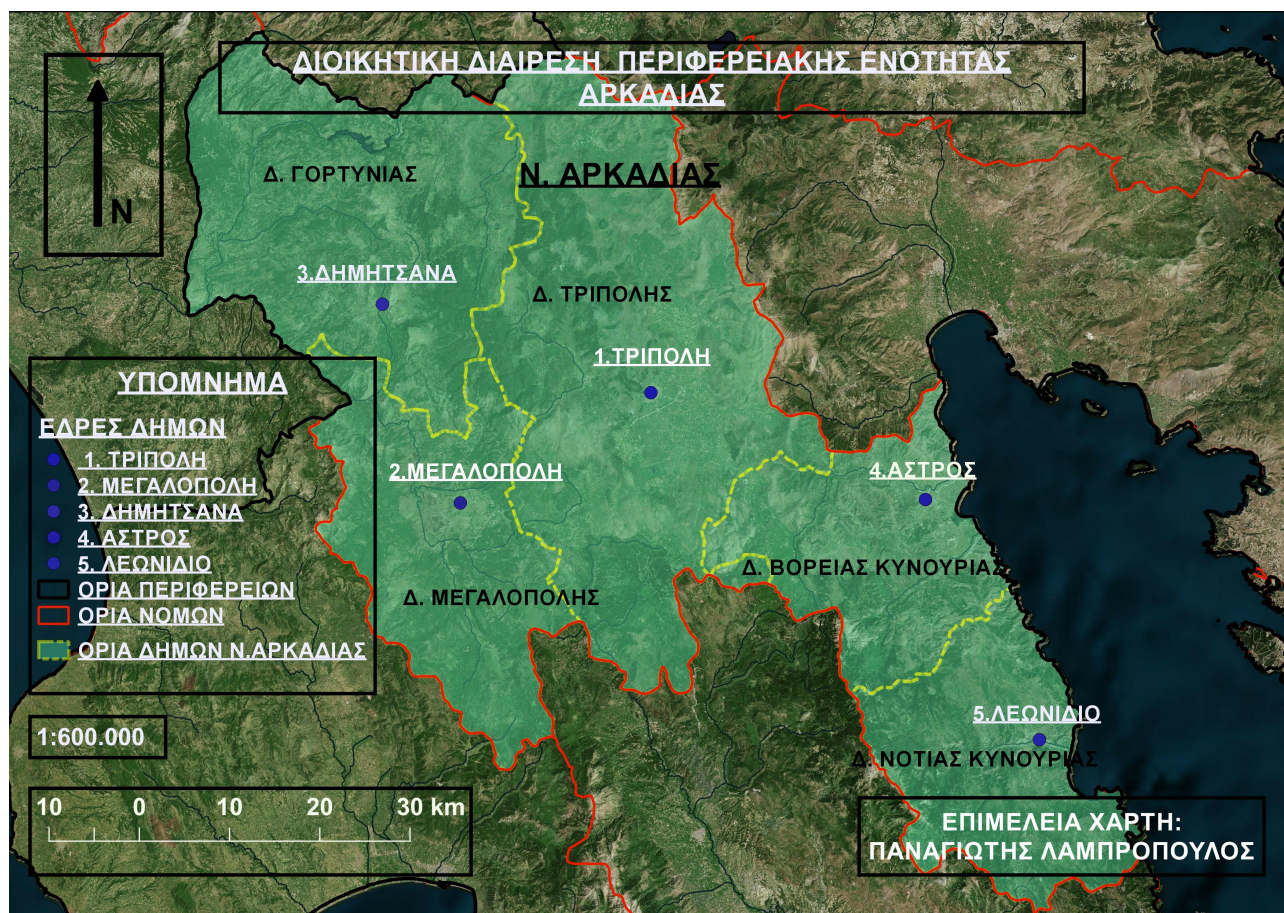
Η ανάπτυξη του οδικού δικτύου άλλαξε σε σημαντικό βαθμό την τοπική οικονομία, καθώς ο νομός αποτελεί κομβικό σημείο της Πελοποννήσου. Η χάραξη της νέας εθνικής οδού Κορίνθου-Τριπόλεως-Καλαμάτας, με τη λειτουργία των δύο μεγάλων σηράγγων του Αρτεμισίου και του Ραφιομάτη στη περιοχή της Μεγαλόπολης, διευκόλυνε σε μεγάλο βαθμό την πρόσβαση σε πολλές περιοχές. (ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ ΔΟΜΗ,2002-2005).

Υπάρχουν συνολικά 390 οικισμοί, εκ των οποίων η πλειοψηφία των οικισμών είναι ορεινοί και ημιορεινοί (βρίσκονται σε οροπέδια, Τριπόλεως, Μεγαλουπόλεως). Οι περισσότεροι είναι αγροτοκτηνοτροφικοί οικισμοί και άνω του 50% του συνόλου τους έχουν πληθυσμό μικρότερο από 250 κατοίκους.(ypeka.gr)

Όσον αφορά στη σημερινή διοικητική διαίρεση του νομού, σύμφωνα με το πρόγραμμα Καλλικράτης, οι δήμοι που απαρτίζουν την Περιφερειακή Ενότητα Αρκαδίας, είναι οι κάτωθι:

- 1.Δήμος Βόρειας Κυνουρίας
- 2.Δήμος Γορτυνίας
- 3.Δήμος Μεγαλόπολης
- 4.Δήμος Νότιας Κυνουρίας
- 5.Δήμος Τρίπολης

Διοικητική Διαίρεση Περιφερειακής Ενότητας Αρκαδίας

(Χάρτης 2 , Διοικητική Διαίρεση Περιφερειακής Ενότητας Αρκαδίας, Πηγή: φοιτητής Παναγιώτης Λαμπρόπουλος).

3.2 ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ, ΚΛΙΜΑ ΚΑΙ ΓΕΩΛΟΓΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ

Ο νομός Αρκαδίας είναι κατά βάση ορεινός (περίπου 60% της συνολικής έκτασής του). Στο κέντρο περίπου και σε μέσο υψόμετρο 650μ. απλώνεται το οροπέδιο της Τρίπολης, περιβαλλόμενο στα ΒΑ από τα Αργολιδοαρκαδικά όρη (Ολίγυρτος ή Σκίπιζα 1.935μ., Τραχύ 1.808μ., Λύρκειο ή Γούπατα 1.755μ., Αρτεμίσιο 1.771μ., Κτενιά 1.634μ.), στα ΒΔ από το Μαίναλο(1.980μ.) το κατεχορήν αρκαδικό βουνό και στα Ν από τις βόρειες προεκτάσεις του Πάρνωνα (κορυφή Κούκουρα 1.449μ.). Το οροπέδιο της Τρίπολης κατατεμαχίζεται από χαμηλά εγκάρσια υψώματα στις μικρές λεκάνες της Τρίπολης, της Τεγέας, της Μαντινείας και του Ορχομενού. Οι λεκάνες αυτές είναι καρστικής προέλευσης και έχουν συμπληρωθεί με νεότερες προσχώσεις. Τα νερά των λεκανών αυτών αποχετεύονται υπογείως με καταβόθρες ή νερομάνες (τα ζέρεθρα των αρχαίων Αρκάδων) που σχηματίζουν λίμνες, έλη και κεφαλάρια έξω από τα σύνορα του νομού ή εκβάλλουν στον Αλφειό και στον Αργολικό κόλπο. Στα Ν του οροπεδίου της Τρίπολης σχηματίζεται το

οροπέδιο της Ασέας, που κατεβαίνει προς τη λεκάνη της Μεγαλόπολης. Το τελευταίο είναι ένα τεκτονικό βύθισμα που αποτελούσε λίμνη κατά την τριτογενή περίοδο του καινοζωϊκού αιώνα και τέλμα κατά την επόμενη τεταρτογενή περίοδο. Οι φυτικές ύλες, που συγκεντρώθηκαν και αποσυντέθηκαν εκεί, έχουν σχηματίσει επιφανειακά κοιτάσματα λιγνίτη πάχους 65μ., τα μεγαλύτερα της Ελλάδος μαζί με της Πτολεμαΐδας. Τα όρη Λύκαιο (1.421μ.) και Τετράζιο (1.389μ.) περικλείουν τη λεκάνη της Μεγαλόπολης στα Δ και τη χωρίζουν από τη σχετικά εύφορη μεσσηνιακή πεδιάδα.

Το οροπέδιο της Τρίπολης και τα πέριξ βουνά του αποτελούν βασικό υδροκρίτη της Πελοποννήσου. Στα Ν του οροπεδίου βρίσκεται η πηγή του Αλφειού, ο οποίος πριν βγει από τον νομό δέχεται, επίσης τα νερά του Λάδωνα και του Ερύμανθου, ποταμών που πηγάζουν από την Αχαΐα. Άλλοι ποταμοί είναι ο Ελισσώνας και ο Λούσιος, επίσης παραπόταμοι του Αλφειού στις περιοχές Μεγαλόπολης και Καρύταινας αντίστοιχα. Στα Β των Τροπαίων (Γορτυνία) έχει κατασκευαστεί φράγμα μήκους 105μ. και ύψους 57μ. που συγκρατεί τα νερά του Λάδωνα σχηματίζοντας τεχνητή λίμνη (Τεχνητή Λίμνη Λάδωνα) (έκταση 6.000 στρέμματα, χωρητικότητα 50.000.000κ.μ.), η οποία τροφοδοτεί υδροηλεκτρικό εργοστάσιο. Το τελευταίο απαρτίζεται από δύο ηλεκτροπαραγωγικές μονάδες εγκατεστημένης ισχύς 70.000 κιλοβάτ, οι οποίες παράγουν κατά μέσο όρο 300.000.000 κιλοβατώρες ενέργειας τον χρόνο. Η λίμνη αυτή είναι και η μεγαλύτερη του νομού. Άλλες μικρότερες λίμνες είναι η Τάκα στην Τεγέα και η λίμνη Μουστού στην περιοχή του Άστρους, η πρώτη, ωστόσο, αποστραγγίζεται από καταβόθρες και τα νερά της χρησιμοποιούνται για άρδευση, με συνέπεια την πλήρη αποξήρανσή της κατά τους θερινούς μήνες. (ΕΓΚΥΚΛΟΠΕΔΙΑ ΔΟΜΗ, 2002-2005).

ΚΛΙΜΑ

Το κλίμα της κεντρικής Πελοποννήσου και ειδικότερα της περιοχής της Αρκαδίας χαρακτηρίζεται από ψυχρό ηπειρωτικό κλίμα, με εξαίρεση τις παραλιακές περιοχές χαμηλού υψομέτρου. Τον χειμώνα το ψύχος είναι δριμύ, ανάλογα με το γεωγραφικό πλάτος, λόγω του ορεινού χαρακτήρα της περιοχής. Οι βροχοπτώσεις ξεπερνούν τα 800 χιλιοστά κατά μέσο όρο. (ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ ΔΟΜΗ, 2002-2005).

Η Τρίπολη έχει Μεσογειακό κλίμα, χαρακτηρισμένο ως κατηγορίας Γ στην κλιματική ταξινόμηση Κέππεν. Η πόλη απλώνεται σε ένα εκτεταμένο οροπέδιο, στο κέντρο της Πελοποννήσου, το οποίο βρίσκεται σε ύψος 650 μέτρων. Περιτριγυρίζεται από όλες τις πλευρές της από βουνά με πυκνή βλάστηση, εκ των οποίων το ψηλότερο και εγγύτερο είναι το Μαίναλο προς τα βορειοανατολικά. Το νοτιοδυτικό κομμάτι του οροπεδίου αποτελείται από υγρότοπους, οι οποίοι σταδιακά αποξηράνθηκαν και χρησιμοποιήθηκαν ως καλλιεργήσιμη γη. Λόγω της ηπειρωτικής της

τοποθεσίας και του υψηλού υψομέτρου της, το κλίμα της Τρίπολης είναι μεταβαλλόμενο μεταξύ του μεσογειακού και του ηπειρωτικού, με ζεστά ξηρά καλοκαίρια και κρύους χειμώνες. Οι καλοκαιρινές θερμοκρασίες μπορεί να υπερβούν τους 38 βαθμούς, ενώ το χειμώνα έχουν παρατηρηθεί θερμοκρασίες ακόμα και κάτω από -10 βαθμούς Κελσίου. Χιόνι ή χιονόνερο μπορεί να κάνει την εμφάνισή του αρκετές φορές από τα τέλη Οκτώβρη ως τις αρχές Απρίλη, όπως επίσης και πολλά πρωινά με ομίχλη ή και πάχνη κατά το ίδιο χρονικό διάστημα.www.wikipedia.gr(Εθνική Μετεωρολογική Υπηρεσία)

Κλιματικά δεδομένα Τρίπολης

Μήνας	Κλιματικά δεδομένα Τρίπολης												[απόκρυψη]
	Ιαν	Φεβ	Μαρ	Απρ	Μαι	Ιουν	Ιουλ	Αυγ	Σεπ	Οκτ	Νοε	Δεκ	Έτος
Υψηλότερη Μέγιστη °C (°F)	20.4	24.2	25.4	29.8	36.6	39.8	42.2	39.8	35.4	33.8	26.8	22.6	42.2
Μέγιστη Μηνιαία° C (°F)	9.4	10.3	13.0	17.3	22.7	27.6	30.1	29.9	26.5	20.3	15.5	11.1	19.48
Μέση Μηνιαία °C (°F)	5.1	5.7	8.0	11.9	17.0	21.9	24.5	23.9	20.1	14.4	10.0	6.7	14.10
Ελάχιστη Μηνιαία °C (°F)	0.9	1.4	2.6	5.1	8.2	11.9	14.3	14.4	11.7	8.2	5.0	2.7	7.20
Χαμηλότερη Ελάχιστη °C (°F)	-17	-15.8	-16	-4	-0.2	4.0	7.6	7.8	0.4	-2.6	-5.8	-11	-17
Κατακρημνίσεις mm (ίντσες)	119.2	100.4	72.3	59.2	35.4	24.8	18.9	15.6	24.7	78.6	114	147.7	810.8
% υγρασίας	76.1	74.4	69.3	62.5	57.0	47.4	44.1	45.9	54.5	75.4	77.4	77.5	63.46
Μέσες ημέρες κατακρημνίσεων	13.7	12.8	12.5	11.5	9.2	6.1	4.0	3.3	4.8	9.8	11.9	15.6	115.2

Πηγή: Εθνική Μετεωρολογική Υπηρεσία^[10]

(**Σχήμα 5**, Πίνακας Κλιματικών δεδομένων Τρίπολης(**Πηγή:** Εθνική Μετεωρολογική Υπηρεσία)).

Επίσης, είναι απαραίτητο να τονίσουμε ότι λόγω του έντονου ανάγλυφου και του αποκλεισμού από τις θαλάσσιες επιρροές, το κλίμα της Αρκαδίας χαρακτηρίζεται ως ένας τύπος ορεινού κλίματος μέσα στο πλαίσιο του ηπειρωτικού μεσογειακού. Αυτό σημαίνει ότι, αν και τα παράλια της Πελοποννήσου εντάσσονται στις θερμότερες ζώνες της χώρας, στην αρκαδική ενδοχώρα οι θερμοκρασίες είναι πολύ χαμηλότερες. Ενδεικτικά στην Τρίπολη η ελάχιστη θερμοκρασία τον Ιανουάριο φθάνει το πολύ τους 1,3°C, ενώ η απόλυτη ελάχιστη κατεβαίνει μέχρι τους -17°C. Αυξημένες είναι και οι βροχοπτώσεις στην ενδοχώρα, με μια μείωση από τα δυτικά προς τα ανατολικά. Το μέσο ετήσιο ύψος βροχής στην Τρίπολη φθάνει τα 900mm, ενώ στη Βαμβακού (στον Πάρνωνα) δεν ξεπερνά τα 550mm.

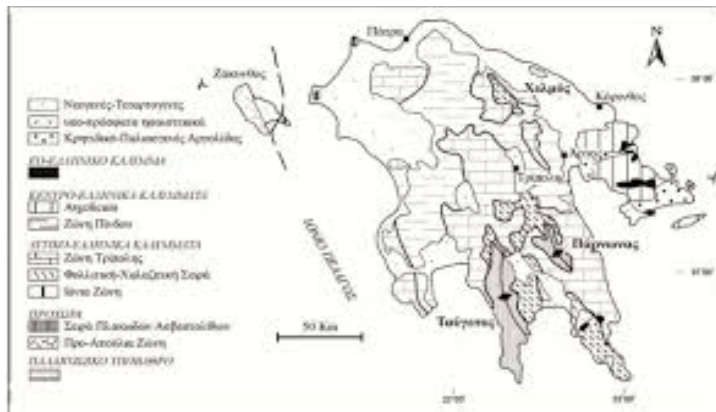
ΓΕΩΛΟΓΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

Η περιοχή της Αρκαδίας και ιδιαίτερα η ενδοχώρα της αποτελείται από σημαντικά πετρώματα. Έχει σημαντική λιθοστρωματική εξέλιξη, καθώς αποτελείται από τη ζώνη Γαβρόβου-Τρίπολης, που είναι γνωστή για τη συνεχή νηριτική ιζηματογένεσή της κατά τους αλπικούς χρόνους, από το Τριαδικό μέχρι το Ολιγόκαινο που απέθεσε μια σειρά ανθρακικών πετρωμάτων συνολικού πάχους 1.800μ., χωρίς παρεμβολές αργιλικών ή πυριτικών ενστρώσεων.

Η ιζηματογένεση άρχισε το Άνω Τριαδικό με δολομίτες και συνεχίστηκε αδιάκοπα όλο το Μεσοζωϊκό και Τριτογενές μέχρι το Άνω Ηώκαινο, αποκλειστικά με νηριτικούς ασβεστόλιθους,

μαύρους ή σκοτεινούς τέφρους, σπανιότερα λατυποπαγείς, πλούσιους σε απολιθώματα.

Γεωλογικός Χάρτης Πελοποννήσου

(Χάρτης 3, Γεωλογικός χάρτης, Πηγή: www.upatras.gr).

Από το Ανώτερο Ηώκαινο άρχισε η απόθεση του φλύσχη που έληξε στο τέλος του ολιγόκαινου με την πτύχωση και την οριστική ανάδυση της ζώνης. Ο φλύσχος της ζώνης Γαβρόβου-Τριπόλεως είναι μαργαϊκός-ψαμμιτικός αλλά με πολλές μεγάλου πάχους ενστρώσεις κροκαλοπαγών τα οποία τον διακρίνουν από τις άλλες ζώνες.

Στην Κρήτη και την Πελοπόννησο, στη συγκεκριμένη ζώνη παρατηρούνται μεγάλες εμφανίσεις μεταμορφωμένων και ημιμεταμορφωμένων πετρωμάτων, τα οποία θεωρήθηκαν όλα μαζί ως προαλπικοί (Παλαιοζωϊκοί) σχηματισμοί της ζώνης Γαβρόβου-Τρίπολης.

Πρόκειται για μεταμορφωμένα πετρώματα, όπως φυλλίτες, μεταψαμμίτες, χαλαζίτες και πλακώδεις ανακρυσταλλωμένους ασβεστόλιθους γνωστούς με τον όρο «Plattenkalk». Αυτά τα πετρώματα εμφανίζονται στην Πελοπόννησο (Ταΰγετος, Πάρνωνας, Αρκαδία, Χελμός) στο νησί των Κυθήρων και την Κρήτη.

Σύμφωνα όμως με νεότερες έρευνες που έγιναν στα πετρώματα, διακρίνονται δύο νέες ενότητες σχηματισμών, η Ενότητα των «Plattenkalk» και η Ενότητα των «φυλλιτών-χαλαζιτών», οι οποίες είναι ανεξάρτητες μεταξύ τους.

Η Ενότητα των «Plattenkalk» (πλακώδεις ασβεστόλιθοι) αποτελείται από αλληπάλληλα στρώματα πλακωδών ασβεστολίθων και θεωρείται σήμερα ότι δεν ανήκει στη ζώνη Γαβρόβου-Τρίπολης, αλλά πιστεύουν ότι αποτελεί είτε μία ανεξάρτητη ζώνη είτε ότι ανήκει στην Αδριατικοϊόνιο ζώνη.

Η Ενότητα των «φυλλιτών-χαλαζιτών» υπολογίζεται ότι έχει πάχος από 700μ. Έως 2.000μ. και αποτελείται κυρίως από εναλλασσόμενα στρώματα σερικιτικών-γραφιτικών-χλωριτικών φυλλιτών και χαλαζιτών. Νεότερες έρευνες έδειξαν ότι μόνο ένα μικρό μέρος των φυλλιτικών πετρωμάτων, τα ονομαζόμενα «στρώματα Τυρού» στην Πελοπόννησο, αντιπροσωπεύουν το προαλπικό υπόβαθρο της ζώνης Γαβρόβου-Τρίπολης, ηλικίας Περμίου. Τα «στρώματα Τυρού» εμφανίζουν πολύ ασθενική μεταμόρφωση πράγμα που συμφωνεί με το ότι όλοι οι σχηματισμοί της ζώνης Γαβρόβου-Τρίπολης

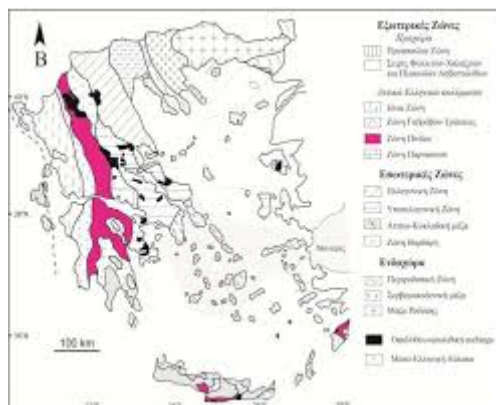
δεν είναι μεταμορφωμένοι.

Η επώθηση της Πίνδου πάνω στη ζώνη Γαβρόβου-Τρίπολης φαίνεται σε όλο το μήκος της επαφής των δύο ζωνών ιδιαίτερα όμως εντυπωσιακή εμφανίζεται στην Πελοπόννησο όπου κάτω από το κάλυμμα της Πίνδου αποκαλύπτεται η ζώνη Γαβρόβου-Τρίπολης υπό μορφή τεκτονικών παραθύρων. Εκτός από το μεγάλης έκτασης τεκτονικό παράθυρο της Τρίπολης που καταλαμβάνει μεγάλο τμήμα της κεντρικής και νότιας Πελοποννήσου, έχουν ακόμη επισημανθεί στη βόρεια Πελοπόννησο άλλα μικρής έκτασης τεκτονικά παράθυρα της Γαβρόβου-Τρίπολης, τα οποία αναλυτικά είναι παρακάτω:

- Το παράθυρο της Δημητσάνας, όπου αποκαλύπτεται η ζώνη Γαβρόβου-Τρίπολης με ασβεστόλιθους και δολομιτικούς ασβεστόλιθους Άνω Κρητιδικού, Παλαιόκαινου, Κάτω-Μέσου Ηώκαινου και φλύσχη Ανώτερου Ηώκαινου.
- Το παράθυρο των Λαγκαδιών, νότια του ποταμού Λάδωνα, με ασβεστόλιθους Ηώκαινου και φλύσχη.
- Το παράθυρο της Βιτίνας, στο βουνό Μαίναλο, όπου εμφανίζονται ασβεστόλιθοι Μέσου Κρητιδικού-Ηώκαινου.
- Το παράθυρο ορεινής μάζας του Χελμού (Αροάνεια), όπου αποκαλύπτεται ολόκληρη σχεδόν η αλπική σειρά της ζώνης Γαβρόβου -Τρίπολης.
- Το παράθυρο της Λίμνης Στυμφαλίας, επίσης με όλους τους ασβεστόλιθους από το Τριαδικό μέχρι το Ηώκαινο.
- Το παράθυρο των Δερβενακίων, με ασβεστόλιθους Κρητιδικού, Παλαιόκαινου, Ηώκαινου και φλύσχη Ανώτερου Ηώκαινου.
- Το παράθυρο του βουνού Κυλλήνη, με ασβεστόλιθους Ιουρασικού-Κρητιδικού.

Τα στρώματα της ζώνης Γαβρόβου-Τρίπολης εμφανίζονται πτυχωμένα σε ανοιχτές πτυχές (μεγάλης ακτίνας καμπυλότητας) με άξονες γενικής διεύθυνσης Β-Ν. Πρόκειται κυρίως για συγκλινικές και αντικλινικές μορφές μεγάλης κλίμακας οι οποίες προκλήθηκαν κατά την τελική φάση πτυχώσεων ως αποτέλεσμα μιας συμπιεστικής τεκτονικής που έλαβε χώρα στο Τελικό Ολιγόκαινο-Κάτω Μειόκαινο. Στην περιοχή του βουνού Γάβροβο η ζώνη εμφανίζεται με τη μορφή μεγάλου αντικλινικού θόλου μιας ανοιχτής μεγαπτυχής. Πτυχές μικρού μήκους κύματος με την ίδια αξονική

Γεωλογικός Χάρτης της Ελλάδος

(Χάρτης 4, Γεωλογικός χάρτης της Ελλάδος, Πηγή: www.upatras.gr).

διεύθυνση παρατηρούνται κυρίως στο μέτωπο της επώθησης της ζώνης πάνω στην Ιόνιο, γεγονός που δείχνει ότι τα επωθητικά φαινόμενα έλαβαν χώρα ,επίσης, στη διάρκεια της τελικής φάσης των πτυχώσεων.

Τέλος, κατά το Μειόκαινο-Πλειόκαινο αφού είχαν ήδη τελειώσει οι επωθητικές κινήσεις των Εξωτερικών ζωνών, άρχισε η περίοδος εφελκυσμού του ευρύτερου Ελληνικού χώρου με αποτέλεσμα την κατάρρευση και την αποκάλυψη των τεκτονικών παραθύρων και στη συνέχεια τον τεμαχισμό των στρωμάτων της ζώνης Γαβρόβου-Τρίπολης από ρήγματα κανονικά που ακολούθησαν κυρίως τη διεύθυνση B-N των αξόνων των πτυχών. (Δημοσθένης Μ.Μουντράκης,2010).

Παράλληλα, είναι αναγκαίο να αναφερθούμε και στο μεγάλο Λιγνιτικό Κέντρο Μεγαλόπολης. Σήμερα λειτουργούν εκεί τα Ορυχεία Χωρεμίου, Μαραθούσας και Κυπαρισσίων. Στη λεκάνη της Μεγαλόπολης η λιγνιτογένεση διαμορφώθηκε όπως και στη Δυτική Μακεδονία. Η ανάπτυξη πλούσιας βλάστησης έγινε σε τέλματα ή αβαθείς λίμνες στις θερμές περιόδους του Πλειστόκαινου, γεγονός που είχε ως αποτέλεσμα τον ασυνεχή σχηματισμό λιγνιτικών στρωμάτων, που καλύπτονταν από φερτά γαιώδη υλικά του ποταμού Αλφειού. Συνολικά δημιουργήθηκαν τρεις λιγνιτικοί ορίζοντες με ιζήματα μεταξύ τους. Στη λεκάνη διακρίνονται τρία λιγνιτικά κοιτάσματα, πιθανόν λόγω της ύπαρξης τριών ανεξάρτητων λιμνών, με διαφορετικά φυσικοχημικά χαρακτηριστικά. Τα κοιτάσματα αυτά είναι: Χωρέμι - Μαραθούσα (ολικό βάθος 140μ.), Θωκνία - Κυπαρίσσια (ολικό βάθος 20-100 μ.) και Καρύταινας (ολικό βάθος 45 μ.). Το πάχος των λιγνιτικών στρωμάτων κυμαίνεται από λίγα εκατοστά έως 5 μέτρα. (ΔΕΗ,www.dei.gr).

3.3 ΑΝΘΡΩΠΟΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

Η Αρκαδία αποτελεί το μεγαλύτερο σε έκταση νομό της Πελοποννήσου, αλλά και το κέντρο της περιφέρειας. Η περιοχή της Τρίπολης, της Μαντίνειας, της Τεγέας και της Μεγαλόπολης είχαν

αξιόλογη βιομηχανική, βιοτεχνική και εμπορική δραστηριότητα, καθώς κατείχαν σημαντική θέση στις εξαγωγές προϊόντων, σε σχέση με άλλες περιοχές της χώρας. Όμως, η ανάπτυξη των οδικών συγκοινωνιών εξασθένησε τη σημασία της και παρατηρήθηκε το φαινόμενο της συγκέντρωσης της βιομηχανικής δραστηριότητας σε περιοχές κοντινές προς την περιφέρεια της Αθήνας (Περιφέρεια Αττικής) όπως Ανατολική Στερεά Ελλάδα, Εύβοια και Κόρινθος. Στην εξάλειψη της βιομηχανικής δραστηριότητας βοήθησε και η αστικοποίηση, δηλαδή η μετακίνηση του πληθυσμού κατά τις δεκαετίες του '50, του '60 και του '70, από την επαρχία στο μεγάλο αστικό κέντρο της Αθήνας.

Την περίοδο της Τουρκοκρατίας υπήρχε αναπτυσσόμενη η βιοτεχνία παραγωγής μεταξωτών. Επίσης, την περίοδο εκείνη είχαν αναπτυχθεί οικοτεχνίες κυρίως, για την παραγωγή νημάτων, στρώσεις υποζυγίων, ενδυμάτων και ιδιαίτερη ανάπτυξη παρουσίαζε ο κλάδος της υφαντουργίας και της σαπωνοποιίας. Οι βιομηχανικές και βιοτεχνικές μονάδες που υπήρχαν και δραστηριοποιούνταν στην Τρίπολη κατά το έτος 1921, σύμφωνα με τον οδηγό της Ελλάδας του Ν.Γ. Ιγγλέση (έκδοση 1921), ήταν δραστηριότητες που είχαν αναπτυχθεί ως οικοτεχνία, κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας και εξελίχθηκαν σε βιομηχανικές και βιοτεχνικές εγκαταστάσεις στα τέλη του 19ου και τις αρχές του 20ου αιώνα.

Όπως φαίνεται παραπάνω οι βιομηχανικές και βιοτεχνικές μονάδες που υπήρχαν στην Τρίπολη, δραστηριοποιούνταν κύρια στους κλάδους του καπνού, της αλευροποιίας, των ζυμαρικών, της βυρσοδεψίας, των χημικών προϊόντων, της παραγωγής ετοιμών ενδυμάτων (φανελοποιία, καλτσοπλεκτική, ασπυροούχων κλπ) και της υφαντουργίας, της σαπωνοποιίας, της οινοποιίας και του χασίς. Ενδιαφέρουσα περίπτωση αποτελούν και οι βιομηχανίες χρωματοουργίας και χημικών προϊόντων που είχαν αναπτυχθεί στην Τρίπολη. Από αυτές εξέχουσα θέση έχει η βιομηχανική μονάδα χημικών προϊόντων «ΛΟΥΚΑΪΤΗ Η. Ι. & ΣΙΑ», της οποίας η γκραβούρα των κτιριακών εγκαταστάσεων της και το λογότυπο της φαίνονται παρακάτω.

Η μονάδα αυτή ιδρύθηκε το 1890 στην Τρίπολη από τον Ι. Λουκαίτη και παρήγαγε χρώματα για μάλλινα, βαμβακερά και λινά υφάσματα καθώς και σαπούνη παράγοντας στην αρχή 10.000 κιλά χρωστικών το χρόνο. Η εταιρεία συνεχίζει την δραστηριότητά της και σήμερα, υπό τον εγγονό του ιδρυτή Γιάννη Λουκαίτη και με την επωνυμία Χρωματοουργία Τριπόλεως Α.Β.Ε.Ε. Σήμερα, η εταιρεία που έχει έδρα στο Κάστρο Βοιωτίας, καλύπτει εκτός από την Ελληνική παραγωγή και αρκετές ξένες αγορές.

Μία ιδιαίτερη δραστηριότητα που παρατηρείται μόνο στην Τρίπολη είναι αυτή της καλλιέργειας και επεξεργασίας του χασίς. Το 1921 βλέπουμε να λειτουργούν τρεις τέτοιες μονάδες. Ήταν μονάδες που απασχολούσαν το 1921 περί τους 60 εργαζόμενους. Πράγματι, όπως αναφέρει ο Γεώργιος Ζαχαρόπουλος, στο πόνημα του «Έμποροι & βιοτέχνες Τριπόλεως» (1828 - 1940) «...Η εισαγωγή της καλλιέργειας του χασίς στο οροπέδιο της Μαντινείας στα τέλη της δεκαετίας του 1870 έκανε την Τρίπολη κέντρο της καλλιέργειας, επεξεργασίας και εμπορίας του. Ως πρώτος καλλιεργητής χασίς και ταυτόχρονα χασισέμπορος δραστηριοποιούμενος στην Τρίπολη αναφέρεται ο Γεώργιος Μακρόπουλος, ο οποίος λέγεται ότι διδάχθηκε την καλλιέργεια του χασίς από κάποιον Αρμένιο τον οποίο πλήρωσε αδρά. Το 1904 η παραγωγή χασίς της Μαντινείας υπολογιζόταν από

τον “Μορέα” στις 5.000.000 οκάδες αποφέροντας ποσό άνω των 5.000.000 δραχμών στους καλλιεργητές χασίς

Στα τέλη του 19ου και τις αρχές του 20ου αιώνα είχαν συσταθεί στην Τρίπολη εργαστήρια επεξεργασίας του χασίς όπου εργάζονταν γυναίκες οι οποίες διαχώριζαν το ξύλο από το σπόρο, κονιορτοποιούσαν κατόπιν το σπόρο και τη σκόνη τη μετέτρεπαν σε μάζα για κάπνισμα.» Όμως με την συνθήκη των Βερσαλλιών, που υπογράφηκε το 1919, υπεβλήθη στα ευρωπαϊκά κράτη η κατάργηση της καλλιέργειας του χασίς για ανθρωπιστικούς λόγους. Κατόπιν αυτού η ελληνική κυβέρνηση ψήφισε τον νόμο 2107/1920, που προέβλεπε την απαγόρευση της καλλιέργειας, εμπορίας και κατανάλωσης του χασίς. Η εφαρμογή του νόμου αυτού προκάλεσε τις έντονες αντιδράσεις των χασισοπαραγωγών της Μαντινείας. «.....Το πρόβλημα της διαθέσεως των αποθηκευμένων ποσοτήτων χασίς απασχόλησε τους Τριπολίτες χασισέμπορους μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1930 και υπήρξαν περιπτώσεις κατά τις οποίες οι πρώην χασισέμποροι πραγματοποίησαν δυναμικές κινητοποιήσεις προκειμένου να πιέσουν τις εκάστοτε κυβερνήσεις να προβούν στην αγορά των αδιάθετων ποσοτήτων χασίς. Οι πιο γνωστές και μαζικές εκδηλώσεις διαμαρτυρίας των Τριπολιτών χασισοπαραγωγών πραγματοποιήθηκαν στις 3 Μαρτίου 1929 και 29 Αυγούστου 1934. Η οριστική λύση στο πρόβλημα δόθηκε από την δικτατορία του Μεταξά, ο οποίος εφαρμόζοντας σκληρά αστυνομικά μέτρα πάταξε τόσο τη χασισοκαλλιέργεια όσο και τη χασισεμπορία.....» (Γιώργος Γιαζόγλου,2010)

Ωστόσο, το μορφωτικό επίπεδο των ανθρώπων της Αρκαδίας ήταν χαμηλό. Οι πόλεμοι, η μεγάλη απόστασή τους από τα μεγάλα αστικά κέντρα και ο «βαρύς» χειμώνας είχε σαν αποτέλεσμα να έχουν χαμηλό μορφωτικό επίπεδο και μόνο έχοντας τη βασική εκπαίδευση (δημοτικό). Οι άνθρωποι της Αρκαδίας ήταν δύο σταθμών την περίοδο του 20ου αιώνα, οι εύποροι και οι οικονομικά ασθενείς. Οι περισσότεροι ήταν οι οικονομικά ασθενείς που ασχολούνταν κατά κύριο λόγο με οικοδομικές ασχολίες ή με την κτηνοτροφία. (ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΜΠΟΥΡΝΑ, 2017)

Όμως, από το 1950 μέχρι και το 2010, η περιοχή της Αρκαδίας παρήγαγε και πολλά αγροτικά προϊόντα. Τα κυριότερα ήταν η καλλιέργεια πατάτας και κρεμμυδιών. Παράλληλα, κατείχε σημαντική θέση στη χώρα και στην παραγωγή μήλων, αχλαδιών, καρυδιών και βελανιδιών. Παρήγαγε κτηνοτροφικά προϊόντα (τύρι, γάλα), αλλά είχε και σημαντική παραγωγή μελισσοκομίας. Είχε αναπτυχθεί και η υλοτομία, κυρίως στις ορεινές περιοχές του νομού.

Ουσιαστικά, τις τελευταίες δεκαετίες (από το 2000 και μετά) οι κάτοικοι του νομού έχουν στραφεί προς τον χειμερινό τουρισμό, αλλά και στον εναλλακτικό τουρισμό (π.χ.αγροτουρισμός, οικοτουρισμός, πολιτιστικός τουρισμός). Προσπαθούν, επίσης, να στραφούν και στις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας για την παραγωγή ηλεκτρισμού (φωτοβολταϊκά, ανεμογεννήτριες), ενώ πρόκειται μέσα στα επόμενα χρόνια να σταματήσει η εξόρυξη λιγνίτη από το εργοστάσιο της Μεγαλόπολης και να αντικατασταθεί από το φυσικό αέριο η παραγωγή ρεύματος από τη συγκεκριμένη βιομηχανική εγκατάσταση, λόγω της μόλυνσης που προκαλεί εδώ και δεκαετίες σε όλο το λεκανοπέδιο της Μεγαλόπολης, αλλά και στην ευρύτερη περιοχή.

3.4 ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Το γεωγραφικό πλαίσιο της Αρκαδίας έχει έντονο παλαιοντολογικό ενδιαφέρον, καθώς από την περίοδο της Πλειστόκαινου, δύο εκατομμύρια χρόνια πριν, στη λεκάνη της Μεγαλόπολης ζούσαν ελέφαντες, μαμούθ (οι « πρωτογενείς ελέφαντες») ιπποπόταμοι, ρινόκεροι, το « πλατώνι», είδος μικρόσωμου ελαφιού που ζει σήμερα στη Ρόδο, και ύαινες. Αυτή είναι η περίφημη « πλειστόκαινη πανίς » της Μεγαλόπολης. (Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Προϊστορία και Πρωτοιστορία, τ. Α, Εκδοτική Αθηνών Α.Ε., 1972)

Σύμφωνα με το μυθολογικό τους παρελθόν οι Αρκάδες πίστευαν ότι ήταν αυτόχθονες, μάλιστα αυτοχαρακτηρίζονταν «προσέληνοι» ότι είχαν δηλαδή εγκατασταθεί πριν από την εμφάνιση της σελήνης, με πρώτο τον Πελασγό, ο οποίος τους έβγαλε από τη βαρβαρότητα και επινόησε την καλύβα ως πρώτη κατοικία. Το πρώτο όνομα της Αρκαδίας ήταν Πελασγία. Σύμφωνα με την τοπική τους και όχι μόνο μυθολογία πολλοί θεοί του Ολύμπου γεννήθηκαν στην Αρκαδία όπως ο Δίας (στο όρος Λύκαιο) ,ο Ποσειδών ,η Ήρα, ο Ερμής και ο Ασκληπιός' ο κυριότερος όμως αρκαδικός θεός ήταν ο τραγοπόδαρος Πάνας, θεός της μουσικής και των κοπαδιών. (Εγκυκλοπαίδεια Δομή, τόμος 3 ,2002-2005). Σύμφωνα με τον Πausανία, ο γιος του Πελασγού Λυκάων συνοίκησε την πόλη Λυκόσουρα (βρίσκεται στους πρόποδες του όρους Λύκαιου, Νοτιοδυτική πλευρά της Αρκαδίας) και ίδρυσε προς τιμή του λυκαίου Δία τη γιορτή Λύκαια, η οποία είναι αρχαιότερη των Παναθηναίων. Το όνομα Αρκαδία το έλαβε η χώρα από τον εγγονό του Λυκάονα, τον Αρκάδα.(Πausανίου Ελλάδος Περιήγησις, Αρκαδικά 1,ΝΙΚ.Δ.ΠΑΠΑΧΑΤΖΗΣ, ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΑΘΗΝΩΝ, ΑΘΗΝΑ 1994).

Η Αρκαδία, επίσης, κατοικείται σίγουρα από τη Νεολιθική Περίοδο, καθώς στην περιοχή Αγιωργίτικα έχουν βρεθεί αρχαιολογικά δείγματα που δηλώνουν κατοίκηση σε αυτή την περίοδο. (Δημ. Θεοχάρης, Νεολιθικός Πολιτισμός. Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης,1993). Εικάζεται ότι κατά την προϊστορική περίοδο (2η χιλιετία π.Χ.) βρέθηκαν κατάλοιπα οικισμών στον αρκαδικό Ορχομενό και στην περιοχή της Ασέας.

Τη Μυκηναϊκή εποχή οι Αρκάδες πήραν μέρος και στον Τρωικό Πόλεμο με 60 πλοία, όχι όμως δικά τους, αλλά τα πήραν από τον Αγαμέμνονα, γιατί δεν είχαν λιμάνι και πρόσβαση στη θάλασσα. Πιο συγκεκριμένα, ο Πausανίας αναφέρει: « οι Αρκάδες κατέχουν την ενδοχώρα (της Πελοποννήσου) και είναι αποκλεισμένοι από τη θάλασσα από όλες τις πλευρές. Γι' αυτό ο Όμηρος λέει πώς πήγαν στην Τροία με πλοία που πήραν από τον Αγαμέμνονα και όχι με δικά τους». (Πausανίου Ελλάδος Περιήγησις, Αρκαδικά 1,ΝΙΚ.Δ.ΠΑΠΑΧΑΤΖΗΣ, ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΑΘΗΝΩΝ, ΑΘΗΝΑ 1994)

Η παρουσία των Αρκάδων στην αρχαία ελληνική ιστορία ήταν εμφανής και σημαντική. Η Αρκαδία ,αν και ορεινή χώρα, από τα μυκηναϊκά χρόνια ,εξαπλώθηκε στον μεσογειακό χώρο δημιουργώντας αποικίες .Πιο συγκεκριμένα σύμφωνα με τον Ηρόδοτο, ο Αρκάς Δάρδανος κατέλαβε τη Σαμοθράκη και ύστερα πήγε στην Τροία, όπου έκτισε τη Δαρδανία. Αρκάδες άποικοι

είχαν εγκατασταθεί και στην Κρήτη (Κυδωνιά, Γόρτυνα), στην Κύπρο (Πάφος), στη Ζάκυνθο, στη Λευκάδα και στην απέναντι ακτή της Ακαρνανίας, καθώς επίσης και στη Σικελία, στην Απουλία και στο Λάτιο, όπου ο Εύανδρος εγκαταστάθηκε στον Παλατινό λόφο της Ρώμης(Εγκυκλοπαίδεια ΔΟΜΗ, τόμος 3, 2002-2005). Αντίθετα, κατά τη γεωμετρική περίοδο, οι ραγδαίες αλλαγές που επήλθαν στις κοινωνικές και οικονομικές δομές δεν άφησαν ανεπηρέαστη την περιοχή. Τα οικιστικά κέντρα αναπτύχθηκαν και δημιούργησαν μια χαλαρή μορφή ομοσπονδίας που ήταν γνωστή ως «Κοινό των Αρκάδων». Οι Αρκάδες στα αρχαϊκά και κλασικά χρόνια ήταν σύμμαχοι με τους Μεσσήνιους, τους οποίους βοήθησαν στους Μεσσηνιακούς πολέμους εναντίον των Σπαρτιατών. Επίσης, σύμφωνα με τον Ηρόδοτο έλαβαν μέρος στη μάχη των Πλαταιών (479π.Χ.) 1.500 Τεγεάτες (Ηρόδοτου Ιστορία, βιβλίο 9, παρ.26-28, Εκδοτικός Οίκος OXFORD UNIVERSITY PRESS - ΚΑΡΔΑΜΙΤΣΑ,1970), ενώ πολέμησαν και στη μάχη των Θερμοπυλών το 480 π.Χ. ποιο συγκεκριμένα συμμετείχαν Αρκάδες από τις περιοχές της Τεγέας, της Μαντίνειας και του Ορχομενού. Ο Ξενοφώντας, παράλληλα, αναφέρει ότι 1.000 Αρκάδες με αρχηγό τον Αγία ήταν στον στρατό του Κύρου, στην εκστρατεία του εναντίον του αδερφού του Αρταξέρξη (401π.Χ.) (Ξενοφώντας, Κύρου Ανάβασις, Εκδόσεις Ζήτηρος 2005) . Ένα άλλο αξιοσημείωτο ιστορικό γεγονός για την ενίσχυση της Αρκαδίας αποτελεί η συμβολή του Θηβαίου στρατηγού Επαμεινώνδα στο χτίσιμο της Μεγαλόπολης το 370 π.Χ., με σκοπό να αποτελέσει αντίπαλο πόλο δύναμης για τη Σπάρτη. Αυτό συνέβη μετά τη μάχη στα Λεύκτρα το 371 π.Χ. εναντίον των Σπαρτιατών.

Αρχαιολογικός χώρος αρχαίας πόλης Λυκόσουρας

(**Φωτογραφία 1.**Λυκόσουρας, ιερό της Δέσποινας, βρίσκεται στους πρόποδες του όρους Λύκαιο, 12χλμ. από την Μεγαλόπολη. Οι αρχαίοι την θεωρούσαν ως την πρώτη οργανωμένη πόλη που κτίστηκε στον κόσμο, **Πηγή:** www.kalimera-arkadia.gr).

Για να κατοικηθεί η πόλη μετακινήθηκαν κάτοικοι από 40 χωριά. (Παυσανίου Ελλάδος Περιήγησις, Αρκαδικά 1, ΝΙΚ.Δ.ΠΑΠΑΧΑΤΖΗΣ, ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΑΘΗΝΩΝ, ΑΘΗΝΑ 1994). Εκείνη την

περίοδο συγκροτήθηκε το « Κοινό των Αρκάδων» με ενιαία κυβέρνηση και στρατό. Σύντομα ,όμως, άρχισαν εσωτερικές διενέξεις που προκάλεσαν συνεχείς επεμβάσεις των Σπαρτιατών, ώσπου το 344 π.Χ. η Μεγαλόπολη συμμαχησε με τον Φίλιππο Β' της Μακεδονίας.

Στα χρόνια των διαδόχων του Μεγάλου Αλεξάνδρου η Αρκαδία έγινε θέατρο συνεχών συγκρούσεων μεταξύ του Κασσάνδρου και του Πολυσπέρχοντα, ώσπου η ειρήνη του 311 π.Χ. αναγνώρισε στον Κάσσανδρο την κυριαρχία ολόκληρης της Πελοποννήσου. Το 303 π.Χ. η Αρκαδία, εκτός από τη Μαντίνεια, παραδόθηκε στον Δημήτριο τον Πολιορκητή. Ακολούθησαν συνεχείς πόλεμοι με τους Σπαρτιάτες και επεμβάσεις των Μακεδόνων, μέχρι που ο Μεγαλοπολίτης Φιλοποίμην ανακηρύχθηκε στρατηγός της Αχαϊκής Συμπολιτείας, με την οποία οι αρκαδικές πόλεις διατηρούσαν στενές σχέσεις. Με τη ρωμαϊκή κατάκτηση η Αρκαδία έπαψε να διαδραματίζει οποιονδήποτε ρόλο στα ιστορικά πράγματα. Στα τέλη του 4ου αιώνα μ.Χ. λεηλατήθηκε από τους Γότθους του Αλάριχου και τον 7ο αι. δέχτηκε εγκατάσταση σλαβικών πληθυσμών. Μετά την κατάληψη της Πελοποννήσου από τους Φράγκους (1205), η Αρκαδία επονομάστηκε Μεσαρέα και διαιρέθηκε σε πέντε βαρονίες με πλήθος από ιπποτικά φέουδα. Εκείνη την περίοδο κατασκευάστηκαν ή και ανακατασκευάστηκαν πολλά κάστρα όπως της Ωριάς, κατασκευή του κάστρου της Καρύταινας, του Μπεζενίκου, της Άκοβας, της Παλαιοπαναγιάς, παραλίου Άστρους. Το 1320μ.Χ. ο Ανδρόνικος Παλαιολόγος Ασάν, ανιψιός του αυτοκράτορα Ανδρόνικου Παλαιολόγου, απέσπασε οριστικά την Αρκαδία από τους Φράγκους. Το 1458μ.Χ. η περιοχή κατακτήθηκε από τους Τούρκους και υπήχθη στο βιλαέτι του Μοριά υπό την εξουσία του « Μόρα βαλεσή». Την περίοδο εκείνη ιδρύθηκε ένα νέο αστικό κέντρο στο κέντρο της Αρκαδίας, η Τριπολιτά ή Τρομπολιτά (Τρίπολη), η οποία και εξελίχθηκε σε έδρα του πασά του Μοριά αντί των Πατρών (1715μ.Χ.). Αργότερα με την ίδρυση σχολής (1764μ.Χ.), η Δημητσάνα αποτέλεσε πνευματικό κέντρο της Αρκαδίας. Μετά την έκρηξη της Επανάστασης του 1821 η Αρκαδία υπήρξε το επίκεντρο σημαντικότερων πολεμικών ενεργειών. Ο Κολοκοτρώνης πολιόρκησε το φρούριο της Καρύταινας και κατανίκησε τους Τούρκους στο Λεβίδι, στο Βαλτέτσι και στα Βέρβена, ενώ ο Νικηταράς υποχρέωσε τους Τούρκους σε συντριπτική ήττα στα Δολιανά. Ο Κολοκοτρώνης πολιόρκησε την Τρίπολη, την οποία και κατέλαβε τον Σεπτέμβριο του 1821. Το 1825 ο Ιμπραήμ εισήλθε στην καμένη, μετά από διαταγή του Κολοκοτρώνη πόλη και έως το 1827 λεηλάτησε ολοκληρωτικά τρεις φορές τα χωριά και τις πόλεις της Αρκαδίας, η οποία και ελευθερώθηκε οριστικά από τον τουρκικό ζυγό τον Νοέμβριο του ίδιου έτους. Η Αρκαδία έκτοτε συγκροτήθηκε σε νομό του ελληνικού κράτους το 1833.

Σημαντική επιρροή άσκησαν και τα μοναστήρια της περιοχής, καθώς αποτέλεσαν κέντρα όπου συσπείρωσαν τους Έλληνες της περιοχής και εστίες που διαφύλαξαν την Ανατολική Ορθόδοξη Εκκλησία στην περιοχή της Αρκαδίας, αλλά και ολόκληρης της Πελοποννήσου. Οι πιο σημαντικές μονές που υπάρχουν μέχρι και σήμερα είναι η Μονή Φιλοσόφου κοντά στη Δημητσάνα, η Μονή Καλτεζίου που βρίσκεται στα σύνορα με τη Λακωνία, η μονή Αγίου Ιωάννη Προδρόμου κοντά στη Στεμνίτσα και ο ναός του Αγίου Ανδρέα Γόρτυνας.

Επιπρόσθετα, στην ευρύτερη περιοχή της Αρκαδίας υπάρχουν τοπωνύμια σλαβικής ,τουρκικής

και αρβανίτικης προέλευσης, τα οποία μαρτυρούν την παρουσία αυτών των πληθυσμών εκεί. Ειδικότερα πρόκειται για 94 ξενόγλωσσα τοπωνύμια, εκ των οποίων τα 9 ανήκουν στην κατηγορία αυτών που έχουν κατάληξη -οβα, -οβο, σλάβικης δηλαδή προέλευσης.

•Αράχοβα. Είναι το σημερινό χωριό Λύκαινα Γορτυνίας .

•Βέρσοβα/Μπερτζοβά .Είναι το σημερινό χωριό Παρθένι Μαντινείας, κοντά στα σύνορα με την Αργολίδα. Είναι χτισμένο στους πρόποδες του όρους Παρθένιο Αρκαδίας ,με υψόμετρο 850 μ. Εάν, αρχικά, ήταν Βέρσοβα, τότε πιθανόν προήλθε από τη βλάχικη λέξη βέρσου= χύνω+οβα, που σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή-οικισμός ,όπου χύνονται πολλά νερά. Πράγματι ,στο Παρθένι βρίσκονται δύο από τις τρεις καταβόθρες του βουνού Παρθένιου. Τα νερά από αυτές τις καταβόθρες βγαίνουν κοντά στο σιδηροδρομικό σταθμό του Αχλαδόκαμπου και φτάνουν στο Κυβέρι Αργολίδας.

•Γλόγοβα. Πρόκειται για το σημερινό χωριό Δρακοβούνι Γορτυνίας.

•Ζαράκοβα.Είναι το χωριό Μαίναλο Μαντινείας, κοντά στη Διαβά. Πιθανόν σύνθετο από τις αλβανικές λέξεις : ze (zuga,zene)=πιάνω, συλλαμβάνω, αρχίζω aku=πάγος+οβα (Ζουράκοβα>Ζαράκοβα) και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή -οικισμός που πιάνει πάγο.Πράγματι, το υπόψη χωριό βρίσκεται σε κοίλωμα , το οποίο περιβάλλεται από από βραχώδεις ράχες του Μαινάλου,σε υψόμετρο 880μ., οπότε είναι φυσικό να το πιάνει εύκολα πάγος.

•Ζάτοβα. Σύμφωνα με τον M. Vasmer ήταν τοποθεσία στην περιοχή Βουφάγιον (Παλαιόκαστρο) Γορτυνίας. Πιθανόν από τη βλάχικη λέξη σιάτε= δίψα + οβα (Σιάτοβα> Σάτοβα >Ζάτοβα) και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή-οικισμός που δεν έχει πολλά νερά.

•Ζέρζοβα. Πρόκειται για το χωριό Παναγιά Γορτυνίας. Πιθανόν από την αλβανική λέξη zhurihst =χαλικότοπος + οβα (Ζουρίστοβα> Ζουρίσοβα>Ζούρσοβα> Ζούρζοβα ή Ζέρζοβα) και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή η οποία βρίσκεται σε χαλικότοπο.Πράγματι, το εν λόγω χωριό είναι χτισμένο σε βραχώδη πλαγιά με χαμηλή φυτοκάλυψη από πουρνάρια , δείγμα ότι το έδαφος εκεί είναι <<αδύνατο>> σε χώμα και έχει πολλές μικρές πέτρες.

•Κράμποβο. Πρόκειται για το σημερινό χωριό Καστανοχώρι Μεγαλόπολης.Πιθανόν προέρχεται από την αλβανική λέξη krep = βράχος +οβο (Κρέποβο>Κράποβο>Κράμποβο) και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή -οικισμός που βρίσκεται πάνω σε βράχο ή βραχώδη λόφο. Πράγματι ,το Χωριό Καστανοχώρι είναι χτισμένο πάνω σε κορυφογραμμή βραχώδους οροσειράς.

•Λιμπόσοβο. Σύμφωνα με τον M. Vasmer ήταν τοποθεσία στην περιοχή Φαλάνθου Μαντινείας. (Στάθης Ασημάκης, 2014)

Γλωσσικός χάρτης της Πελοποννήσου κατά τον 19ο αιώνα

(Χάρτης 5, της Πελοποννήσου κατά το 1890, στον χάρτη διακρίνονται οι γλωσσικές διαφορές στην ευρύτερη περιοχή της Πελοποννήσου, με μωβ χρώμα είναι οι περιοχές που μιλούν την απλή δημοτική – ελληνική γλώσσα, με γαλάζιο χρώμα είναι οι περιοχές που μιλούν την τσακωνική διάλεκτο και με κόκκινο χρώμα είναι οι περιοχές που μιλούν την αρβανίτικη διάλεκτο, Πηγή: www.repository.library.teimes.gr).

3.5 ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ (Χλωρίδα και Πανίδα της Αρκαδίας)

Η περιοχή της Αρκαδίας είναι πλούσια σε φυσικά αξιοθέατα. Έχει πέντε οικότοπους που ανήκουν στο δίκτυο Natura 2000: το Όρος Μαίναλο, η Λίμνη Τάκα, η περιοχή Παράλιου Άστρους και Λιμνοθάλασσας Μουστού, η περιοχή Μονής Ελώνης και Χαράδρας Λεωνιδίου, και τέλος, το όρος Πάρνωνας και η περιοχή Μαλεβής.

Κάποια από τα πιο χαρακτηριστικά φυσικά τοπία και αξιοθέατα της Αρκαδίας παρουσιάζονται συνοπτικά παρακάτω:

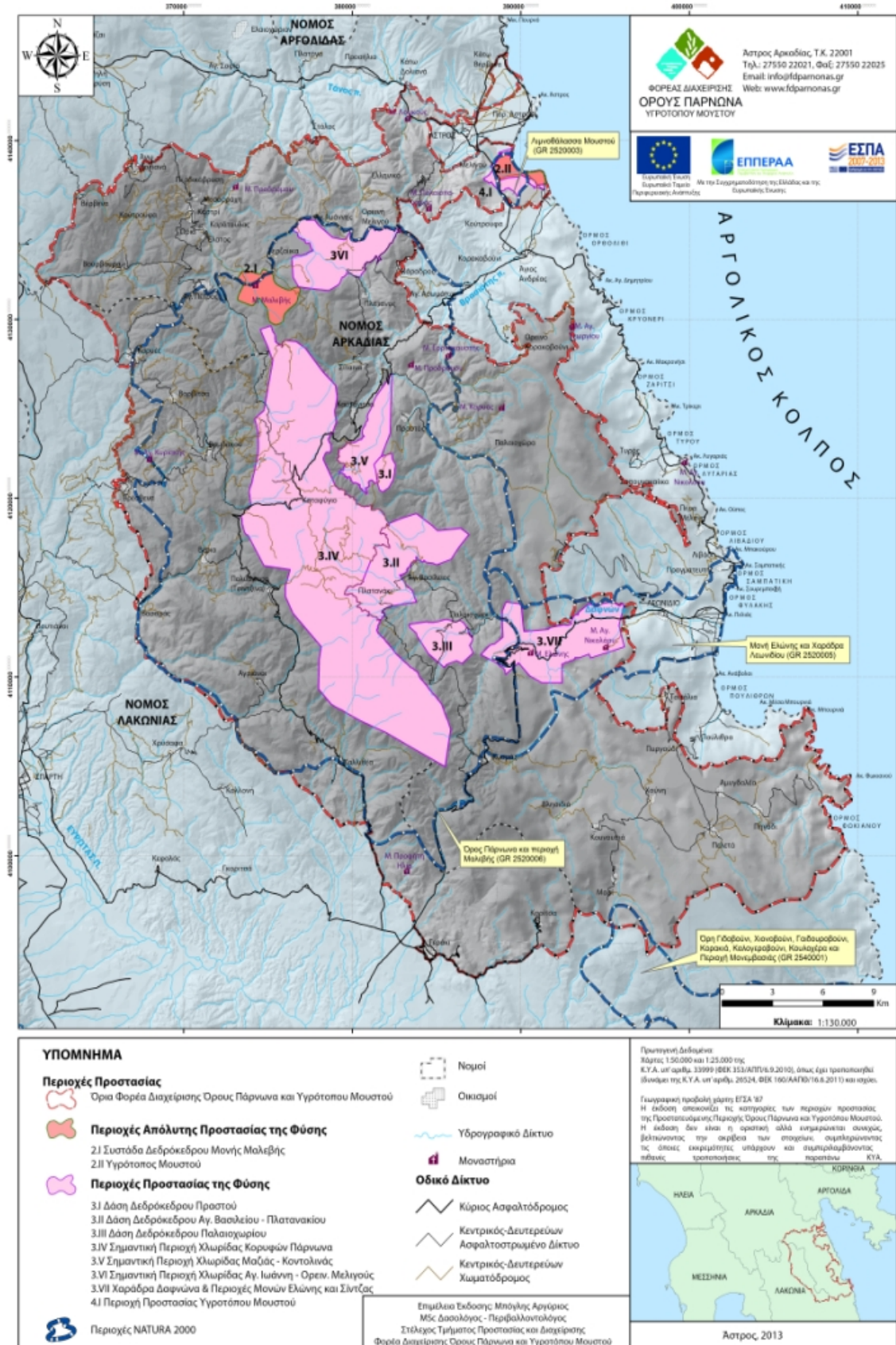
•**Όρος Μαίναλο:** Διαθέτει χιονοδρομικό με 7 πίστες όλων των επιπέδων, διατρέχεται από δίκτυο μονοπατιών και το μήκος 75 χιλιομέτρων «Menalou Trail», το οποίο πιστοποιήθηκε ως ένα από τα Μονοπάτια Κορυφαίας Ποιότητας από την Ευρωπαϊκή Συνομοσπονδία Πεζοπορίας.

•**Φαράγγι Λούσιου:** Θεωρείται ένα από τα επιβλητικότερα φαράγγια της Ελλάδας, ενώ είναι επίσης γνωστό ως «το Άγιο Όρος της Πελοποννήσου» εξαιτίας του πλήθους μοναστηριών, ασκηταριών και εκκλησιών που βρίσκονται στην ευρύτερη περιοχή. Διατρέχεται από τον ομώνυμο ποταμό, στον οποίο διοργανώνονται διαδρομές rafting.

•**Όρος Πάρνωνας:** Βουνό της Κυνουρίας που χωρίζει την Αρκαδία από τη Λακωνία, φημίζεται για τη σχετική ομαλότητά του και την ιδιαίτερα πλούσια χλωρίδα του. Καλύπτεται από δάση Μαύρης Πεύκης, Κεφαλληνιακής Ελάτης, μηλόκεδρου, δρυός, πλατανιών, καστανιών και χαρουπιών.

•**Φαράγγι Λεπίδα:** Φαράγγι του Πάρωνα που, αν και μικρό σε έκταση (το μήκος του δεν ξεπερνά τα 500 μέτρα), έχει αξιοθέατο μεγάλης φυσικής ομορφιάς, καθώς διαθέτει πλούσια χλωρίδα και πανίδα και 2 μεγάλους καταρράκτες (45 και 70 μέτρων).

Χάρτης περιοχής προστασίας του όρους Πάρνωνα

(Χάρτης 6, περιοχής προστασίας του όρους Πάρνωνα,(στο χάρτη συμπεριλαμβάνονται οι νομοί Αρκαδίας και Λακωνίας, Πηγή: www.fd.parnonas.gr).

Στην περιοχή της Κυνουρίας, η οποία αποτελεί τη μόνη έξοδο της Αρκαδίας στη θάλασσα, υπάρχουν παραθαλάσσια τουριστικά θέρετρα, όπως το Λεωνίδιο, το Παράλιο Άστρος, η Πούλιθρα, το Ξηροπήγαδο, ο Τυρός και το Φωκιανό, ενώ από τις παραλίες της περιοχής ξεχωρίζει η Καλλιστώ, η οποία έλαβε το τιμητικό σύμβολο της Γαλάζιας Σημαίας το 2016. Άλλες παραλίες της περιοχής περιλαμβάνουν τις: Αγίου Ανδρέα, Ανάβαλου, Άστρους, Κρουονέρι, Πόρτες, Ξηροπήγαδου, Παλιόχανο, Χερρονήσι.(www.invest.in.Peloponnese.gr).

Χλωρίδα

Η βλάστηση στη δυτική Αρκαδία εμφανίζει μεγαλύτερη ποικιλία σε σχέση με την ανατολική. Πυκνά δάση από **έλατα** σκεπάζουν τον όγκο του Μαινάλου και τις ψηλότερες κορυφές των Γορτυνιακών βουνών καθώς και τον βόρειο Ταΰγετο. Στα νότια της Μεγαλόπολης υπάρχουν εκτεταμένα δάση με **βελανιδιές**. Οι θαμνώνες, κυρίαρχο στοιχείο της βλάστησης των μεσαίων υψομέτρων, ποικίλουν σε σύνθεση ανάλογα με το υπόστρωμα. Στις περιοχές με ασβεστόλιθο κυριαρχούν το **πουρνάρι** (*Quercus coccifera*) και το **σφεντάμι** (*Acer creticum*) μαζί με την **ασφάκα** (*Phlomis fruticosa*), ενώ τις περιοχές με φλύσχη καλύπτει συνήθως η **μακκία** βλάστηση, ένα πυκνό θαμνοτόπι με **αγριοκουμαριές** (*Arbutus andrachne*) και **ρείκια** (*Erica verticillata*). Διάσπαρτες μέσα στα δάση από **βελανιδιές** και τους θαμνώνες ορθώνονται μικρές συστάδες **κυπαρισσιών**, χαρακτηριστικές του πελοποννησιακού τοπίου. Στις όχθες των μεγάλων ποταμών φυτρώνουν κυρίως **πλατάνια** και **ιτιές**. Το πιο εντυπωσιακό στοιχείο του τοπίου της δυτικής Αρκαδίας και ιδιαίτερα της Γορτυνίας είναι η διαμόρφωση των πλαγιών σε πεζούλες. Πολλές από αυτές είναι φυτεμένες με **ελιές**, ενώ όπου οι καλλιέργειες εγκαταλείφθηκαν επεκτείνεται το θαμνοτόπι ανακαταλαμβάνοντας τα εδάφη που του άνηκαν.

(**Φωτογραφία 2.** *Abies cephalonica*, είδος ελάτου, **Πηγή:** www.fd.parnonas.gr).

Στο νοτιοανατολικό τμήμα του νομού Αρκαδίας δεσπόζει ο ορεινός όγκος του Πάρνωννα, του οποίου οι περισσότερες κορυφές και πλαγιές είναι δασωμένες με **έλατα** και **μαυρόπευκα** (*Pinus nigra*). Στα ανατολικά του κυρίως όγκου του Πάρνωννα εκτείνεται μια μεγάλη περιοχή με τραχύ

ανάγλυφο όπου κυριαρχεί το **πουρνάρι** (*Quercus coccifera*). Τέλος, στην παράλια ζώνη η παρουσία της **ελιάς** και ιδιαίτερα της **χαρουπιάς** τονίζουν έντονα το μεσογειακό χαρακτήρα της. (ΦΟΡΕΑΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΟΡΟΥΣ ΠΑΡΝΩΝΑ, ΥΓΡΟΤΟΠΟΥ ΜΟΥΣΤΟΥ,fd.parnonas.gr)(Realisation-inforef.be).

(Φωτογραφία 3. *dactylorhiza saccifera* Peloponnese, είδος φυτού που φυτρώνει στην ευρύτερη περιοχή της Πελοποννήσου, Πηγή: www.fd.parnonas.gr).

Πανίδα

Τα άγρια θηλαστικά που ζουν στον Πάρνωνα, αλλά και σε άλλες περιοχές της Αρκαδίας είναι κυρίως νυκτόβια είδη, μικρού ή μεσαίου μεγέθους. Είναι **ο λαγός, η αλεπού, ο ασβός, το κουνάβι, η νυφίτσα, το τσακάλι, ορισμένα τρωκτικά και νυχτερίδες.**

Από τα είδη αυτά, σπάνιο και απειλούμενο μπορεί να θεωρηθεί μόνο το **τσακάλι**, του οποίου οι πληθυσμοί μειώνονται συνεχώς στην Ελλάδα, ενώ **δεν συναντάται σε άλλη χώρα της ΕΕ.**

Στην προστατευόμενη περιοχή εξαπλώνονται 27 είδη θηλαστικών (εκτός των χειροπτέρων), που ανήκουν στις ακόλουθες οικογένειες: Ακανθοχοιρόμορφα (σκαντζόχοιροι), Μυγαλόμορφα (μυγαλές, ασπάλακες), Λαγόμορφα (λαγοί, αγριοκούνελα), Τρωκτικά (ποντικοί, αρουραίοι, τυφλοπόντικες), Σαρκογάγα (τσακάλια, αλεπούδες, κουνάβια, ασβοί, νυφίτσες) και Αρτιοδάκτυλα (αγριογούρουνα, ζαρκάδια). Σημαντικότερο είδος η βίδρα (*Lutra lutra*), είδος προτεραιότητας για την ΕΕ, με έναν μικρό πληθυσμό να οριοθετείται στον υγρότοπο του Μουστού. Το τσακάλι (*Canis aureus*), αν και δεν είναι είδος προτεραιότητας, είναι είδος με μεγάλη οικολογική σημασία καθώς είναι ο μεγαλύτερος χερσαίος θηρευτής που επιβιώνει στην Πελοπόννησο και ως παμφάγο και πτωματοφάγο είδος συντελεί στον «καθαρισμό» των βιοτόπων που διαβιεί. Η αγριόγατα (*Felis silvestris*) θεωρείται εξαφανισμένη από την Πελοπόννησο αλλά υπάρχουν ενδείξεις ότι επιβιώνει σε ορισμένες απομονωμένες περιοχές. Από τα είδη των χειροπτέρων, εξαπλώνονται στην περιοχή 22 είδη, με τα 10 από αυτά να είναι είδη προτεραιότητας για την ΕΕ. Η οικολογική σημασία όλων των ειδών νυχτερίδων είναι τεράστια, καθώς αποτελούν βασικό ρυθμιστή των πληθυσμών εντόμων, επιβλαβών και μη.

(Φωτογραφία 4. Τσακάλη, στην περιοχή της Αρκαδίας, Πηγή: www.fd.parnonas.gr).

Διαθέτει μεγάλη ποικιλία πουλιών, ιδίως **στρουθιόμορφων πουλιών**, όπως **παπαδίτσες, τσοπανάκους, τσίχλες, κοτσύφια, σπουργίτια, χελιδόνια, κουρούνες**. Τα **80** από τα είδη αυτά αναφέρονται στο Παράρτημα Ι της Οδηγίας 97/409, χρίζονται ιδιαίτερης προστασίας. Τα πιο σπάνια είναι ο **χρυσαιτός, ο τσίφτης, ο στεπόκιρκος, ο σταυραετός, η χιονάδα, ο πετροκότσιφας, η χιονότσιχλα και η κιτρινοκαλιακούδα, που απαντούν στην περιοχή του Πάρνωνα, και ο πορφυροτσικνιάς**, ο οποίος απαντά στον Υγρότοπο Μουστού.

Η ορεινή δασώδης ζώνη του Πάρνωνα (περίπου 800-1.500 μ. υψόμετρο), με το ηπιότερο σχετικά με άλλα ελληνικά βουνά- κλίμα και τα πλούσια δάση ελάτης και μαύρης πεύκης, διατηρεί πολύ πυκνούς πληθυσμούς πουλιών, κυρίως στρουθιόμορφων. Αξιοσημείωτο είναι ότι τα πουλιά αυτά δεν απαντούν μόνο κατά τόπους στη ορεινή ζώνη, αλλά σε ολόκληρη την έκτασή της, φαινόμενο σχετικά σπάνιο για τα βουνά της ηπειρωτικής Ελλάδας.

Η ημιορεινή δασώδης και θαμνώδης ζώνη (περίπου 600-800 μ. υψόμετρο) παρουσιάζει επίσης μεγάλο ορνιθολογικό ενδιαφέρον, όχι μόνο ως προς την πυκνότητα των πληθυσμών των ειδών αλλά και ως προς την ποικιλία τους. Στη ζώνη αυτή είναι χτισμένα αρκετά από τα χωριά του Πάρνωνα. Τα φυλλοβόλα ή μικτά δάση και οι μικροί αγροί κηπευτικών ή οπωροφόρων που τα περιβάλλουν, προσφέρουν μεγάλη ποικιλία ενδιαιτημάτων. Επιπλέον, η ύπαρξη τρεχούμενων νερών κοντά σε αρκετά από αυτά τα χωριά βελτιώνει σημαντικά τις συνθήκες διαβίωσης και αναπαραγωγής για δεκάδες είδη πουλιών, έτσι ώστε (γύρω από τέτοια χωριά) να έχουν δημιουργηθεί κυριολεκτικά μικροί «ορνιθολογικοί παράδεισοι».

Τέλος, η ημιορεινή λοφώδης ζώνη με θαμνώνες αείφυλλων-πλατύφυλλων (από τις ακτές μέχρι περίπου 700 μ. υψόμετρο) δεν παρουσιάζει ιδιαίτερο ορνιθολογικό ενδιαφέρον συγκριτικά με άλλες περιοχές της Ελλάδας. Και σ' αυτή πάντως, η ποικιλία των ειδών και η πυκνότητα των πληθυσμών είναι αξιόλογη.

(Φωτογραφία 5. Μπούφος (*Bubo-bubo*), περιοχή Αρκαδίας, Πηγή: www.fd.parnonas.gr).

Στην προστατευόμενη περιοχή απαντούν 31 διαφορετικά είδη ερπετών. Από τις χελώνες υπάρχουν 6 είδη (2 θαλάσσιες, 2 χερσαίες και 2 των γλυκών νερών) με όλα τα είδη να είναι είδη προτεραιότητας για την ΕΕ, και την χελώνα καρέτα (*Caretta caretta*) να είναι το περισσότερο γνωστό είδος. Τα 12 είδη σαυρών που καταγράφονται στην περιοχή περιλαμβάνουν σαύρες ενδημικές της Πελοποννήσου όπως η μοραϊτόσαυρα (*Algyroides moreoticus*), η γραικόσαυρα (*Hellenolacerta graeca*), η πελοποννησιακή γουστέρα (*Podarcis peloponnesiacus*) και ο οφιόμορος (*Ophiomorus punctatissimus*). Από τα 13 είδη φιδιών που έχουν αναφερθεί για την περιοχή τα 2 είδη είναι προτεραιότητας για την ΕΕ και συγκεκριμένα ο τετράγραμμος (*Elaphe quatuorlineta*) και το σπιτόφιδο (*Zamenis situlus*)(περιοχή Πάρνωννα).

Σε ότι αφορά στα αμφίβια στην περιοχή απαντούν 8 είδη, εκ των οποίων 2 είδη φρύνων και 6 είδη βατράχων, με τα είδη βατράχων να αποτελούν σε ένα βαθμό δείκτες της ποιότητας των εσωτερικών υδάτων της περιοχής. Σε ότι αφορά στην ιχθυοπανίδα, στη λιμνοθάλασσα του Μουστου και τις γειτονικές λίμνες απαντούν **12** είδη ψαριών, με το είδος Ζαχαριάς Αλμυρής (*Aphanius almiriensis/fasciatus*) να είναι είδος προτεραιότητας για την ΕΕ και ενδημικό είδος του υγροτόπου.

Στα ποτάμια που καταλήγουν στον υγρότοπο ή βρίσκονται στον ορεινό όγκο της προστατευόμενης περιοχής αναφέρονται 6 είδη ψαριών. Επιπρόσθετα, πρέπει να αναφερθούμε και στα άγρια θηλαστικά που ζούσαν στην περιοχή άλλοτε. Λαμβάνοντας υπ' όψιν ότι σ' ολόκληρη την Πελοπόννησο έχει διαπιστωθεί η ύπαρξη, σε παλαιότερες εποχές, ειδών που σήμερα έχουν χαθεί, μπορεί να συναχθεί με κάποια βεβαιότητα ότι ζούσαν στα ορεινά της Αρκαδίας (π.χ. Πάρνωννας, Μαίναλο) κατά το παρελθόν τα παρακάτω είδη θηλαστικών:(ΦΟΡΕΑΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΟΡΟΥΣ ΠΑΡΝΩΝΑ, ΥΓΡΟΤΟΠΟΥ ΜΟΥΣΤΟΥ,fd.parnonas.gr).

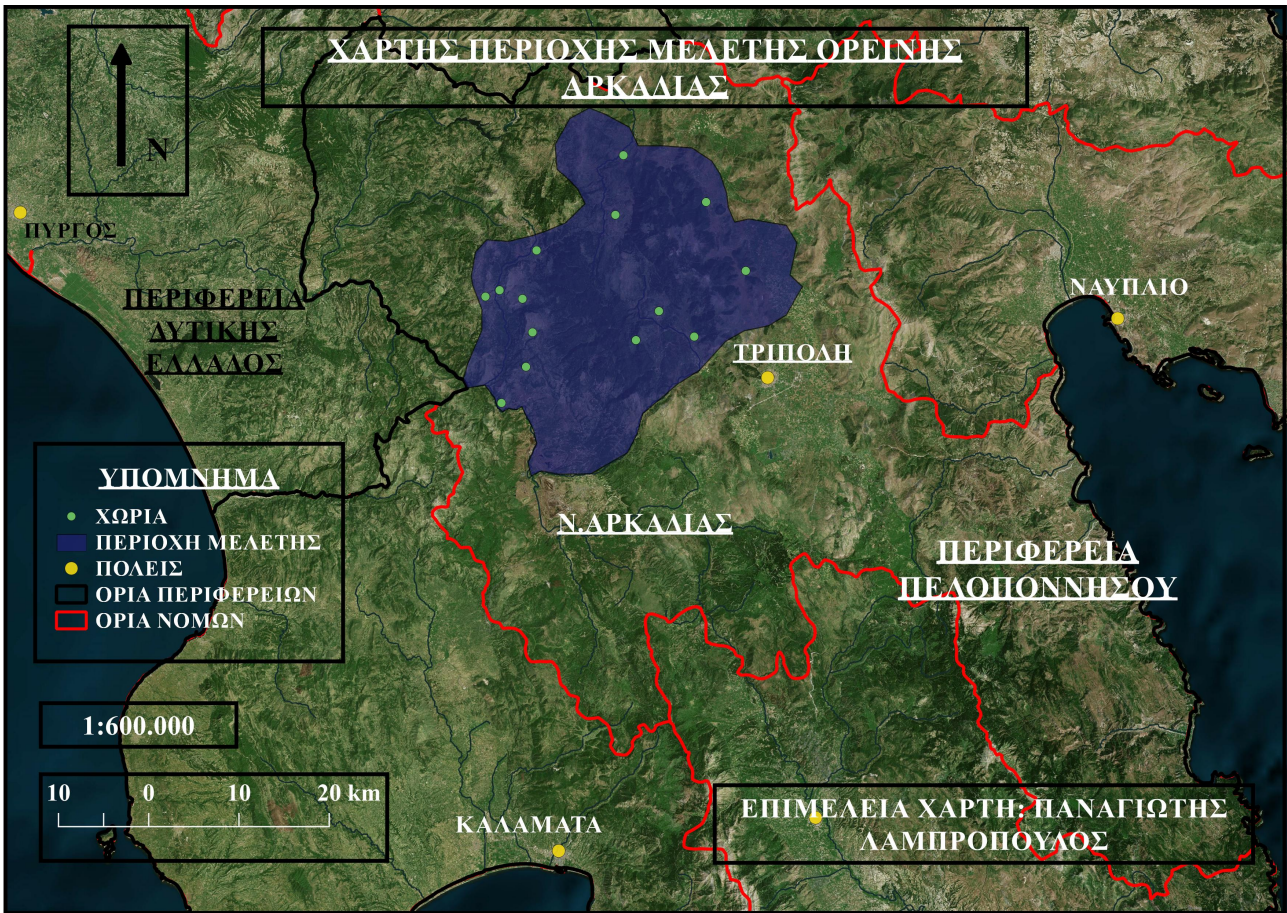
- **Καστανή αρκούδα** (*Ursus arctos*) – Εξαφανίστηκε μετά τον 15ο αιώνα.
- **Λύγκας ή Ρίτσος** (*Lynx lynx*) – Εξαφανίστηκε στις αρχές του 20ου αιώνα.
- **Λύκος** (*Canis lupus*) – Εξαφανίστηκε γύρω στο 1925.
- **Ελάφι** (*Cervus elaphus*) – Εξαφανίστηκε στην τελευταία περίοδο της Τουρκοκρατίας.
- **Ζαρκάδι** (*Capreolus capreolus*) – Εξαφανίστηκε στις αρχές του 20ου αι. Λίγα άτομα επανεισάχθηκαν πρόσφατα.
- **Αγριόγατος** (*Felis sylvestris*) – Άγνωστο πότε ακριβώς εξαφανίστηκε. Πιθανώς στη διάρκεια του 20ου αιώνα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. ΕΡΕΥΝΑ

4.1 ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

Η ερευνητική διαδικασία ξεκίνησε τον Απρίλιο του 2019 και ολοκληρώθηκε τον Ιούλιο του ίδιου έτους. Η έρευνα διεξήχθη με τη χρήση ενός ερωτηματολογίου προκειμένου να εξυπηρετηθούν οι στόχοι της εργασίας. Στόχος μας είναι η καταγραφή του προφίλ της τοπικής κοινωνίας και των κατοίκων που την απαρτίζουν, καθώς και των ατόμων που ασχολούνται με τον αγροτουρισμό στην Αρκαδία, όσο και των καταλυμάτων τους.

Χάρτης περιοχής μελέτης ορεινής Αρκαδίας

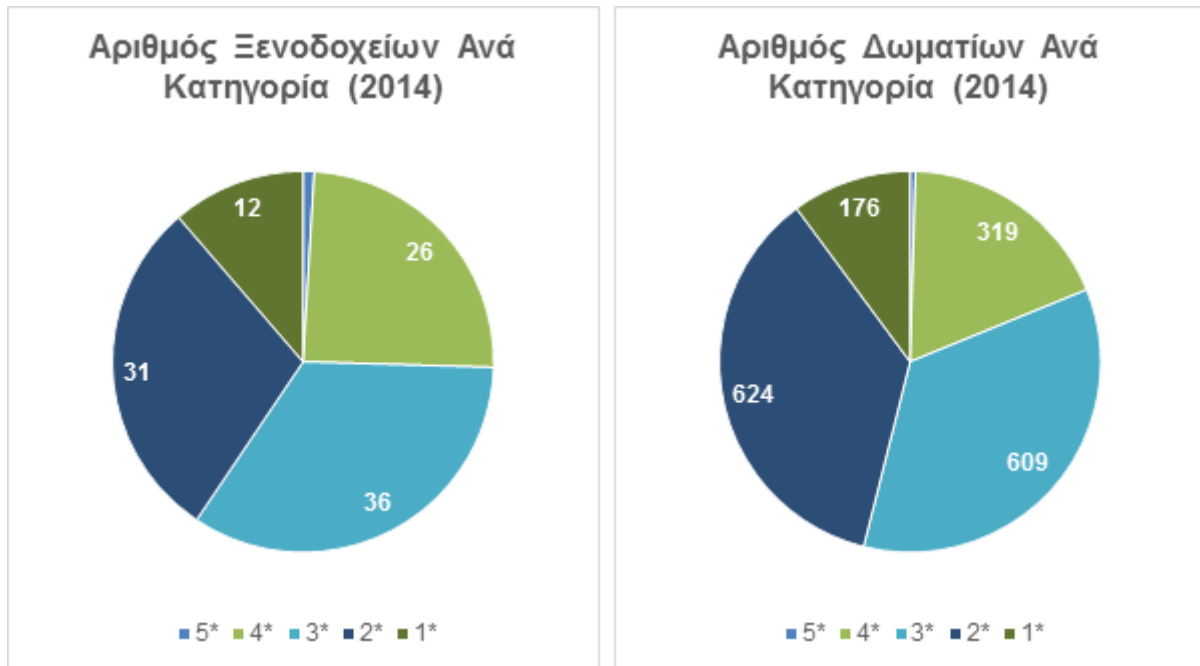
(Χάρτης 7, Περιοχή μελέτης ορεινής Αρκαδίας, Πηγή: φοιτητής Παναγιώτης Λαμπρόπουλος).

Η μεθοδολογία της εμπειρικής μελέτης, ακολούθησε τα εξής βήματα για το ερωτηματολόγιο.

- Γενικός Σκοπός και Στόχοι της Έρευνας
- Επιλογή ή Κατασκευή Οργάνων Μέτρησης
- Μέθοδος Συλλογής Δεδομένων
- Συλλογή των δεδομένων

Βρήκαμε όλους όσοι ασχολούνται με τον αγροτουρισμό στην Αρκαδία, όμως ,όπως συμβαίνει σε κάθε έρευνα ,δε δέχτηκαν να συνδράμουν και να απαντήσουν όλοι στα ερωτηματολόγιά μας. Το ερωτηματολόγιο περιλαμβάνει 25 ερωτήσεις. Επιλέχθηκε ο συγκεκριμένος τρόπος συλλογής δεδομένων, καθώς έτσι είχαμε τη δυνατότητα να γνωρίσουμε τους ανθρώπους ,μέσω της προσωπικής επαφής που δημιουργήσαμε μαζί τους, οι οποίοι ασχολούνται με τον αγροτουρισμό στην Αρκαδία, αλλά παράλληλα γνωρίσαμε καλύτερα και τον τρόπο λειτουργίας της τοπικής κοινωνίας. Σε αυτή την έρευνα έλαβαν μέρος συνολικά 15 άτομα. Η διανομή και συλλογή των ερωτηματολογίων πραγματοποιήθηκε με επιτόπια συγκέντρωση.

Ξενοδοχειακές Μονάδες & Λοιπά Καταλύματα

(**Σχήμα 6**, Οι παραπάνω πίτες μας δείχνουν τον αριθμό των Ξενοδοχείων και τον αριθμό των Δωματίων κατά το 2014, **Πηγή:** www.investinpeloponnese.gr. Η μεγαλύτερη συγκέντρωση ξενοδοχείων γεωγραφικά στην Αρκαδία βρίσκεται στο Λεωνίδιο. Το 2014 υπήρχαν 106 καταγεγραμμένα ξενοδοχεία, η κατανομή των οποίων ανά κατηγορία παρουσιάζεται παρακάτω.)

4.2 ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

Θα αναλυθούν τα βασικά στοιχεία του ερωτηματολογίου, όπως ο σκοπός και η δομή του. Στη συνέχεια θα αναλυθούν τα αποτελέσματα και θα ερμηνευθούν βάσει των στόχων της έρευνας.

4.3 ΣΚΟΠΟΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Ο σκοπός της έρευνας στο ερωτηματολόγιο είναι η καταγραφή του προφίλ των ανθρώπων που ασχολούνται με τον αγροτουρισμό, καθώς και το προφίλ των επιχειρήσεών τους. Μέσα από αυτές τις ερωτήσεις θα καταλάβουμε τις υπηρεσίες που προσφέρουν επακριβώς, ποιο ήταν το έναυσμα που τους ώθησε να ασχοληθούν με τον εναλλακτικό τουρισμό και συγκεκριμένα τον αγροτουρισμό, αν είναι ευχαριστημένοι με το συγκεκριμένο επάγγελμα που επέλεξαν να

(Φωτογραφία 6. Στεμνίτσα Αρκαδίας, Πηγή: Παναγιώτης Λαμπρόπουλος.)

ασχοληθούν, αλλά και αν βλέπουν προοπτική πάνω στο συγκεκριμένο κλάδο μελλοντικά. Το δείγμα που συλλέξαμε αποτελείται από 15 άτομα, από χωριά της Αρκαδίας.

4.4 ΔΟΜΗ

Αρχικά, το ερωτηματολόγιο αποτελείται από πέντε ενότητες. Η κάθε ενότητα αποτελείται από ερωτήσεις, αλλά και από κάποιες υποενότητες.

Η πρώτη ενότητα ξεκινάει με κάποιες γενικές ερωτήσεις. Προσπαθούμε με την πρώτη ερώτηση να δούμε τι πιστεύουν τα συγκεκριμένα άτομα ότι είναι ο αγροτουρισμός ως ορισμός, ως έννοια. Στη συνέχεια μαθαίνουμε το όνομα του καταλύματος, τότε ξεκίνησε η λειτουργία του καταλύματος, πόσους μήνες τον χρόνο λειτουργεί, λειτουργεί 3 μήνες, 6 μήνες, 9 μήνες ή ολόκληρο το χρόνο. Μαθαίνουμε πόσες κλίνες διαθέτει το κατάλυμα και καταλαβαίνουμε και πόσα άτομα μπορεί να εξυπηρετήσει. Καταλαβαίνουμε τη χώρα προέλευσης των τουριστών, σε ποσοστά, δηλαδή πόσοι είναι οι Έλληνες που επισκέπτονται το κατάλυμα και πόσοι οι ξένοι τουρίστες (π.χ. μπορεί να είναι 40% Έλληνες και 60% ξένοι επισκέπτες). Βλέπουμε και τις δραστηριότητες με τις οποίες μπορούν να ασχοληθούν οι τουρίστες, όταν επισκεφθούν το κατάλυμα. Είναι δυνατόν ένα κατάλυμα να παρέχει πρωινό, γεύμα, ξενάγηση, τοξοβολία, ιππασία, αναρρίχηση, ποδηλασία, πεζοπορία, βραδινό, εκδηλώσεις, μελισσοκομία, συγκομιδή αγροτικών προϊόντων, δοκιμή ελαιολάδου, τυριών, κρασιού. Παρατηρούμε από ποιο πρόγραμμα χρηματοδοτήθηκε η επιχείρηση, μπορεί να χρηματοδοτήθηκε από το πρόγραμμα LEADER, Επενδυτικό πρόγραμμα, Αναπτυξιακό πρόγραμμα

ή από κάποιο Σ.Β. (σχέδιο βελτίωσης). Επιπλέον, παίρνουμε πληροφορίες για τον τζίρο της επιχείρησης, εάν αυξήθηκε, μειώθηκε ή έμεινε σταθερός.

Η δεύτερη ενότητα αναφέρεται στο αν συνεργάζεται το κατάλυμα με άλλες επιχειρήσεις. Προσπαθούμε να δούμε εάν συνεργάζεται το κατάλυμα με άλλες επιχειρήσεις, αλλά και το είδος της συνεργασίας που έχει αναπτύξει, δηλαδή ποιες είναι οι επιχειρήσεις (είναι τοπικές;), το είδος της επιχείρησης και το πότε συνεργάστηκαν.

Η τρίτη ενότητα αφορά στην αγροτική εκμετάλλευση. Παρατηρούμε εάν ένα κατάλυμα καλλιεργεί εκτάσεις και μαθαίνουμε τα προϊόντα που παράγει (δημητριακά, πατάτες, όσπρια, λαχανικά, αχλάδια, κρασί, τσίπουρο, μέλι, ελιές, λάδι, γάλα, καρύδια, αμύγδαλα, τυρί, κρέας), τα στρέμματα που χρησιμοποιεί και την ποσότητα που παράγει. Επίσης, μαθαίνουμε αν τα προϊόντα που παράγει συνδέονται με τις υπηρεσίες που προσφέρει.

Η τέταρτη ενότητα ασχολείται με την αξιολόγηση και την προοπτική για το μέλλον. Προσπαθούμε να καταλάβουμε τη γνώμη που έχουν αναπτύξει οι ίδιοι πάνω στο θέμα του αγροτουρισμού, το αν θα συμβούλευαν κάποιον να ασχοληθεί με τον αγροτουρισμό, τι ώθησε ακόμα και τον ίδιο να ασχοληθεί με τον αγροτουρισμό επαγγελματικά, αλλά και εάν πιστεύει ότι οι αγροτουριστικές δραστηριότητες μπορούν να προσελκύσουν και άλλου είδους δραστηριότητες στην περιοχή. Με ποιους άλλους τρόπους και μέσα μπορεί να προωθηθεί περισσότερο ο αγροτουρισμός, με ποιους τρόπους πληροφορούνται οι πελάτες τους για το κατάλυμα και τις υπηρεσίες που τους προσφέρουν, μέσω booking, άλλης ιστοσελίδας, τηλέφωνο, στην πόρτα ή με δική τους πρωτοβουλία. Επίσης, παρατηρούμε και το ποσοστό των πελατών που επιλέγουν το κατάλυμα πάνω από μία φορά (μπορεί να είναι 25%, 50%, 75%, 100%).

Η πέμπτη και τελευταία ενότητα αναφέρεται σε πιο προσωπικά στοιχεία του ιδιοκτήτη, όπως το φύλλο, η ηλικία, το μορφωτικό επίπεδο, εάν έχει τελειώσει πρωτοβάθμια, δευτεροβάθμια ή και τριτοβάθμια εκπαίδευση. Την οικογενειακή κατάσταση, είναι έγγαμος, άγαμος, διαζευγμένος, εάν υπάρχει χηρεία. Τον αριθμό μελών της οικογένειας, εάν έχει αγόρια, κορίτσια ή μπορεί να μην έχει παιδί. Αν είναι γηγενής κάτοικος της περιοχής και αν διαμένει στην κοινότητα που βρίσκεται η επιχείρησή του. Μαθαίνουμε ποιο είναι το ετήσιο εισόδημά του, με βάση τον αγροτουρισμό, αλλά και ποιο είναι και το οικογενειακό του εισόδημα.

Επίσης, τον ρωτάμε εάν έχει και κάποια άλλη ασχολία και το εάν θέλει να συμπληρώσει κάτι επιπλέον και ο ίδιος, το οποίο θεωρεί σημαντικό και δεν ειπώθηκε στις παραπάνω ερωτήσεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

5.1 ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ

Στην πρώτη ερώτηση της πρώτης ενότητας που αφορούσε την έννοια του αγροτουρισμού συλλέξαμε πολλές διαφορετικές απαντήσεις, οι οποίες είχαν κάποια κοινά χαρακτηριστικά. Το βασικότερο είναι ότι οι περισσότεροι συνδέουν τον αγροτουρισμό με την αγροτική και κτηνοτροφική

ζωή ,καθώς οι επισκέπτες μπορούν να συμμετάσχουν σε διάφορες δραστηριότητες που έχουν σχέση με την αγροτική ζωή, αλλά ταυτόχρονα μπορούν να παρακολουθήσουν και να κατανοήσουν τον τρόπο παρασκευής διαφόρων προϊόντων που καταναλώνουν στην καθημερινότητά τους (π.χ. γάλα, μέλι, ελαιόλαδο). Οι περισσότερες απαντήσεις που συλλέξαμε είναι πανομοιότυπες μεταξύ τους. Παρακάτω αναφερόμαστε σε απαντήσεις που έχουν ένα διαφορετικό νόημα, πάνω στο θέμα του αγροτουρισμού:

•Στο κατάλυμα «ΕΠΑΥΛΗ», δεχθήκαμε την εξής απάντηση για τον αγροτουρισμό: « Συνδυασμός του τουρισμού με εμπειρίες από την αγροτική ή/και κτηνοτροφική ζωή. Συμμετοχή του επισκέπτη σε καθημερινές δραστηριότητες».

•Στο κατάλυμα « Σινόη», λάβαμε την εξής απάντηση: « Τουρισμός που έχει σχέση με τη φύση, δραστηριότητες που γίνονται στη φύση και είναι ένα μέσο να γνωρίσουν οι άνθρωποι διάφορες δραστηριότητες (όπως μελισσοκομία)».

•Στο κατάλυμα «Βρένθη», μας έδωσαν την εξής απάντηση : « Ο αγροτουρισμός έχει να κάνει με την γεωργία, κτηνοτροφία και μελισσοκομία».

•Στο κατάλυμα «Καζάκου», λάβαμε την εξής απάντηση : « αγροτουρισμός είναι ο συνδυασμός φιλοξενίας και αγροτικής παραγωγής. Έχει την έννοια ότι οι φιλοξενούμενοι θα παρακολουθούν τις διάφορες αγροτικές εργασίες και θα συμμετάσχουν, όπου αυτό είναι δυνατό».

•Στο κατάλυμα «ΕΥ ΖΗΝ», μας είπαν ότι αγροτουρισμός :’ είναι το πάντρεμα του κλασσικού τουρισμού σε μία αγροτική περιοχή και η ανάπτυξη αγροτικών δραστηριοτήτων».

Η δεύτερη ερώτηση της πρώτης ενότητας που αναφέρεται στο όνομα του καταλύματος παρατηρείται το εξής. Όλα τα καταλύματα χρησιμοποιούν τοπικά ονόματα, τοπωνύμια ή και ιστορικά ονόματα, ώστε να προσελκύσουν τον τουρίστα που έρχεται στην περιοχή τους για πρώτη φορά. Αυτό ειπώθηκε από τους υπεύθυνους των καταλυμάτων, καθώς μας εξήγησαν και οι ίδιοι το λόγο που το κάνουν ,καθώς προσπαθούν κι ίδιοι να εμπορευματοποιήσουν ακόμη και τα τοπωνύμια της περιοχής τους (π.χ. είδαμε την ονομασία «Μαίναλον», « ΘΕΟΝΥΜΦΗ», «Φιλοξενία»).

Η τρίτη ερώτηση αναφέρεται στο έτος λειτουργίας των καταλυμάτων. Τα περισσότερα καταλύματα παρατηρείται ότι κτίστηκαν τη δεκαετία 1993 με 2008, εκτός από κάποια που ήταν κτισμένα από το 1950, το 2011 και 2016.

Η τέταρτη ερώτηση αναφέρεται στον χρόνο λειτουργίας των καταλυμάτων. Παρατηρείται ότι από τα 15, τα 14 καταλύματα λειτουργούν 12 μήνες το χρόνο , εκτός από 1 που λειτουργεί 9 μήνες το χρόνο.

Η πέμπτη ερώτηση αναφέρεται στον αριθμό των κλινών των καταλυμάτων. Τα περισσότερα καταλύματα παρέχουν από 5 μέχρι 24 κλίνες. Ωστόσο, παρατηρήθηκαν και κάποιοι ακραίοι αριθμοί δύο καταλυμάτων, το ένα είχε 3 κλίνες και ένα ακόμα είχε 97 κλίνες.

Η έκτη ερώτηση αναφέρεται στα ποσοστά των Ελλήνων και Ξένων τουριστών. Μπορούμε να πούμε ότι στα περισσότερα καταλύματα υπερισχύουν τα ποσοστά, 60% Έλληνες και 40% Ξένοι. Αυτό συμβαίνει διότι οι περισσότεροι Έλληνες προτιμούν την ορεινή Αρκαδία ως χειμερινό

Χάρτης Περιφέρειας Πελοποννήσου

(Χάρτης 1, Περιφέρεια Πελοποννήσου, Πηγή: φοιτητής Παναγιώτης Λαμπρόπουλος).

προορισμό, κυρίως για διήμερα. Αυτό συμβαίνει επειδή είναι ένας κοντινός σχετικά προορισμός από την Αθήνα, λόγω της κατασκευής της Εθνικής οδού Κορίνθου – Τρίπολης – Καλαμάτας, αλλά και των γύρω περιοχών της Πελοποννήσου και της Δυτικής Ελλάδος. Αντίθετα, οι Ξένοι τουρίστες επισκέπτονται την ορεινή Αρκαδία, κυρίως κατά τους φθινοπωρινούς και ανοιξιάτικους μήνες, επιθυμώντας να επισκεφθούν και το ορεινό τμήμα της Πελοποννήσου. Ωστόσο, είχαμε και κάποια ακραία αποτελέσματα, όπως αυτό του καταλύματος «ΕΥ ΖΗΝ» στην περιοχή της Βυτίνας, καθώς μας είπαν ότι έχουν 90% Έλληνες τουρίστες και μόλις 10% Ξένους επισκέπτες.

Η έβδομη ερώτηση αναφέρεται στις δραστηριότητες που μπορούν να συμμετάσχουν οι επισκέπτες. Τα περισσότερα καταλύματα παρέχουν στους επισκέπτες πρωινό, ποδηλασία, πεζοπορία, ιππασία, δημιουργούν διάφορες εκδηλώσεις για τους επισκέπτες, δοκιμή τυριών και κρασιού. Επίσης, στη περιοχή της Στεμνίτσας (ξενώνας «Στεμνίτσα») έχει αναπτυχθεί και η δραστηριότητα του rafting.

Αναπτυξιακά προγράμματα ΕΣΠΑ και LEADER:

Η όγδοη ερώτηση αναφέρεται στη χρηματοδότηση των επιχειρήσεων. Οι περισσότερες εκ των επιχειρήσεων (8 καταλύματα) είχαν χρηματοδοτηθεί από κάποιο αναπτυξιακό πρόγραμμα (όπως το αναπτυξιακό πρόγραμμα Ε.Σ.Π.Α.), ενώ πέντε (5) από τα καταλύματα δεν είχαν ενισχυθεί με κάποια χρηματοδότηση, ήταν με ιδιωτική πρωτοβουλία. Όμως, δύο (2) καταλύματα είχαν χρησιμοποιήσει το πρόγραμμα LEADER.

(Φωτογραφία 7. Δημητσάνα, Πηγή: www.travelphoto.gr.)

Το πρόγραμμα LEADER ξεκίνησε το 1991 και συνεχίστηκε μέχρι το 2013, όταν και αντικαταστάθηκε από τις λεγόμενες παρεμβάσεις Community Led Local Development (CLLD) Οι στόχοι της ήταν η κινητοποίηση, ενθάρρυνση και βοήθεια τοπικών δρώντων των πρωταγωνιστών της υπαίθρου να σκεφτούν σχετικά με τις μακροπρόθεσμες δυνατότητες ανάπτυξης της περιοχής τους. Η υλοποίηση γίνεται μέσα από Τοπικές Ομάδες Δράσης (ΤΟΔ), οι οποίες στην Ελλάδα είναι συνήθως τοπικές αναπτυξιακές εταιρείες με μετόχους Τοπική Αυτοδιοίκηση, Επιμελητήρια και άλλους τοπικούς δρώντες και που ορίζουν ένα «όραμα» ή ένα ενοποιητικό «θέμα» της περιοχής που χαρακτηρίζει την ταυτότητά της. Τέτοια θέματα συσπείρωσης τοπικών προγραμμάτων στην Ελλάδα είναι: Η βελτίωση της ποιότητας ζωής, η χρήση σύγχρονης τεχνολογίας και τεχνογνωσίας για τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας προϊόντων και υπηρεσιών, η αξιοποίηση των τοπικών προϊόντων και η διευκόλυνση της πρόσβασης στις αγορές με την ενδυνάμωση διακλαδικών και διατομεακών σχέσεων, κυρίως για μικρές παραγωγικές μονάδες και η αξιοποίηση, προστασία και ανάδειξη φυσικών και πολιτιστικών πόρων, συμπεριλαμβανομένης της αξιοποίησης των περιοχών κοινοτικού ενδιαφέροντος NATURA 2000. (Α.ΚΙΖΟΣ, 2018).

Επίσης, το πρόγραμμα ΕΣΠΑ (**Εταιρικό Σύμφωνο για το Πλαίσιο Ανάπτυξης**) 2014-2020 αποτελεί το βασικό στρατηγικό σχέδιο για την ανάπτυξη της χώρας με τη συνδρομή σημαντικών πόρων που προέρχονται από τα **Ευρωπαϊκά Διαρθρωτικά και Επενδυτικά Ταμεία (ΕΔΕΤ)** της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Μέσω της υλοποίησης του ΕΣΠΑ επιδιώκεται η αντιμετώπιση των διαρθρωτικών αδυναμιών της χώρας που συνετέλεσαν στην εμφάνιση της οικονομικής κρίσης αλλά και των προβλημάτων, οικονομικών και κοινωνικών, που αυτή δημιούργησε. Επιπρόσθετα, το ΕΣΠΑ 2014-2020 καλείται να συνδράμει στην επίτευξη των εθνικών στόχων έναντι της Στρατηγικής «Ευρώπη 2020». Στόχος της Στρατηγικής «Ευρώπη 2020» είναι η προαγωγή μιας ανάπτυξης:

- βοηθάει με επενδύσεις στην εκπαίδευση, την έρευνα και την καινοτομία
- στη μετάβαση μιας οικονομίας με χαμηλές εκπομπές άνθρακα
- και στη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας και μείωση της φτώχειας.(www.espa.io).

Με την ένατη ερώτηση, η οποία αναφέρεται στον τζίρο τα τελευταία 3 χρόνια, παρατηρούμαι ότι από τα δέκα (10) καταλύματα ο τζίρος έχει παραμείνει σταθερός, στα δύο (2) καταλύματα έχει αυξηθεί και στα τρία (3) καταλύματα ότι έχει μειωθεί. Γενικότερα, καταλαβαίνουμε ότι ο τζίρος στα καταλύματα της ορεινής Αρκαδίας έχει μία σταθερή τάση τα τελευταία τρία (3) χρόνια.

Αγροτικές εκμεταλλεύσεις και συνεργασίες με άλλες επιχειρήσεις:

Η δεύτερη ενότητα αναφέρεται στη συνεργασία του καταλύματος με άλλες επιχειρήσεις. Προσπαθούμε να δούμε, εάν το κατάλυμα συνεργάζεται με άλλες επιχειρήσεις, αν είναι τοπικού χαρακτήρα, τι είδους επιχειρήσεις είναι και πότε, χρονικά συνεργάστηκαν. Στο συγκεκριμένο θέμα, συνειδητοποιήσαμε ότι οι αγροτουριστικές επιχειρήσεις δε συνεργάζονται όλες με λοιπές επιχειρήσεις, εκτός από ορισμένα καταλύματα. Παρατηρούμε ότι τα μισά καταλύματα συνεργάζονται

με άλλες επιχειρήσεις (από τα δεκαπέντε (15) καταλύματα, τα οκτώ (8) καταλύματα συνεργάζονται με τοπικές επιχειρήσεις και με παραγωγούς). Παρατηρούμε ότι από τα οκτώ (8) καταλύματα, τα έξι (6) συνεργάζονται με τοπικά εστιατόρια, καφετέριες, αλλά και επιχειρήσεις που παράγουν τοπικά προϊόντα (π.χ. μέλι, χυλοπίτες).. Μόνο δύο (2) επιχειρήσεις συνεργάζονται με παραγωγούς που παράγουν μία σημαντική ποσότητα τοπικών προϊόντων.

Το κατάλυμα «ΕΠΑΥΛΗ» στο Λεβίδι, το οποίο συνεργάζεται με τοπικά εστιατόρια, παντοπωλεία, αλλά και με παραγωγούς. Ουσιαστικά το συγκεκριμένο κατάλυμα, παρατηρήθηκε ότι ενημέρωνε τους τουρίστες, για ορισμένες επιχειρήσεις που τις κατέχουν κάποιοι παραγωγοί, ώστε να μπορούν να αγοράσουν παραδοσιακά προϊόντα, τοπικό μέλι, αλλά και κρασί παραγωγής τους.

Η συνεργασία της επιχείρησης με τους τοπικούς παραγωγούς, υπάρχει από το 1994, μέχρι σήμερα (δηλαδή από όταν ξεκίνησε να υφίσταται το κατάλυμα).

Επίσης, το αγροτουριστικό κατάλυμα «Ξενώνας Τσαρμπού» στη Στεμνίτσα, συνεργάζεται με άλλα καταλύματα, εστιατόρια και με δραστηριότητες, όπως rafting, αλλά παράγει και το ίδιο κάποια

προϊόντα που ευδοκιμούν στην περιοχή (θα αναφερθούμε στην επόμενη ενότητα).

Η τρίτη ενότητα αναφέρεται στην αγροτική εκμετάλλευση, δηλαδή στα προϊόντα που καλλιεργούνται και παράγονται στο κατάλυμα (π.χ. δημητριακά, πατάτες, λαχανικά, κρασί, τσίπουρο), στην έκταση που χρησιμοποιείται και στην ποσότητα που παράγουν. Επιπλέον, παρατηρούμαι εάν συνδέονται τα προϊόντα που παράγουν με τις υπηρεσίες που προσφέρουν.

Από τα δεκαπέντε (15) καταλύματα, μόνο ένα (1) κατάλυμα καλλιεργεί και παράγει κάποια προϊόντα. Οι περισσότεροι μας απάντησαν πως δεν μπορούν να ανταπεξέλθουν στη συντήρηση ενός καταλύματος και ταυτόχρονα να καλλιεργούν μία σημαντική έκταση στην περιοχή τους, λόγω του οικονομικού ρίσκου που θα αντιμετώπιζαν.

(**Φωτογραφία 8.** Καρύταινα, ή αλλιώς <<Το Τολέδο της Ελλάδας>>, ορεινή Αρκαδία, **Πηγή:** www.hotelsline.com.)

Θεωρούν πως πρέπει και το κράτος να παρέχει διευκολύνσεις, καθώς η Αρκαδία είναι ένας ορεινός νομός, που δεν μπορεί να καλλιεργεί μεγάλες εκτάσεις (μορφολογία εδάφους, ορεινό ανάγλυφο), η παραγωγή θα είναι πολύ μικρή (λόγω του κλίματος που επικρατεί στην περιοχή), αλλά και το είδος που μπορεί να ευδοκιμήσει, καθώς δεν ευδοκιμούν όλα τα είδη, λόγω του εδάφους.

Ο « Ξενώνας Τσαρμπού» στη Στεμνίτσα, καλλιεργεί και παράγει λαχανικά και κρασί. Χρησιμοποιεί 200 στρέμματα καλλιεργήσιμης γης για τα λαχανικά στην περιοχή της Μαντίνειας και έχει 150 στρέμματα αμπελώνες, για την παραγωγή κρασιού στην ίδια περιοχή. Μας ενημέρωσε η ιδιοκτήτρια του καταλύματος ότι η επιχείρηση και το κατάλυμα είναι οικογενειακή, καθώς συμμετέχουν και άλλα μέλη. Ουσιαστικά, μεταφέρει τα προϊόντα της από το οροπέδιο της Μαντίνειας προς τη Στεμνίτσα, φυσικά όχι όλη την παραγωγή, αλλά ένα τμήμα της, καθώς μεγάλο μέρος της παραγωγής διοχετεύεται στην περιοχή της Μαντίνειας. Ωστόσο, έχει τη δυνατότητα μέσω του καταλύματος να προσφέρει δοκιμαστικά τα προϊόντα που παράγει (λαχανικά και κρασί), στη συνέχεια μπορεί ο ίδιος να πουλήσει τα προϊόντα του, κατευθείαν στους τουρίστες, έχοντας άμεσο κέρδος, ενώ συγχρόνως αφού τροφοδοτεί και άλλες επιχειρήσεις στη Στεμνίτσα με τα προϊόντα της, έχει ένα έξτρα κέρδος ενισχύοντας το κατάλυμά της, αλλά αυξάνοντας σταδιακά και την παραγωγή της, καθώς η ίδια η υπεύθυνη του καταλύματος μας ενημέρωσε ότι ενδέχεται να προχωρήσει στην αγορά και άλλων στρεμμάτων στη περιοχή της Μαντίνειας, ώστε να αυξήσει την παραγωγή κρασιού. Όμως, όπως μας ανέφερε και η ίδια, κατάφερε να αναπτύξει τις επιχειρήσεις της, με ιδιωτική πρωτοβουλία, αλλά και με αναπτυξιακά προγράμματα (π.χ. ΕΣΠΑ).

Αξιολόγηση και Προοπτική του αγροτουρισμού για το μέλλον:

Η τέταρτη ενότητα αναφέρεται στην αξιολόγηση και την προοπτική για το μέλλον. Η πρώτη ερώτηση αναφέρεται στον αν θα συμβούλευαν κάποιον/α άλλον/η να ασχοληθεί με τον αγροτουρισμό. Από τα 15 ερωτηματολόγια τα 4 είχαν αρνητική γνώμη, καθώς συμβουλεύουν να μην ασχοληθεί κάποιος με τον αγροτουρισμό, επειδή πιστεύουν ότι δε θα έχουν κάποια οικονομική στήριξη από το κράτος. Τα υπόλοιπα 11 ερωτηματολόγια, έχουν θετική γνώμη, καθώς οι περισσότεροι ιδιοκτήτες των καταλυμάτων θεωρούν ότι μπορεί να αναπτυχθεί ο αγροτουρισμός στην περιοχή τους, με την προϋπόθεση ότι θα ενισχυθούν περαιτέρω οι υποδομές (π.χ. οδικό δίκτυο).

Η δεύτερη ερώτηση αναφέρεται στο τι ώθησε κάποιον να ασχοληθεί περισσότερο με τον αγροτουρισμό. Κάποιοι δεν απάντησαν σε αυτή την ερώτηση. Ωστόσο, όσοι απάντησαν ανέφεραν ότι ασχολήθηκαν με τον αγροτουρισμό, χάρη στην ενασχόλησή τους με τη φύση, ήθελαν παράλληλα να βοηθήσουν στην τοπική ανάπτυξη, κάποιοι άλλοι επειδή δεν ήθελαν να φύγουν από τον τόπο που μεγάλωσαν, ενώ κάποιοι ασχολήθηκαν αναγκαστικά με τον αγροτουρισμό, λόγω της κρίσης, στην οποία έχει επέλθει η χώρα την τελευταία δεκαετία, καθώς δεν είχαν άλλη επιλογή.

Η τρίτη ερώτηση αναφέρεται στον αν μπορούν οι αγροτουριστικές δραστηριότητες να προσελκύσουν και άλλου είδους δραστηριότητες στην περιοχή τους. Οι 11 ιδιοκτήτες απάντησαν θετικά, κάνοντας και κάποιες προτάσεις. Υποστηρίζουν πως μπορεί να αναπτυχθεί περισσότερο η μελισσοκομία, τα αγροτικά είδη, οι αθλητικές και θρησκευτικές δραστηριότητες, ανάπτυξη χειμερινών σπορ και του χιονοδρομικού κέντρου στο Μαίναλο, νέες διαδρομές με ιππασία στο Μαίναλο, λειτουργία και άλλων επιχειρήσεων εστιατορίων, μαγαζιών. Επίσης, είναι καλό να αναφερθούν και δύο απαντήσεις που είχαν ενδιαφέρον πάνω στο συγκεκριμένο θέμα.

Η ιδιοκτήτρια του καταλύματος « Σινόη» από τη Βυτίνα, ανέφερε μία καινοτόμα ιδέα, η οποία έχει αναπτυχθεί σε πολλές χώρες του εξωτερικού και την οποία έχει ζήσει η ίδια, από προσωπική εμπειρία, σε ένα ταξίδι που είχε κάνει στην Κεντρική Ευρώπη, όπου μετατρέπουν τα χιονοδρομικά κέντρα σε πάρκα, κατά τους θερινούς μήνες. Πιο συγκεκριμένα αναφέρθηκε στο χιονοδρομικό κέντρο του Μαινάλου, το οποίο μένει κατά τους θερινούς μήνες αναξιοποίητο, προτείνοντας να χρησιμοποιηθεί ως ποδηλατικό πάρκο, προσελκύοντας νέους τουρίστες και κατά τους θερινούς μήνες, αναπτύσσοντας ένα νέο είδος εναλλακτικού τουρισμού στην περιοχή της ορεινής Αρκαδίας.

Αντίθετα, ο ιδιοκτήτης του « ΞΕΝΩΝΑ ΚΑΖΑΚΟΥ» μας εξέφρασε μία διαφορετική γνώμη γι' αυτό το θέμα. Θεωρεί ότι «οι αγροτουριστικές δραστηριότητες πρέπει να αναπτύσσονται σε περιοχές με περιορισμένο χώρο, δηλαδή σε αγροτικές περιοχές της τάξεως των 20-30 στρεμμάτων σε συνεργασία με άλλους φορείς». Πιστεύει ότι δεν πρέπει να αναπτυχθεί ο αγροτουρισμός ανεξέλεγκτα, όπως συνέβη με τα χειμερινά τουριστικά καταλύματα που ο καθένας μπορούσε να πάρει μία άδεια και να κτίσει έναν ξενώνα, πρέπει να γίνει μία μελέτη προτού προχωρήσει το

κράτος στην περαιτέρω ενίσχυση αυτού του εναλλακτικού τουρισμού που είναι ο αγροτουρισμός.

Οι υπόλοιποι ιδιοκτήτες, οι δύο (2) δεν απάντησαν καθόλου και οι υπόλοιποι δύο (2) θεωρούν ότι είναι δύσκολο να αναπτυχθεί, λόγω της πρόσβασης και των δραστηριοτήτων στην περιοχή.

Η τέταρτη ερώτηση αναφέρεται στον αν θα πρέπει να προωθηθεί περισσότερο ο αγροτουρισμός και με ποιους τρόπους. Οι περισσότεροι συμφωνούν στην προώθηση του αγροτουρισμού, μέσω της διαφήμισης, ενίσχυση των υποδομών, των μεταφορών, την οικονομική ενίσχυση από το κράτος (παροχή δανείων, επιδοτήσεις), ενίσχυση του οδικού δικτύου προς το χιονοδρομικό κέντρο (στο Μαίναλο), βοήθεια από του τοπικούς παράγοντες. Επίσης, θεωρούν ότι μπορεί να προωθηθεί ο αγροτουρισμός μέσω της οργάνωσης μεσαίας κλίμακας εκμεταλλεύσεων.

Η πέμπτη ερώτηση αφορά στον τρόπο που πληροφορούνται οι πελάτες για το κατάλυμα/ επιχείρηση και τι υπηρεσίες τους προσφέρουν. Οι περισσότεροι ιδιοκτήτες χρησιμοποιούν αρχικά, 1)το booking,2)δική τους ιστοσελίδα,3) μέσω τηλεφώνου,4) μέσω άλλης ιστοσελίδας και 5)τελευταίο στην πόρτα.

Η έκτη ερώτηση αναφέρεται στον αριθμό των πελατών που επιλέγουν το κατάλυμά τους παραπάνω από μία φορά. Από τους δεκαπέντε (15) ιδιοκτήτες ,οι εννέα (9) δήλωσαν ότι επισκέπτονται το κατάλυμά τους πάνω από μία φορά το 50% των πελατών τους, οι τρεις (3) ιδιοκτήτες δήλωσαν ότι το 75% επισκέπτονται το κατάλυμά τους πάνω από μία φορά, οι δύο (2) ιδιοκτήτες δήλωσαν ότι το 25% επιλέγουν το κατάλυμά τους, ενώ ένας (1) ιδιοκτήτης δήλωσε ότι το 10% επισκέπτονται το κατάλυμά του πάνω από μία φορά.

Στοιχεία ιδιοκτητών:

Η πέμπτη ενότητα αναφέρεται σε προσωπικά στοιχεία του ιδιοκτήτη και στην οικονομική κατάστασή του. Η πρώτη ερώτηση αναφέρεται στο φύλλο και στην ηλικία. Παρατηρείται ότι οι γυναίκες που κατέχουν καταλύματα είναι περισσότερες από τους άνδρες, σε οριακό επίπεδο (8 γυναίκες έναντι 7 ανδρών). Στο θέμα της ηλικίας παρατηρείται ότι οι ηλικίες κυμαίνονται από 26 ετών έως 70 ετών. (70, 69, 65, 57, 48, 45, 45 , 44, 42, 40, 40, 38, 26, -, -) Ο μέσος όρος ανδρών και γυναικών είναι 45 ετών.

Όσον αφορά στις γυναίκες ο μέσος όρος είναι 45 ετών (69, 65, 48, 45, 40, 38, 26, -). Όσον αφορά στους άνδρες ο μέσος όρος είναι 44 ετών (70, 57, 45, 44, 42, 40, -).

Το μορφωτικό επίπεδο των ιδιοκτητών διακρίνεται στην Πρωτοβάθμια, Δευτεροβάθμια και Τριτοβάθμια εκπαίδευση. Παρατηρείται ότι έξι (6) ιδιοκτήτες έχουν τριτοβάθμια εκπαίδευση, έξι (6) ιδιοκτήτες έχουν Δευτεροβάθμια εκπαίδευση, ενώ τρεις (3) ιδιοκτήτες έχουν πρωτοβάθμια εκπαίδευση.

Η οικογενειακή κατάσταση των ιδιοκτητών διακρίνεται σε Έγγαμους, Άγαμους, Διαζευγμένους και Χήρους/-ες. Παρατηρήσαμε ότι έντεκα (11) από τους δεκαπέντε (15) ιδιοκτήτες είναι έγγαμοι, ενώ οι τέσσερις (4) είναι άγαμοι.

Όσον αφορά στον αριθμό μελών οικογένειας, τέσσερις (4) ιδιοκτήτες είχαν μόνο αγόρια, ένα (1)

ιδιοκτήτης είχε μόνο κορίτσι, τέσσερις (4) ιδιοκτήτες είχαν αγόρια και κορίτσια, ενώ έξι (6) ιδιοκτήτες δεν είχαν κανένα παιδί. Εδώ παρατηρούμαι ότι ο αριθμός των αγοριών είναι μεγαλύτερος σε σχέση με τον αριθμό των κοριτσιών (15 αγόρια έναντι 6 κοριτσιών). Μεγάλος, όμως, είναι και ο αριθμός των ιδιοκτητών που δεν έχουν κανένα παιδί. Αυτό μας δείχνει και το πρόβλημα μείωσης του πληθυσμού στην περιοχή της ορεινής Αρκαδίας. Όπως μας ενημέρωσαν και οι ιδιοκτήτες της περιοχής, είναι δύσκολο για μία οικογένεια να μπορέσει να εγκατασταθεί μόνιμα σε ένα από τα χωριά της Αρκαδίας, διότι πλέον δεν τους παρέχονται τα βασικά αγαθά στα παιδιά τους, που σε μία πόλη μπορούν να τα έχουν απλόχερα (ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, εκπαιδευτικό σύστημα).

Ισχύει ότι πολλά Δημοτικά Σχολεία, Γυμνάσια και Λύκεια, ή Κέντρα Υγείας που υπήρχαν σε κάποια από τα χωριά της Αρκαδίας, έκλεισαν ή συγχωνεύθηκαν, με αποτέλεσμα, οι εναπομείναντες οικογένειες να μεταναστεύουν στα κοντινότερα αστικά κέντρα, ώστε να τους παρέχονται τα βασικά (π.χ. Τρίπολη, ή ακόμα και στην Αθήνα), ή υποχρεωτικά τα παιδιά των ορεινών χωριών αναγκάζονται να κάνουν μεγάλες αποστάσεις κάθε μέρα, για να πάνε στο κοντινότερο σχολείο.

Η αμέσως επόμενη ερώτηση αναφέρεται στη μόνιμη κατοικία, εάν ο ιδιοκτήτης είναι γηγενής κάτοικος της περιοχής, αλλά και αν διαμένει στην κοινότητα που είναι η επιχείρηση. Η πλειοψηφία των ιδιοκτητών είναι γηγενείς κάτοικοι της περιοχής οι δώδεκα (12) από τους δεκαπέντε (15) ιδιοκτήτες, μόνο οι τρεις (3) κατάγονται από άλλες περιοχές, κυρίως από την Αθήνα. Επίσης, από τους δεκαπέντε (15) ιδιοκτήτες οι δεκατρείς (13) διαμένουν στην κοινότητα που είναι η επιχείρησή τους, ενώ οι δύο (2) δεν μένουν.

Ωστόσο, υπάρχουν και δύο περιπτώσεις που διαφέρουν από τις υπόλοιπες. Ο «Ξενώνας Τσαρμπού» στη Στεμνίτσα, όπου η ιδιοκτήτρια μένει στη Στεμνίτσα και στην Τρίπολη, λόγω υποχρεώσεων, τις οποίες έχει και στην Τρίπολη, όπως μας ανέφερε. Σημαντικό παράδειγμα είναι ο « ΞΕΝΩΝΑΣ ΘΕΟΝΥΜΦΗ», ο οποίος ανήκει σε μία ιδιοκτήτρια, η οποία αν και δεν έχει καταγωγή από την Δημητσάνα, καθώς γεννήθηκε και μεγάλωσε στην Αθήνα (με καταγωγή της οικογένειάς της από την περιοχή της Κορώνης, στη Μεσσηνία), διαμένει μόνιμα στη Δημητσάνα, καθώς έχει αναπτύξει τις δραστηριότητές της στην ευρύτερη περιοχή, μαζί με την αδερφή της. Επίσης, σκέπτεται να ανοίξει ξενοδοχειακή μονάδα και σε κάποιο νησί των Κυκλάδων.

Ετήσιο και Οικογενειακό εισόδημα:

Η επόμενη ερώτηση αφορά στο ετήσιο εισόδημα των ιδιοκτητών με βάση τις παρακάτω κατηγορίες. Ετήσιο και οικογενειακό εισόδημα (0-2.000, 2.001-4.000, 4.001-6.000, 6.001-8.000, 8.001-10.000, >10.000). Στη συγκεκριμένη ερώτηση δε λάβαμε τα αποτελέσματα που περιμέναμε, καθώς πολλοί από τους ιδιοκτήτες αρνήθηκαν να μας παρέχουν τις πληροφορίες που αφορούν στο εισόδημά τους. Από τους δεκαπέντε (15) ιδιοκτήτες καταλυμάτων που ερωτήθηκαν, οι δέκα (10) δέχτηκαν να απαντήσουν στη συγκεκριμένη ερώτηση. Ωστόσο, από τους δέκα (10), μόλις οι πέντε

(5) δέχτηκαν να αναφερθούν στο οικογενειακό τους εισόδημα. Παρατηρούμε ότι στο ετήσιο εισόδημα τέσσερις (4) ιδιοκτήτες απάντησαν ότι έχουν εισόδημα από 8.001-10.000 ευρώ, δύο (2) απάντησαν ότι έχουν από >10.000 ευρώ, ένας (1) ιδιοκτήτης ότι έχει ετήσιο εισόδημα 6.001-8.000 ευρώ, ένας (1) ότι έχει 2.001-4.000 ευρώ και ένας (1) ότι έχει 0-2.000 ευρώ. Επομένως, παρατηρούμε ότι οι περισσότεροι ερωτηθέντες ανήκουν στην κατηγορία 8.001-10.000 ευρώ. Όσον αφορά στο οικογενειακό εισόδημα τρεις (3) ιδιοκτήτες έχουν οικογενειακό εισόδημα >10.000 ευρώ και δύο (2) ιδιοκτήτες έχουν οικογενειακό εισόδημα 8.001-10.000 ευρώ. Άρα, παρατηρούμε ότι οι περισσότεροι ερωτηθέντες ανήκουν στην κατηγορία >10.000 ευρώ.

Στην ερώτηση, εάν έχουν άλλη ασχολία εκτός του καταλύματος, οι ιδιοκτήτες απάντησαν το εξής. Οι δέκα (10) ιδιοκτήτες απάντησαν αρνητικά, οι τέσσερις (4) απάντησαν θετικά, ενώ ένας (1) ιδιοκτήτης δεν απάντησε καθόλου.

Επιπλέον, κάποιοι από τους ιδιοκτήτες δέχτηκαν να εκφράσουν κάποιο σχόλιο. Ο υπεύθυνος του « Village Mainalia» ανέφερε πως « πρέπει να φτάσει βοήθεια από το κράτος σε σχέση με τα προβλήματα που υπάρχουν στην περιοχή. Πίστωση χρόνου και έλεγχος νομιμότητας».

Ενώ ο ιδιοκτήτης του « ΞΕΝΩΝΑΣ ΚΑΖΑΚΟΥ» δήλωσε ότι « χρειάζεται επαγγελματισμός από τους δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς».

5.2 ΣΥΝΟΨΗ

Ουσιαστικά, το παρόν ερωτηματολόγιο δημιουργήθηκε προκειμένου να διερευνηθούν τα προφίλ των ιδιοκτητών καταλυμάτων, επιχειρηματιών, που αποτελούν το δείγμα της έρευνας, τα προφίλ των καταλυμάτων αλλά και του λόγους που επέλεξαν να ασχοληθούν με τον αγροτουρισμό. Όπως συμπεράναμε και από τα προηγούμενα κεφάλαια, ο αγροτουρισμός στην ορεινή Αρκαδία βρίσκεται σε ένα πολύ πρώιμο στάδιο, αλλά ταυτόχρονα έχει πάρα πολλές αναπτυξιακές δυνατότητες τόσο μέσα από προγράμματα όσο και από παράγοντες που σχετίζονται με το περιβάλλον, τον πολιτισμό, την τοπική κοινωνία, αλλά και την ιστορία του τόπου.

Τα κυριότερα συμπεράσματα από τα ερωτηματολόγια που διανείμαμε, έχουν σχέση με το είδος των υπηρεσιών που προσφέρουν, καθώς όλοι οι επιχειρηματίες παρέχουν βιωματικές εμπειρίες και καταστάσεις που τις έχουν ζήσει οι ίδιοι. Όμως, κανένας από τους ιδιοκτήτες δεν μπορεί να φιλοξενήσει περισσότερα από 24 άτομα στο κατάλυμά του.

Οι περισσότεροι έχουν ένα μέσο όρο 2 έως 6 εργαζομένων (συνήθως είναι ζευγάρια) και είναι ανοικτά καθ' όλη τη διάρκεια του χρόνου, 12 μήνες τον χρόνο. Οι περισσότεροι μπορούν να εξυπηρετήσουν μέχρι 25 άτομα και σχεδόν το 60% των τουριστών είναι Έλληνες και μόλις το 40% είναι Ξένοι. Οι περισσότεροι ασχολήθηκαν με τον αγροτουρισμό, επειδή είχαν ήδη κάποια ξενοδοχειακή μονάδα και οι περισσότερες επιχειρήσεις ξεκίνησαν τη λειτουργία τους από το 2001 και μετά, ενώ οι περισσότερες επιχειρήσεις χρηματοδοτήθηκαν είτε από ιδιωτική πρωτοβουλία είτε από κάποιο αναπτυξιακό πρόγραμμα (κυρίως Ε.Σ.Π.Α.) είτε από το αναπτυξιακό πρόγραμμα LEADER. Επίσης, είναι εμφανής η συνεργασία των καταλυμάτων με τοπικές επιχειρήσεις (κυρίως

εστιατόρια και τοπικά παντοπωλεία). Θεωρούν πως ο αγροτουρισμός έχει τη δυναμική να προσελκύσει και άλλου είδους δραστηριότητες στην περιοχή (όπως αθλητικές δραστηριότητες, χειμερινά σπορ), αλλά και να ενισχύσει την τοπική κοινωνία, μέσω της ανάπτυξης των υποδομών. Πιστεύουν πως ο αγροτουρισμός χρειάζεται προώθηση μέσω της διαφήμισης και της ενίσχυσης των υποδομών. Οι τουρίστες βρίσκουν τα καταλύματά τους, κυρίως μέσω booking, ενώ το 50% των πελατών τους, κατά μέσο όρο επιλέγει το κατάλυμά τους πάνω από μία φορά.

Επιπλέον, στο τελευταίο τμήμα του ερωτηματολογίου παρατηρήσαμε ότι οι περισσότεροι που ασχολούνται με τον αγροτουρισμό είναι γυναίκες, καθώς είναι περισσότερες οριακά από τους άνδρες, ηλικίας κυρίως από 26 έως 69 ετών, με μέσο όρο 45 ετών. Οι περισσότεροι είναι έγγαμοι, ενώ από αυτούς που έχουν τέκνα, υπερισχύουν τα αρσενικά τέκνα. Η πλειοψηφία των ιδιοκτητών είναι γηγενείς κάτοικοι της περιοχής και μένουν εντός του καταλύματος. Το ετήσιο εισόδημα κυμαίνεται από 8.001 μέχρι 10.000 ευρώ τον χρόνο, ενώ το οικογενειακό εισόδημα ξεπερνάει τα 10.000 ευρώ. Οι περισσότεροι παρατηρούν ότι ο τζίρος τους τα τελευταία 3 χρόνια παραμένει σταθερός ενώ δεν έχουν κάποια άλλη ασχολία, εκτός του καταλύματος που διαθέτουν.

5.3 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η συγκεκριμένη πτυχιακή εργασία προσπαθεί να καταγράψει την ανάπτυξη του αγροτουρισμού στην ευρύτερη περιοχή της ορεινής Αρκαδίας. Η βάση δεδομένων βασίστηκε στα αποτελέσματα δεκαπέντε (15) ατόμων που ρωτήθηκαν και έδωσαν απαντήσεις τόσο για τους ίδιους όσο και για τις επιχειρήσεις τους. Τα ερωτηματολόγια διανεμήθηκαν προσωπικά στον κάθε έναν από τους ερωτηθέντες. Σκοπός της έρευνας με τη χρήση του ερωτηματολογίου είναι η καταγραφή του προφίλ των ανθρώπων που ασχολούνται με το συγκεκριμένο τομέα του εναλλακτικού τουρισμού, που είναι ο αγροτουρισμός, αλλά και το προφίλ των επιχειρήσεών τους. Με αυτόν το τρόπο θα γνωρίσουμε τις υπηρεσίες που προσφέρουν, τι τους ώθησε να ασχοληθούν με τον αγροτουρισμό, αν είναι ευχαριστημένοι με την επιλογή τους, αλλά και αν βλέπουν προοπτική στο μέλλον. Λόγω του μικρού αριθμού δείγματος δε χρησιμοποιήθηκε κάποιο πρόγραμμα στατιστικής επεξεργασίας. Στο παρόν κεφάλαιο παρουσιάζονται αφενός τα αποτελέσματα της ανάλυσης των ερωτηματολογίων, ενώ ταυτόχρονα παρατίθενται γενικά συμπεράσματα και προτάσεις για την περαιτέρω έρευνα.

5.4 ΣΥΝΟΨΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ

Το παρόν ερωτηματολόγιο δημιουργήθηκε προκειμένου να διερευνηθούν τα προφίλ των ιδιοκτητών καταλυμάτων, επιχειρηματιών, που αποτελούν το δείγμα της έρευνας, τα προφίλ των καταλυμάτων αλλά και του λόγους που επέλεξαν να ασχοληθούν με τον αγροτουρισμό. Όπως συμπεράναμε και από τα προηγούμενα κεφάλαια, ο αγροτουρισμός στην ορεινή Αρκαδία βρίσκεται σε ένα πολύ πρώιμο στάδιο, αλλά ταυτόχρονα έχει πάρα πολλές αναπτυξιακές δυνατότητες τόσο

μέσα από προγράμματα όσο και από παράγοντες που σχετίζονται με το περιβάλλον, τον πολιτισμό, την τοπική κοινωνία, αλλά και την ιστορία του τόπου.

Τα κυριότερα συμπεράσματα από τα ερωτηματολόγια που μοιράσαμε, έχουν σχέση με το είδος των υπηρεσιών που προσφέρουν, καθώς όλοι οι επιχειρηματίες παρέχουν βιωματικές εμπειρίες και καταστάσεις που τις έχουν ζήσει οι ίδιοι.

- **Στο πρώτο μέρος** αναφερόμαστε σε ερωτήσεις γενικού περιεχομένου .Αρχικά, προσπαθούμε να δούμε τι γνώμη έχουν για τον αγροτουρισμό και τι θεωρούν ότι είναι ο αγροτουρισμός.

(Φωτογραφία 9. Λεβίδι Αρκαδίας, Πηγή: www.mythicalpeloponnese.gr.)

Οι περισσότεροι συνδέουν τον αγροτουρισμό με την αγροτική και κτηνοτροφική ζωή ,καθώς οι επισκέπτες μπορούν να συμμετάσχουν σε διάφορες δραστηριότητες που έχουν σχέση με την αγροτική ζωή, αλλά ταυτόχρονα μπορούν να παρακολουθήσουν και να κατανοήσουν τον τρόπο παρασκευής διαφόρων προϊόντων που καταναλώνουν στην καθημερινότητά τους (π.χ. γάλα, μέλι,ελαιόλαδο). Όμως, κανένας από τους ιδιοκτήτες δεν μπορεί να φιλοξενήσει περισσότερα από 24 άτομα στο κατάλυμά του. Οι περισσότεροι έχουν ένα μέσο όρο 2 έως 6 εργαζομένων (συνήθως είναι ζευγάρια) και είναι ανοικτά καθ' όλη τη διάρκεια του χρόνου, 12 μήνες τον χρόνο. Οι περισσότεροι μπορούν να εξυπηρετήσουν μέχρι 25 άτομα και σχεδόν το 60% των τουριστών είναι Έλληνες και μόλις το 40% είναι Ξένοι. Οι περισσότεροι ασχολήθηκαν με τον αγροτουρισμό, επειδή είχαν ήδη κάποια ξενοδοχειακή μονάδα και οι περισσότερες επιχειρήσεις ξεκίνησαν τη λειτουργία τους από το 2001 και μετά .Οι δραστηριότητες που ασχολούνται οι τουρίστες στα καταλύματα αυτά, είναι κυρίως ποδηλασία, πεζοπορία, ιππασία, rafting, τους παρέχεται πρωινό και συμμετέχουν σε δοκιμή τυριών και κρασιού .Επιπλέον, οι περισσότερες επιχειρήσεις χρηματοδοτήθηκαν είτε από ιδιωτική πρωτοβουλία είτε από κάποιο αναπτυξιακό πρόγραμμα (κυρίως Ε.Σ.Π.Α.) είτε από το αναπτυξιακό πρόγραμμα LEADER. Οι περισσότεροι παρατηρούν ότι ο τζίρος τους τα τελευταία

τρία (3) χρόνια παραμένει σταθερός.

- **Στο δεύτερο μέρος** φάνηκε να υπάρχει συνεργασία των καταλυμάτων με τοπικές επιχειρήσεις (κυρίως εστιατόρια και τοπικά παντοπωλεία) και χρονικά η συνεργασία τους έχει συνέχεια.
- **Το τρίτο μέρος** αφορά στην κύρια αγροτική τους εκμετάλλευση που είναι τα λαχανικά, η παραγωγή κρασιού και τυριού ,ενώ θεωρούν ότι τα προϊόντα τους συνδέονται με τις υπηρεσίες που προσφέρουν.
- **Στο τέταρτο μέρος**, θεωρούν πως ο αγροτουρισμός μπορεί να προσελκύσει και άλλου είδους δραστηριότητες στην περιοχή (όπως αθλητικές δραστηριότητες, χειμερινά σπορ) ανάπτυξη της μελισσοκομίας και της αγροτικής παραγωγής, αλλά και να ενισχύσει την τοπική κοινωνία μέσω της ανάπτυξης των υποδομών. Πιστεύουν πως ο αγροτουρισμός χρειάζεται προώθηση μέσω της διαφήμισης και της ενίσχυσης των υποδομών. Οι τουρίστες βρίσκουν τα καταλύματά τους, κυρίως μέσω booking, ενώ το 50% των πελατών τους, κατά μέσο όρο επιλέγει το κατάλυμά τους πάνω από μία φορά.
- Επιπλέον, **στο πέμπτο και τελευταίο τμήμα του** ερωτηματολογίου καταλάβαμε ότι οι περισσότεροι που ασχολούνται με τον αγροτουρισμό είναι γυναίκες, καθώς είναι περισσότερες οριακά από τους άνδρες, ηλικίας κυρίως από 26 έως 69 ετών, με μέσο όρο 45 ετών. Οι περισσότεροι είναι έγγαμοι, ενώ από αυτούς που έχουν τέκνα, υπερισχύουν τα αρσενικά τέκνα. Η πλειοψηφία των ιδιοκτητών είναι γηγενείς κάτοικοι της περιοχής και μένουν εντός του καταλύματος. Το ετήσιο εισόδημα κυμαίνεται από 8.001 μέχρι 10.000 ευρώ τον χρόνο, ενώ το οικογενειακό εισόδημα ξεπερνάει τα 10.000 ευρώ. Οι περισσότεροι παρατηρούν ότι ο τζίρος τους τα τελευταία 3 χρόνια παραμένει σταθερός ενώ δεν έχουν κάποια άλλη ασχολία, εκτός του καταλύματος που διαθέτουν.
Επιπλέον, κάποιοι από τους ιδιοκτήτες δέχτηκαν να εκφράσουν κάποιο σχόλιο. Ο υπεύθυνος του « Village Mainalía» ανέφερε πως «πρέπει να φτάσει βοήθεια από το κράτος σε σχέση με τα προβλήματα που υπάρχουν στην περιοχή. Πίστωση χρόνου και έλεγχος νομιμότητας».
Ενώ ο ιδιοκτήτης του « ΞΕΝΩΝΑΣ ΚΑΖΑΚΟΥ» δήλωσε ότι « χρειάζεται επαγγελματισμός από τους δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς».

5.5 ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΕΡΕΥΝΑ

Στο συγκεκριμένο τεύχος παρουσιάζεται η έρευνα που έγινε στα πλαίσια της πτυχιακής εργασίας, η οποία είχε στόχο τη καταγραφή του προφίλ τόσο των ανθρώπων που ασχολούνται με τον αγροτουρισμό στην περιοχή της ορεινής Αρκαδίας όσο και των καταλυμάτων τους και η καλύτερη κατανόηση του αγροτουρισμού. Ο αγροτουρισμός αποτελεί έναν από τους πιο αναπτυσσόμενους τομείς του εναλλακτικού τουρισμού στο εξωτερικό και σε συνδυασμό με το ότι η χώρα μας αποτελεί

ένα ιδανικό μέρος για την πραγματοποίηση του αγροτουρισμού, ο συνδυασμός όλων αυτών των παραγόντων δημιουργεί νέες προοπτικές για το συγκεκριμένο θέμα που πρέπει να μελετηθεί σε μεγαλύτερο βαθμό. Χρήσιμο θα ήταν να εκπονηθεί μία έρευνα μεγαλύτερης κλίμακας που να αφορά περισσότερες περιοχές της χώρας μας ή ακόμη και ολόκληρη την χώρα.

Επίσης, θα πρέπει να κατανοήσουμε, αν μία αγροτουριστική επιχείρηση μπορεί να πετύχει σε ένα μέρος, ποια είναι τα χαρακτηριστικά της περιοχής αυτής που αναπτύσσεται η επιχείρηση και αν θα μπορεί να ανταπεξέλθει στο μέλλον στις διάφορες δυσκολίες που θα συναντήσει (ανταγωνισμός, οικονομικές δυσκολίες, πτώση τζίρου, ζημιές από φυσικές καταστροφές). Είναι απαραίτητο να συνειδητοποιήσουμε και το αν είναι εύκολο ή δύσκολο να γίνει μία τέτοια επιχείρηση πραγματικότητα και αν θα μπορούν να βοηθηθούν/να στηριχθούν οι άνθρωποι που θέλουν να προχωρήσουν στη δημιουργία μίας τέτοιου είδους επιχείρηση (Αναπτυξιακά προγράμματα, πρόγραμμα LEADER, επενδυτικά προγράμματα).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ΑΣΗΜΑΚΗΣ ΣΤΑΘΗΣ,(Αθήνα 2014), << Ερμηνευτικές προσεγγίσεις στα τοπωνύμια του Ελληνικού χώρου με κατάληξη, -ΟΒΑ, -ΟΒΟ, Περιοχή Αρκαδίας σελ. 110.
- Βιτουλαδίτη Ουρ.,(2000), << Τουριστικό Μάρκετινγκ Φορέων, Οργανώσεων και Επιχειρήσεων, Πάτρα: ΕΑΠ.
- ΓΙΑΞΟΓΛΟΥ ΓΙΩΡΓΟΣ, (Σάββατο 15 Μαΐου 2010), Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδος Βιομηχανική Κληρονομιά στην Περιφέρεια Πελοποννήσου,(σελ. 13 – 17).(www.teepelop.gr).
- ΔΟΜΗ (εγκυκλοπαιδεία),(2002-2005) Τόμος 3, εκδόσεις ΔΟΜΗ Α.Ε., σελ.601-609.
- ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Ρ. ΘΕΟΧΑΡΗ,(Αθήνα 1993), ΝΕΟΛΙΘΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ (ΣΥΝΤΟΜΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΤΗΣ ΝΕΟΛΙΘΙΚΗΣ ΣΤΟΝ ΕΛΛΑΔΙΚΟ ΧΩΡΟ), Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης.
- ΗΡΟΔΟΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΑΙ,(1970), βιβλίο 9, παρ. 26 – 28, Εκδοτικός Οίκος Oxford University Press – ΚΑΡΔΑΜΙΤΣΑ.
- Ιστορία του Ελληνικού Έθνους,(1972), Προϊστορία και Πρωτοϊστορία, τ.Α., Εκδοτική Αθηνών Α.Ε.
- Κίζος Αθανάσιος, (2018),<< Ανάπτυξη Υπαίθρου, Έννοιες, Πρακτικές και Πολιτικές>>, εκδόσεις ΤΖΙΟΛΑ, (Κεφάλαιο 6, σελ. 163-176).
- ΚΟΡΡΕΣ Μ. ΓΕΩΡΓΙΟΣ, ΧΙΟΝΗΣ Π. ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ,(ΑΘΗΝΑ 2003), << ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ, Εκδόσεις ΑΘ.ΣΤΑΜΟΥΛΗΣ, Κεφάλαιο 10, 10.2 Έννοια - Ορισμός, Μορφές και Είδη του Τουρισμού, σελ. 397 – 408.
- Κατωπόδη Ακριβή, Πτυχιακή Εργασία,(Αθήνα Οκτώβριος 2009), Χαρακόπειο

Πανεπιστήμιο, Τμήμα Γεωγραφίας, << Χαρτογραφική Απόδοση Κοινωνικοοικονομικών Δεικτών για τα πυρόπληκτα δημοτικά διαμερίσματα της Πελοποννήσου από τις πυρκαγιές του 2007.>>.

- Karambela Sofia, Kizos Thanasis, Spilanis Ioannis,(2016), << Evaluating the impact of agritourism on local development in small islands.>>, University of the Aegean, Mytilini, Greece, Institute of island Studies, University of Prince Edward Island, Canada, Island Studies Journal, Vol 11, No. 1, 2016,pp. 161 – 176.
- Λαμπριανίδης Λόης,(Νοέμβριος 2015),<< Οικονομική γεωγραφία, στοιχεία θεωρίας και εμπειρικά παραδείγματα, Εκδόσεις Πατάκη.
- Λαλούμης Δημήτριος,(2015), Αναπληρωτής Καθηγητής ΤΕΙ Αθήνας, (Διοίκηση Τουριστικών Επιχειρήσεων) ΣΕΑΒ,(εκδόσεις Ελληνικά Ακαδημαϊκά Ηλεκτρονικά Συγγράματα και Βοηθήματα).
- Μουντράκης Μ. Δημοσθένης,(Θεσσαλονίκη 2010) << Γεωλογία και Τεκτονική εξέλιξη της Ελλάδας, Εκδόσεις University Studio Press, Ζώνη Γαβρόβου – Τρίπολης, σελ. 191 – 196.
- ΜΠΟΥΡΝΑ ΑΓΓΕΛΙΚΗ, ΒΛΑΧΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ, ΔΗΜΟΠΟΥΛΟΥ ΕΛΕΝΗ,(Αθήνα 2011), << Η αρχιτεκτονική στις αρχές του 20^{ου} αιώνα στο νομό Αρκαδίας - Αποτύπωση κατοικίας στα Μαγούλιανα Αρκαδίας.>>. ΑΝΩΤΑΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΠΕΙΡΑΙΑ, ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟΥ ΤΟΜΕΑ, ΣΧΟΛΗ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΩΝ ΕΦΑΡΜΟΓΩΝ, ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ Τ.Ε.(σελ. 16).
- Ξενοφώντος,(2005), Κύρου Ανάβασις, Εκδόσεις Ζήτρος.
- ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ Ι. Δ.,ΣΙΔΕΡΗΣ ΧΡ., (Οκτώβριος 2014), << ΓΕΩΛΟΓΙΑ, Η ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΤΗΣ ΓΗΣ>>, Εκδόσεις Πατάκη.
- ΠΑΠΑΧΑΤΖΗΣ Δ. ΝΙΚ.,(ΑΘΗΝΑ 1994), Πausανίου Ελλάδος Περιήγησις, Αρκαδικά 1, Εκδοτική ΑΘΗΝΩΝ.
- ΤΕΡΚΕΝΛΗ Σ. ΘΕΑΝΩ, ΙΩΣΗΦΙΔΗΣ ΘΕΟΔΩΡΟΣ, ΧΩΡΙΑΝΟΠΟΥΛΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ,(2007) << ΑΝΘΡΩΠΟΓΕΩΓΡΑΦΙΑ, Άνθρωπος, κοινωνία και χώρος, Εκδόσεις Κριτική, (Κεφάλαιο Γεωγραφία του Τουρισμού, σελ. 328 – 336).
- Τσάρτας Πάρις,(Αθήνα 1996), << Τουρίστες, ταξίδια, τόποι: κοινωνιολογικές Προσεγγίσεις στον τουρισμό, εκδόσεις Εξάντας.
- ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΣ Ν. ΙΩΑΝΝΗΣ,(2012). Σύνταξη χαρτών, ΓΕΩΧΩΡΟΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗ ΤΟΠΟΓΡΑΦΙΑ, εκδόσεις ΤΖΙΟΛΑ.
- Χαλκιαδάκης Εμμανουήλ / Χανιωτάκης Άρης,(Ιανουάριος 2010), Πτυχιακή εργασία, << Σύγχρονες Μορφές Τουρισμού και Μελλοντικές Τάσεις>>, Σχολή Διοίκησης και Οικονομίας, Τμήμα Τουριστικών Επιχειρήσεων Ηράκλειο.

Μέσω διαδικτύου:

- Αναπτυξιακό Πρόγραμμα ΕΣΠΑ.www.espa.gr
- Αρκαδία - Πελοπόννησος.www.investinpeloponnese.gr
- Γεωλογικοί χάρτες 2 και 3.www.upatras.gr
- Γλωσσικός χάρτης 4.www.repository.library.teimes.gr
- Δ.Ε.Η. Α.Ε.(Δημόσια Επιχείρηση Ηλεκτρισμού).www.dei.gr
- Διεθνείς Οργανισμοί, Υπουργείο Τουρισμού.www.mintour.gov.gr
- Εθνική Μετεωρολογική Υπηρεσία. (Πίνακας Θερμοκρασιών Τρίπολης).
- ΕΟΤ, Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού.www.gnto.gov.gr
- Ξενοδοχειακές μονάδες και ξενώνες στην Αρκαδία (Πίτα).www.investinpeloponnese.gr
- World Tourism Organization (Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού).www2.unwto.org
- Σχήματα 1,2,3,4 (Πίνακες, Διαγράμματα).www.go.galegroup.com
- Τ.Ε.Ι. ΚΡΗΤΗΣ, Τμήμα Τουριστικών επιχειρήσεων, Πτυχιακή εργασία, Η τουριστική ανάπτυξη του Δήμου Ξυλοκάστρου, Ευρωστίνης.www.nefeli.lib.teicrete.gr
- Υπουργείο Περιβάλλοντος Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής.www.ypeka.gr
- Φορέας Διαχείρισης όρους Πάρνωννα.www.fdparnonas.gr
- Φωτίου Μ. Ιγνάτιος,(2005), Ιστορική εξέλιξη του Τουρισμού και Αλλαγές στις μορφές του, Πανεπιστήμιο Πειραιώς.www.dione.lib.unipi.gr
- Φωτογραφία Λυκόσουρας.www.kalimera-arkadia.gr
- Φωτογραφία Δημητσάνας.www.travel.photo.gr
- Φωτογραφία Καρύταινας.www.hotelsline.com
- Φωτογραφία Λεβιδίου.www.mythicalpeloponnese.gr
- Χάρτης 5, προστατευόμενης περιοχής όρους Πάρνωννα.www.fdparnonas.gr
- Χλωρίδα της Αρκαδίας.www.inforef.be

Επιμέλεια χαρτών: χάρτες 1, 2 και 7, φοιτητής Παναγιώτης Λαμπρόπουλος.

Φωτογραφία: Στεμνίτσας, αρχείο Παναγιώτης Λαμπρόπουλος.

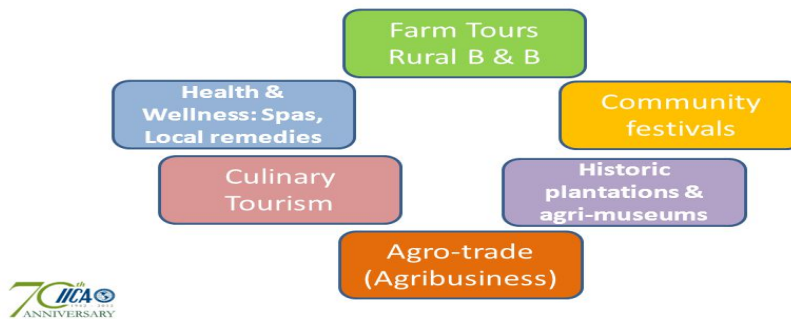
ΠΙΝΑΚΕΣ - ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΣΧΗΜΑ 1:

Αγρο-οικοτουρισμός

Agro-ecotourism

Travel to rural farming communities that strive to protect their natural and man-made resources by using eco-friendly agricultural practices

(Σχήμα 1 , δείχνει την ανάπτυξη του αγρο-οικοτουρισμού, με την ανάπτυξη γεωργικών πρακτικών που είναι φιλικές προς το περιβάλλον, Πηγή:www.go.galegroup.com.)

ΣΧΗΜΑ 2:

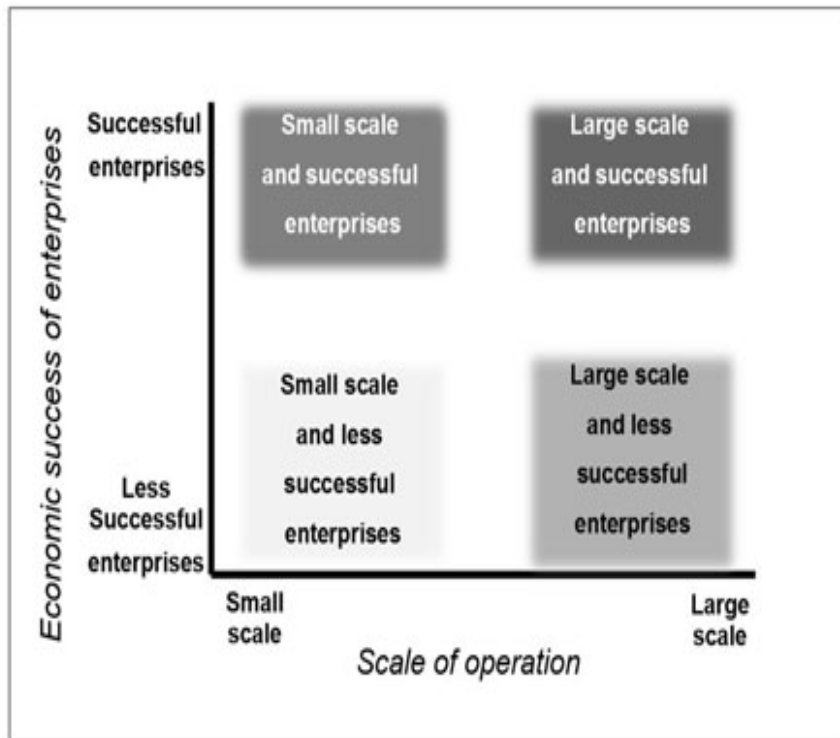
Figure 1: A typology for defining agritourism (adopted from Flanigan et al., 2014; 2015).

(Σχήμα 2, Διάγραμμα των πέντε τύπων του αγροτουρισμού, Πηγή: www.go.galegroup.com.)

ΣΧΗΜΑ 3:

Figure 2: Theoretical categories of the impact of agritourism enterprises on the area based on the economic success of enterprises and scale of operation.

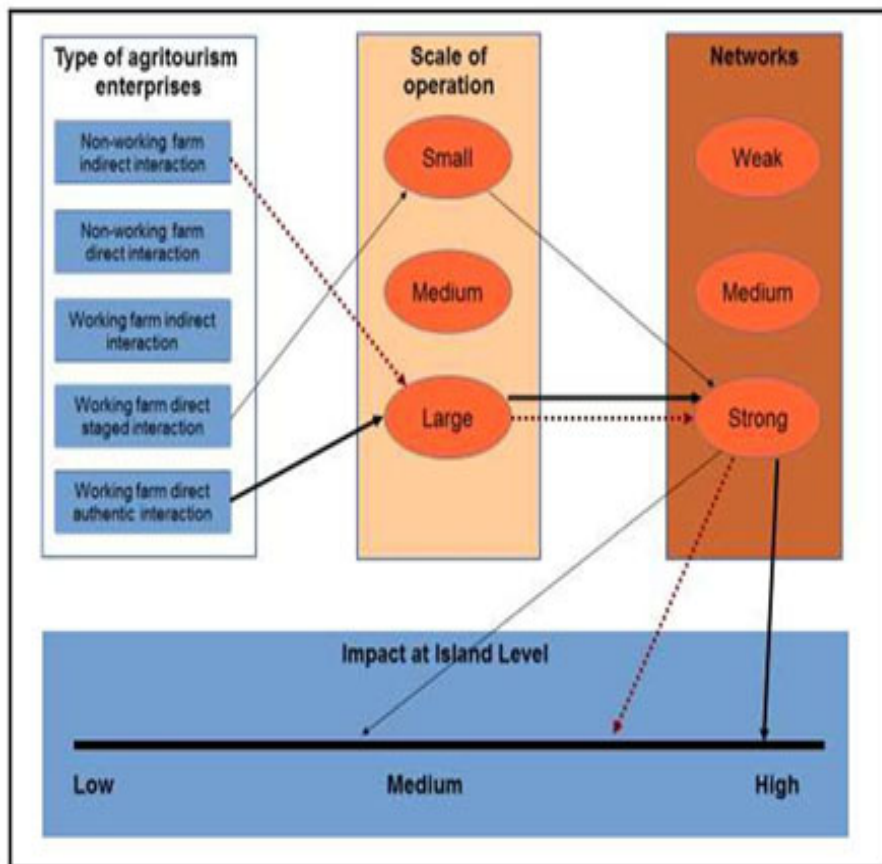

Source: Adapted from Kizos & Vakoufari (2011a, p. 707).

(**Σχήμα 3**, Θεωρητικές κατηγορίες επιπτώσεων των αγροτουριστικών επιχειρήσεων στην περιοχή με βάση την οικονομική επιτυχία των επιχειρήσεων και την κλίμακα λειτουργίας, **Πηγή:** www.go.galegroup.com).

ΣΧΗΜΑ 4:

Figure 3: Impact at island level of agritourism enterprises and their networks according to type of enterprise, scale of operation and network qualities: three hypothetical trajectories.

Source: the authors.

(Σχήμα 4, Διάγραμμα τριών υποθετικών τροχιών, τύπος επιχείρησης, κλίμακα λειτουργίας και ιδιότητες δικτύου, Πηγή: www.go.galegroup.com).

ΣΧΗΜΑ 5:

Κλιματικά δεδομένα Τρίπολης

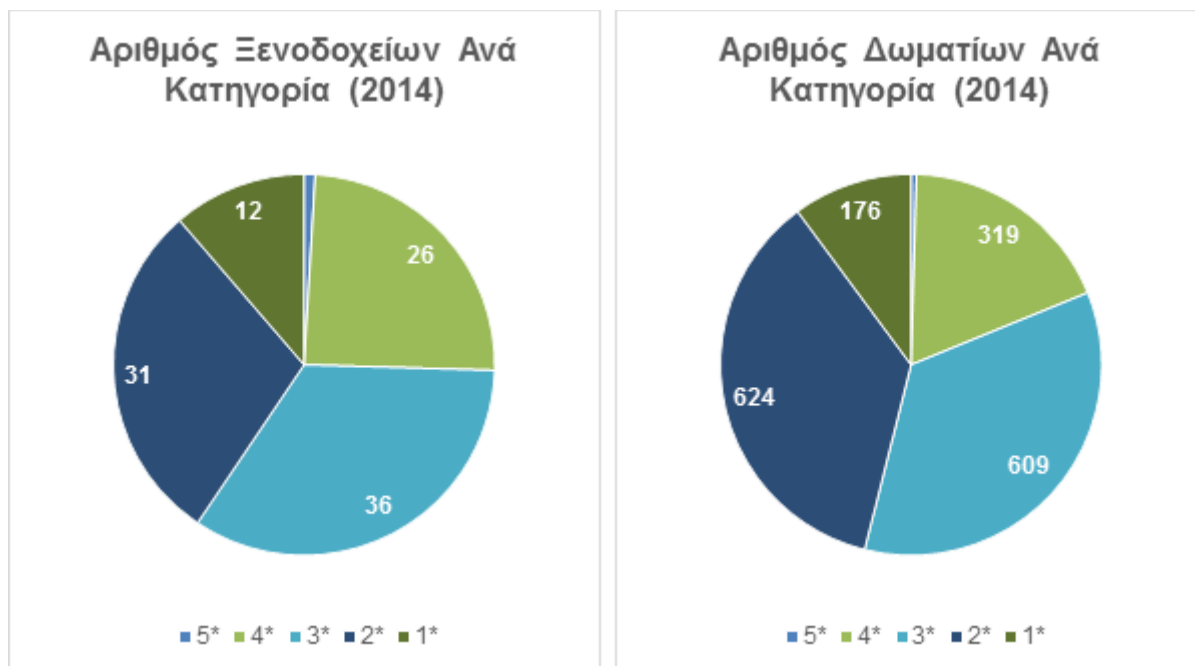
Μήνας	Κλιματικά δεδομένα Τρίπολης												[απόκρυψη]
	Ιαν	Φεβ	Μαρ	Απρ	Μαι	Ιουν	Ιουλ	Αυγ	Σεπ	Οκτ	Νοε	Δεκ	Έτος
Υψηλότερη Μέγιστη °C (°F)	20.4	24.2	25.4	29.8	36.6	39.8	42.2	39.8	35.4	33.8	28.8	22.6	42.2
Μέγιστη Μηνιαία °C (°F)	9.4	10.3	13.0	17.3	22.7	27.6	30.1	29.9	26.5	20.3	15.5	11.1	19.48
Μέση Μηνιαία °C (°F)	5.1	5.7	8.0	11.9	17.0	21.9	24.5	23.9	20.1	14.4	10.0	6.7	14.10
Ελάχιστη Μηνιαία °C (°F)	0.9	1.4	2.6	5.1	8.2	11.9	14.3	14.4	11.7	8.2	5.0	2.7	7.20
Χαμηλότερη Ελάχιστη °C (°F)	-17	-15.8	-16	-4	-0.2	4.0	7.6	7.8	0.4	-2.6	-5.8	-11	-17
Κατακρημνίσεις mm (ίντσες)	119.2	100.4	72.3	59.2	35.4	24.8	18.9	15.6	24.7	78.6	114	147.7	810.8
% υγρασίας	76.1	74.4	69.3	62.5	57.0	47.4	44.1	45.9	54.5	75.4	77.4	77.5	63.46
Μέσες ημέρες κατακρημνίσεων	13.7	12.8	12.5	11.5	9.2	6.1	4.0	3.3	4.8	9.8	11.9	15.6	115.2

Πηγή: Εθνική Μετεωρολογική Υπηρεσία^[10]

(Σχήμα 5, Πίνακας Κλιματικών δεδομένων Τρίπολης(Πηγή: Εθνική Μετεωρολογική Υπηρεσία)).

ΣΧΗΜΑ 6:

Ξενοδοχειακές Μονάδες & Λοιπά Καταλύματα

(Σχήμα 6,Οι παραπάνω πίτες μας δείχνουν τον αριθμό των Ξενοδοχείων και τον αριθμό των Δωματίων κατά το 2014, Πηγή: www.investinpeloponnese.gr. Η μεγαλύτερη συγκέντρωση ξενοδοχείων γεωγραφικά στην Αρκαδία βρίσκεται στο Λεωνίδιο. Το 2014 υπήρχαν 106 καταγεγραμμένα ξενοδοχεία, η κατανομή των οποίων ανά κατηγορία παρουσιάζεται παρακάτω.)

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ

Φωτογραφία 1:

Αρχαιολογικός χώρος αρχαίας πόλης Λυκόσουρας

(**Φωτογραφία 1.** Λυκόσουρας, ιερό της Δέσποινας, βρίσκεται στους πρόποδες του όρους Λύκαιο, 12χλμ. από την Μεγαλόπολη. Οι αρχαίοι την θεωρούσαν ως την πρώτη οργανωμένη πόλη που κτίστηκε στον κόσμο, **Πηγή:** www.kalimera-arkadia.gr).

Φωτογραφία 2:

(**Φωτογραφία 2.** *Abies cephalonica*, είδος ελάτου, **Πηγή:** www.fd.parnonas.gr).

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ 3:

(Φωτογραφία 3. *dactylorhiza saccifera* Peloponnese, είδος φυτού που φυτρώνει στην ευρύτερη περιοχή της Πελοποννήσου, Πηγή: www.fd.parnonas.gr).

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ 4:

(Φωτογραφία 4. Τσακάλη, στην περιοχή της Αρκαδίας, Πηγή: www.fd.parnonas.gr).

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ 5:

(Φωτογραφία 5. Μπούφος (Bubo-bubo), περιοχή Αρκαδίας, Πηγή: www.fd.parnonas.gr).

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ 6:

(Φωτογραφία 6. Στεμνίτσα Αρκαδίας, Πηγή: Παναγιώτης Λαμπρόπουλος.)

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ 7:

(Φωτογραφία 7. Δημητσάνα, Πηγή: www.travel.photo.gr.)

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ 8:

(Φωτογραφία 8. Καρύταινα, ή αλλιώς <<Το Τολέδο της Ελλάδας>>, ορεινή Αρκαδία, Πηγή:
www.hotelsline.com.)

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ 9:

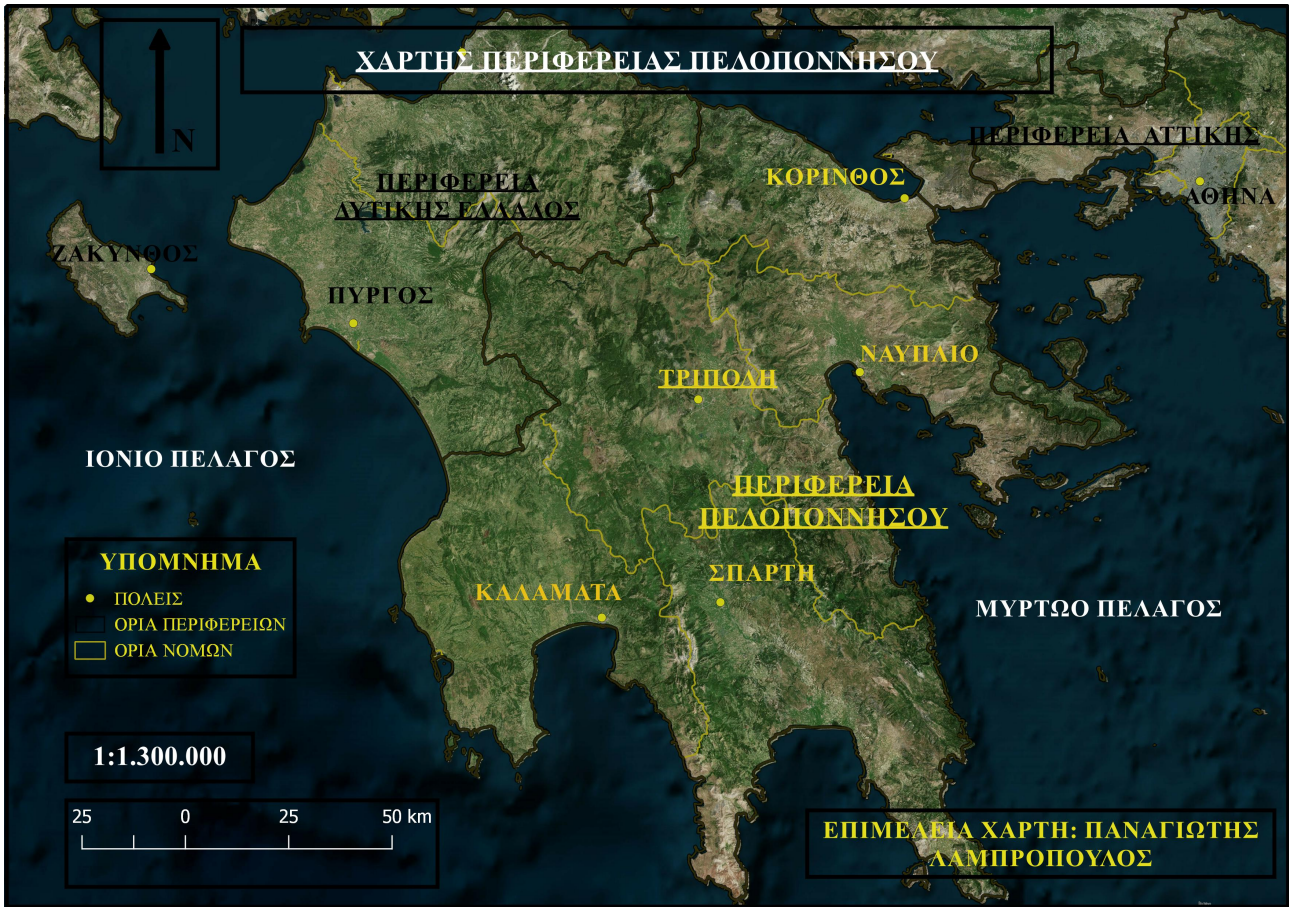

(Φωτογραφία 9. Λεβίδι Αρκαδίας, Πηγή: www.mythicalpeloponnese.gr.)

ΧΑΡΤΕΣ

ΧΑΡΤΗΣ 1:

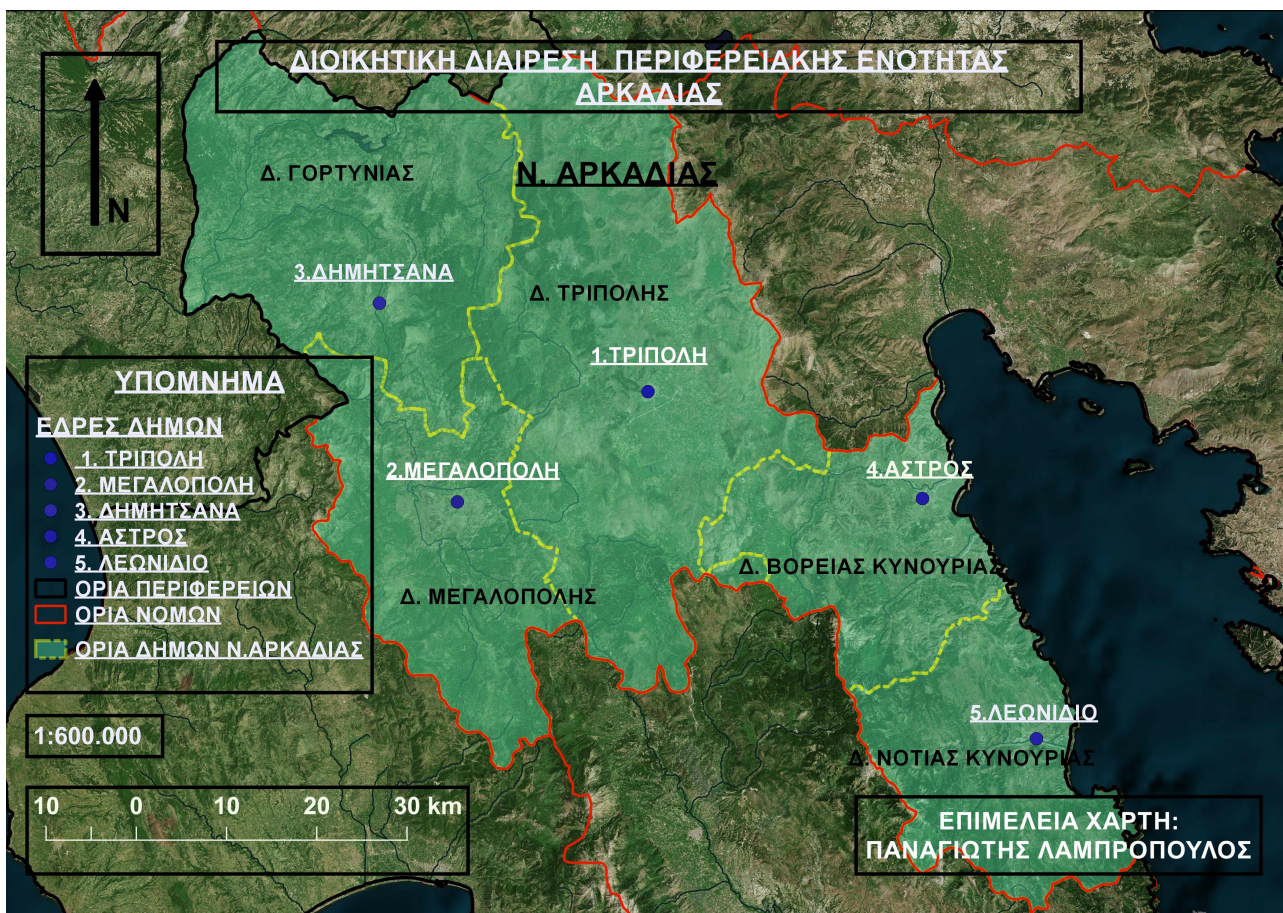
Χάρτης Περιφέρειας Πελοποννήσου

(Χάρτης 1, Περιφέρεια Πελοποννήσου, Πηγή: φοιτητής Παναγιώτης Λαμπρόπουλος).

ΧΑΡΤΗΣ 2:

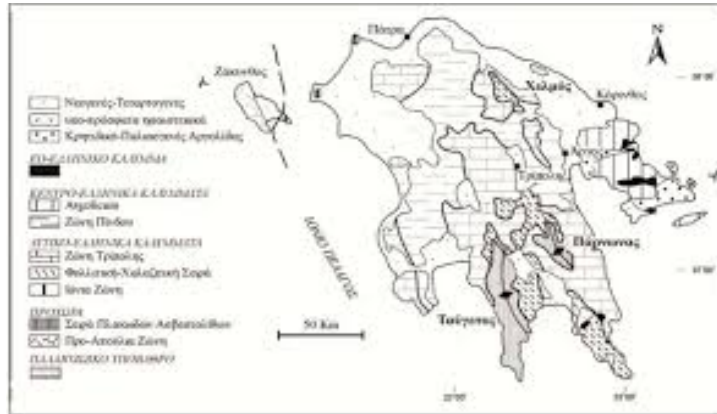
Διοικητική Διαίρεση Περιφερειακής Ενότητας Αρκαδίας

(Χάρτης 2 , Διοικητική Διαίρεση Περιφερειακής Ενότητας Αρκαδίας, Πηγή: φοιτητής Παναγιώτης Λαμπρόπουλος).

ΧΑΡΤΗΣ 3:

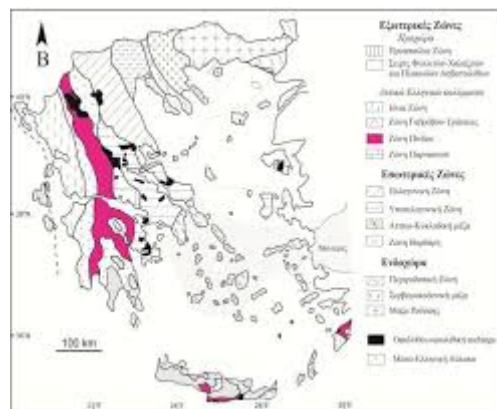
Γεωλογικός Χάρτης Πελοποννήσου

(Χάρτης 3, Γεωλογικός χάρτης, Πηγή: www.upatras.gr).

ΧΑΡΤΗΣ 4:

Γεωλογικός Χάρτης της Ελλάδος

(Χάρτης 4, Γεωλογικός χάρτης της Ελλάδος, Πηγή: www.upatras.gr).

ΧΑΡΤΗΣ 5:

Γλωσσολογικός χάρτης της Πελοποννήσου κατά τον 19ο αιώνα

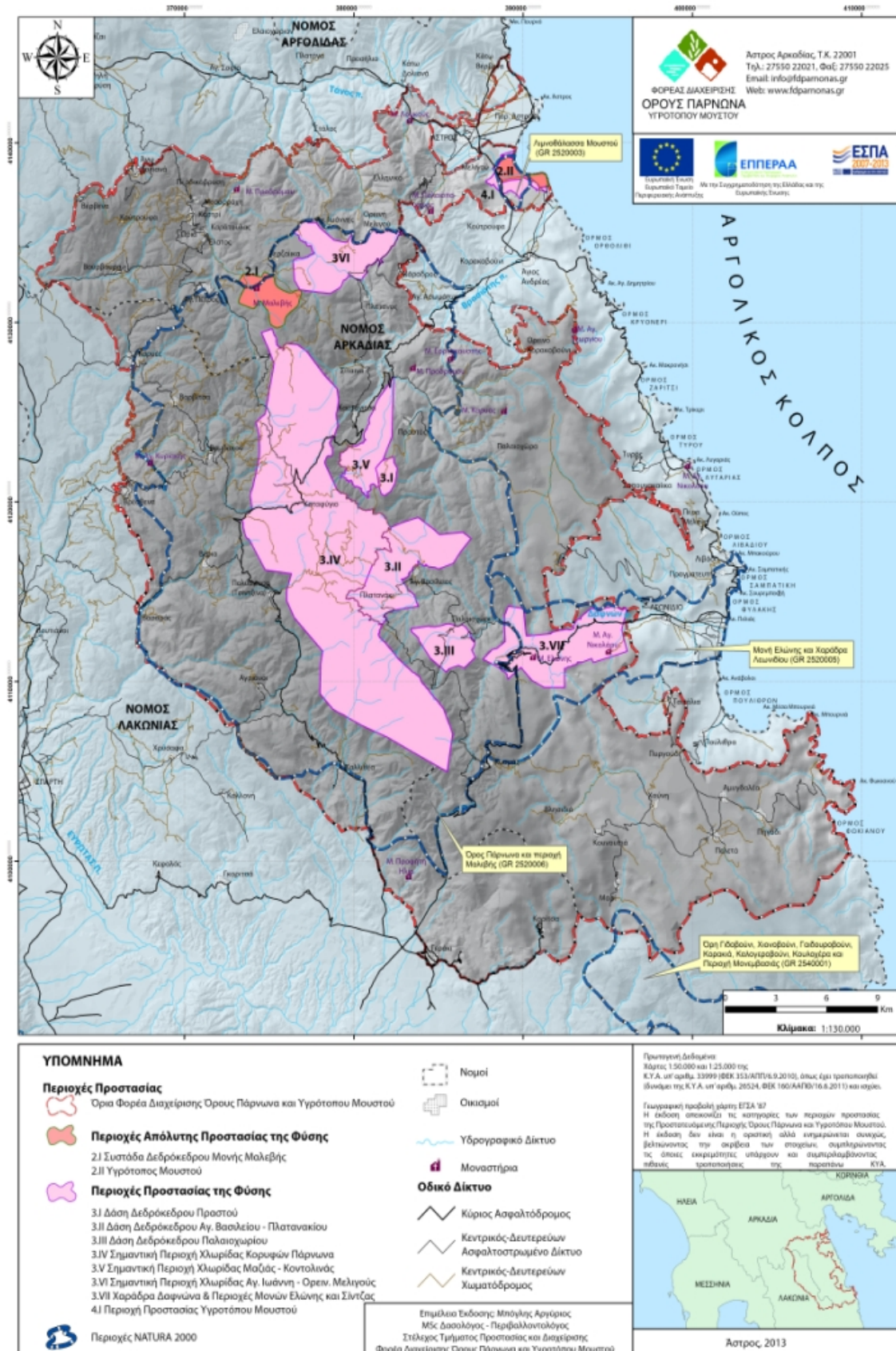

(Χάρτης 5 , της Πελοποννήσου κατά το 1890, στον χάρτη διακρίνονται οι γλωσσικές διαφορές στην ευρύτερη περιοχή της Πελοποννήσου, με μωβ χρώμα είναι οι περιοχές που μιλούν την απλή δημοτική – ελληνική γλώσσα, με γαλάζιο χρώμα είναι οι περιοχές που μιλούν την τσακωνική διάλεκτο και με κόκκινο χρώμα είναι οι περιοχές που μιλούν την αρβανίτικη διάλεκτο, Πηγή:

www.repository.library.teimes.gr).

ΧΑΡΤΗΣ 6:

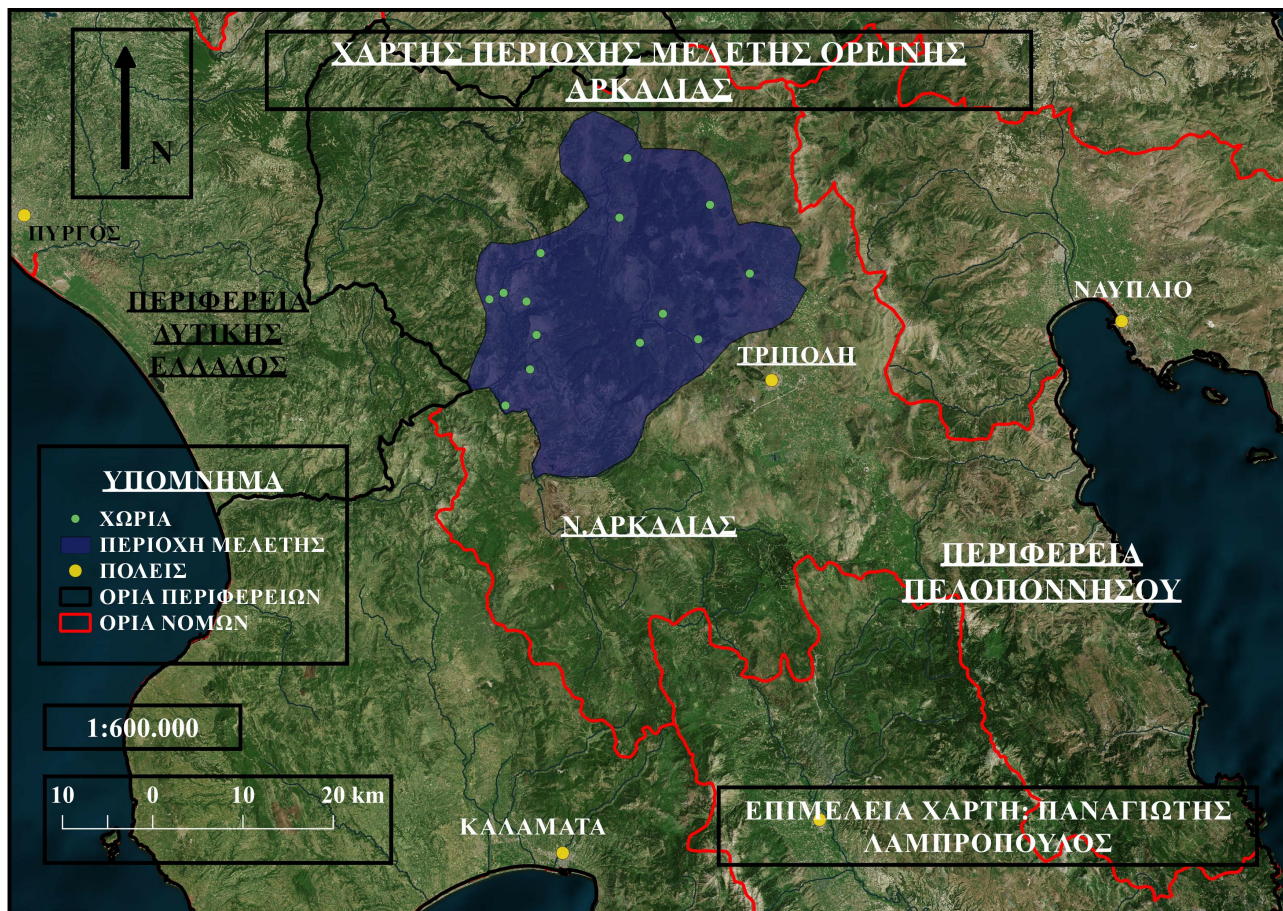
Χάρτης περιοχής προστασίας του όρους Πάρνωνα

(Χάρτης 6. περιοχής προστασίας του όρου Πάρνωνα,(στο χάρτη συμπεριλαμβάνονται οι νομοί Αρκαδίας και Λακωνίας, Πηγή: www.fd.parnonas.gr).

ΧΑΡΤΗΣ 7:

Χάρτης περιοχής μελέτης ορεινής Αρκαδίας

(Χάρτης 7, Περιοχή μελέτης ορεινής Αρκαδίας, Πηγή: φοιτητής Παναγιώτης Λαμπρόπουλος).

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ ΤΜΗΜΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΑΙΓΑΙΟΥ

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

Το ερωτηματολόγιο που ακολουθεί έχει ως αντικείμενο την καταμέτρηση των επιχειρήσεων που ασχολούνται με τον αγροτουρισμό, τον τρόπο λειτουργίας τους, τις υπηρεσίες που παρέχουν στον τουρίστα, τα οικονομικά οφέλη που κερδίζουν, καθώς και την προοπτική που έχουν για το μέλλον, σε σχέση με την τοπική ανάπτυξή της.

Θα ήθελα τη βοήθειά σας για να συμπληρωθεί το ερωτηματολόγιο που είναι στα πλαίσια της πτυχιακής μου εργασίας, με θέμα << Αγροτουρισμός και τοπική ανάπτυξη: η περίπτωση της ορεινής Αρκαδίας>>. Θα ήθελα να σας διαβεβαιώσω ότι είναι ανώνυμα και θα χρησιμοποιηθούν μόνο για στατιστική ανάλυση. Τα αποτελέσματα θα είναι διαθέσιμα όταν ολοκληρωθεί η εργασία, ενώ μπορείτε να επικοινωνήσετε στο geo15086@aegean.gr για να σταλούν. Περισσότερες πληροφορίες από τον καθηγητή Α.Κίζο (akizos@aegean.gr), επιβλέποντα της πτυχιακής.

Γενικές ερωτήσεις

1. Τι είναι για εσάς ο αγροτουρισμός;
2. Όνομα καταλύματος;
3. Έτος λειτουργίας;
4. Πόσους μήνες το χρόνο λειτουργεί το κατάλυμα;
α) 3 μήνες, β) 6 μήνες, γ) 9 μήνες, δ) 12 μήνες
5. Πόσες κλίνες παρέχετε;
6. Χώρα προέλευσης τουριστών, σε ποσοστά; α) Έλληνες, β) Ξένοι
7. Με τι είδους δραστηριότητες μπορούν να ασχοληθούν οι τουρίστες που θα επισκεφθούν το κατάλυμά

σας;

Πρωινό		Ποδηλασία		Δοκιμή ελαιολάδου	
Γεύμα		Πεζοπορία		Δοκιμή τυριών	
Ξεναγηση		Βραδινό		Δοκιμή κρασιού	
Τοξοβολία		Εκδηλώσεις			
Ιππασία		Μελισσοκομία			
Αναρρίχηση		Συγκομιδή αγροτικών προϊόντων			

8. Χρηματοδοτήθηκε η επιχείρησή σας; ΝΑΙ ή ΟΧΙ;

Αν ΝΑΙ, με ποιον τρόπο;

LEADER	
Επενδυτικό πρόγραμμα	
Αναπτυξιακό πρόγραμμα	
Σ.Β. (Σχέδιο Βελτίωσης)	

9.Ο τζίρος τα τελευταία 3 χρόνια αυξάνεται, μειώνεται ή μένει σταθερός;

Συνεργασία κατάλυματος με άλλες επιχειρήσεις

1.Πείτε μου πέντε (5) επιχειρήσεις με τις οποίες συνεργάζεστε και τι είδους συνεργασία έχετε αναπτύξει;

Επιχείρηση	Τοπική	Είδος	Πότε;

Αγροτική εκμετάλλευση

1.Τι προϊόντα καλλιεργείτε και παράγετε στο κατάλυμά σας;

Προϊόν	Έκταση/στρ.	Ποσότητα	Προϊόν	Έκταση/στρ.	Ποσότητα
Δημητριακά			Ελιές		
Πατάτες			Λάδι		
Όσπρια			Γάλα		
Λαχανικά			Καρύδια		
Αχλάδια			Αμύγδαλα		
Κρασί			Τυρί		
Τσίπουρο			Κρέας		
Μέλι					

2. Συνδέονται τα προϊόντα τα οποία παράγετε με τις υπηρεσίες που προσφέρετε; Και με ποιον τρόπο;

Αξιολόγηση – Προοπτική για το μέλλον

1. Θα συμβουλευάτε κάποιον/α άλλο/η να ασχοληθεί με τον αγροτουρισμό;

2. Τι σας ώθησε να ασχοληθείτε με τον αγροτουρισμό;

3. Πιστεύετε ότι οι αγροτουριστικές δραστηριότητες μπορούν να προσελκύσουν και άλλου είδους δραστηριότητες στην περιοχή; Αν ναι, δώστε ένα παράδειγμα;

4. Πιστεύετε ότι πρέπει να προωθηθεί περισσότερο ο αγροτουρισμός; Αν ναι, με ποιους τρόπους;

α. Ναι β. Όχι

1.

2.

3.

5. Με ποιο τρόπο πληροφορούνται οι πελάτες σας για το κατάλυμα/ επιχείρηση και τι υπηρεσίες τους

προσφέρετε;

α) Booking, β) Άλλη ιστοσελίδα, γ) Δική μου, δ) Τηλέφωνο, ε) Στην πόρτα

6.Τι ποσοστό των πελατών σας επιλέγουν το κατάλυμά σας παραπάνω από μία φορά;

α) 25%, β) 50%, γ) 75%, δ) 100%

Στοιχεία ιδιοκτήτη

Φύλο:

Ηλικία:

Μορφωτικό επίπεδο

Πρωτοβάθμια εκπαίδευση(), Δευτεροβάθμια εκπαίδευση(),Τριτοβάθμια εκπαίδευση()

Οικογενειακή κατάσταση

Έγγαμος(), Άγαμος(), Διαζευγμένος(), Χηρεία()

Αριθμός μελών οικογένειας:

Αριθμός αγοριών:___ Αριθμός κοριτσιών:___ Κανένα:___

Μόνιμη κατοικία

Είστε γηγενής κάτοικος της περιοχής; Ναι___ , Όχι___

Διαμένετε στην κοινότητα που είναι η επιχείρηση;

Ποιο είναι το ετήσιο εισόδημά σας από τον αγροτουρισμό με βάση τις παρακάτω κατηγορίες:

ΕΤΗΣΙΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ		ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ	
0-2000€		0-2000€	
2001-4000€		2001-4000€	
4001-6000€		4001-6000€	
6001-8000€		6001-8000€	
8001-10000€		8001-10000€	
>10000€		>10000€	

1.Έχετε άλλη ασχολία εκτός του καταλύματος; Αν ναι, ποια;

2.Θέλετε να συμπληρώσετε κάτι άλλο; Κάτι που θεωρείτε σημαντικό και δεν έχει ειπωθεί;
